

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

(Ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς τομ. Η' ἔτους 1895
καὶ τομ. ΙΑ' ἔτους 1899).

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἀτελὴς ἔρευνα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας Ὑμῶν καὶ πολιτικοὶ σκοποὶ ἐξεκόλαψαν τὴν διδασκαλίαν, ὅτι ἡ Μακεδονία οὐδέποτε ἦν Ἑλληνικὴ χώρα οὐδ' οἱ Μακεδόνες γνήσιοι Ἕλληνες. Διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης ἀπεστέρουν μὲν τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν εὐκλεεστάτων καὶ σπουδαιωτάτων διὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἀνθρωπότητα πρόξεω, ἀφοῦ αὐταὶ οὐχὶ ὑπὸ Ἑλλήνων, ἀλλ' ὑπ' ἄλλοφύλων ἐλέγοντο ὅτι ἐπράχθησαν, ἀπεστέρουν δὲ καὶ Ὑμᾶς τοῦ θάρρους, ὅπως πάσῃ δυνάμει ἐξακολουθῆτε ν' ἀγωνίζησθε ὑπὲρ τῆς ἐνδόξου Ὑμῶν χώρας. Ἡπίσταντο δηλαδὴ ὅτι εὐθύς ὡς ἤθελε γεννηθῆ ἔν ταῖς ψυχαῖς Ὑμῶν ἀμφιβολία περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἀγῶνων οὐς διεξάγετε, ἐμέλλετε νὰ ἀποστήτε αὐτῶν ἀπαξιούντες νὰ λάβητε ὅτι κατὰ τὸ ἀκριβὲς δίκαιον δὲν θὰ ἀνῆκεν Ὑμῖν. Ἡ τις Ἕλλην θὰ ἐτόλμα σήμερον νὰ ἀπαίτησιν τὴν κατὰκτισιν τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐπὶ 1000 σχεδὸν ἔτη διετέλεσεν Ἑλληνικὴ πόλις; Ἡ ἐκκολαφθεῖσα ἐκείνη διδασκαλία ἐξελέγχεται ἐν τοῖς ἐπομένοις παντάπασιν ἀσύστατος, ἀποδείκνυται δ' ἥλιον φαινότερον διὰ τε τῆς γλώσσης καὶ πολλῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ὅτι ἡ πατρίς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἡρώων ἦν μέρος, ἀληθῶς εἰπεῖν, προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι οἱ Μακεδόνες ἔξ ἀρχῆς ἦσαν τῶν γνησιωτάτων Ἑλλήνων. Τῆς πλάνης δ' οὕτω διαλυθείσης δύνασθε νὰ ἐξακολουθήσητε τὸν ἱερὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα ἀδαμαντίνως πεπεισμένοι ὅτι οὐχὶ ὑπὲρ ἀρπαγῆς ἀλλοτριῶν ἀλλ' ὑπὲρ διασώσεως τοῦ τιμαλφεστάτου τοῖς ἀνθρώποις ὁ ἀγὼν Ὑμῶν ἐστὶ.

Θαρρεῖτε καὶ ἀνδραῖεσθε, Μακεδόνες, καὶ πεποιθετε ὅτι, ἂν οἱ ἰσχυροὶ τοῦ αἰῶνος μὴ εὐνοῶσι τῷ Ὑμετέρῳ δικαιοτάτῳ ἀγῶνι, ἀλλ' ὁ ἰσχυρὸς τῶν αἰῶνων εὐνοεῖ τε καὶ εὐλογεῖ αὐτόν. Εἴθε!

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Α' Εἰσαγωγή.

Ὅπως τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν οὐ μόνον αἱ πράξεις ἀλλὰ καὶ αἱ ἀτυ-
χίαι εἶναι μεγάλαι, οὕτω, φαίνεται, καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἔθνῶν καὶ
λαῶν καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα εἶναι καταπληκτικά. Ἀπό-
δειξις τούτου πρόχειρος εἶμεθα πρῶτον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἔπειτα οἱ
Ἰταλοὶ ἐπὶ αἰῶνας πεντεκαίδεκα κατατροχόμενοι ὑπὸ μυρίων κατακτη-
τῶν, οἱ Αἰγύπτιοι οἱ καὶ σήμερον ἔτι δουλεύοντες, οἱ Σύροι οἱ ἐφευ-
ρέται ἀμφοτέρων τῶν εὐγενεστάτων θρησκευμάτων, καὶ τέλος οἱ εὐ-
κλειεῖς Μακεδόνες. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων συμφωνοῦσι τοὐλάχιστον
ἀλλήλοις οἱ ἐρευνηταὶ ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἔθνικου αὐτῶν χα-
ρακτῆρος, περὶ μόνων δὲ τῶν Μακεδόνων παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα οὐχί.
'Ἄλλ' εἰ καὶ τὰ ὀψιφανῆ μὲν ἀλλὰ γενναῖα ἐκεῖνα τῆς Ἑλλάδος τέκνα
Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν διέδωκαν καὶ ὡς Ἕλληνες ἔδρασαν καὶ Ἕλλη-
νας ἐθεώρουν ἑαυτοὺς, ἀλλ' ὅμως παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις πολιτικαὶ
ἀντιπάθειαι καὶ περιορισμένη καὶ πλημμελὴς τῶν ἐθνολογικῶν σχέ-
σεων ἀντίληψις, παρὰ δὲ τοῖς νεωτέροις μονομερῆς ἐξέτασις τοῦ ζη-
τήματος καὶ πρὸ πάντων πολιτικοὶ σκοποὶ ἐπὶ τοσοῦτον συνεβάλλοντο
εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ ἀμφισβήτησιν αὐτοῦ, ὥστε ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρό-
νων μέχρι σήμερον ἄλλοι μὲν ὀνομάζουσι τοὺς Μακεδόνας Ἕλληνας,
ἄλλοι δὲ Ἰλλυριοὺς, ἄλλοι δὲ Θράκας, καὶ ἄλλοι ἀπλῶς βαρβάρους,
δὲν καταλέγουσι δ' αὐτοὺς εἰς οὐδὲν τῶν γνωστῶν ἔθνῶν. Οὕτως ὁ
μὲν Ἡρόδοτος ἐν Ε' 20 εἰσάγει τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον, τὸν υἱὸν
τοῦ Ἀμύντου, λέγοντα πρὸς τοὺς ξενιζομένους Πέρσας περὶ ἑαυτοῦ
«... ἀπαγγείλατε ὡς **ἰνῆρ** Ἕλλη^ν Μακεδόνων ὑπαρχος εὐ ὑμέας
ἐδέξατο...» καὶ ἐν Θ' 45 λέγει ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους «**Ἀθ-
νῶς γε γὰρ Ἕλλη^ν γένος εἰμι τῶρχαῖον, καὶ ἀντ' ἐλευθέρης δεδουλω-
μένην οὐκ ἂν ἐθέλοισι ὀρᾶν τὴν Ἑλλάδα**». Καὶ ἐν Ε' 22 μαρτυρεῖ πάλιν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας περὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ὅτι «Ἕλληνας δὲ

τούτους είναι από *Περδικίωσ* γεγονότας, κατάπερ αυτοί λέγουσι, αυτός τε οὕτω τυγχάνω *ἐπιστάμενος*, και δη και ἐν τοῖσι ὄπισθε λόγοισι ἀποδέξω ὡς εἰσι Ἕλληνες, πρὸς δὲ και οἱ τὸν ἐν τῇ Ὀλυμπίῃ διέποντες ἀγῶνα Ἑλλήνων οὕτω ἐγνώσαν εἶναι . . . » Περὶ δὲ τῶν Μακεδόνων διδάσκει διασρήδην ἐν Α' 56 ὅτι τὸ Δωρικὸν φύλον « ἐπὶ Δώρου τοῦ Ἑλλήνος (οὔκεε) τὴν ὑπὸ Ὅσσαν τε και τὸν Ὀλυμπον χῶρον, καλεομένην δὲ Ἰσταιωῖν' ἐκ δὲ τῆς Ἰσταιωίδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καθ. μεῖων οὔκεε ἐν Πινδῷ Μακεδόν' καλεόμενον ». Τὴν συνάφειαν δὲ τῶν Μακεδόνων και Δωριέων τὴν ἐνταῦθα δηλουμένην καθιστᾷ ἔτι σαφεστέρην ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐν Η' 43 γράφων ὅτι Λακεδαιμόνιοι, Κορίνθιοι, Σικωνῖοι, Ἐπιδάυριοι, Τροιζήνιοι ἐστρατεύοντο « *ἐόντες οὗτοι Δωρικὸν τε και Μακεδόν' ἔθνος* ».

Ὁ δὲ πολὺς Δημοσθένης πολλαχοῦ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ λόγων ἀποκαλεῖ τὸν Φίλιππον βάρβαρον, και μάλιστα ἐκ τοιαύτης χώρας ὅθεν οὐδ' ἀνδράποδον σπουδαῖον ἦν πρῆσθαι ¹⁾. Ἀλλὰ καθ' ἃ ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Otto Abel ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ *Makedonien vor König Philipp* σελ. 116 « *Αἱ τοῦ Δημοσθένους κατὰ τῶν Μακεδόνων ἐκφράσεις προσελθούσαι ἐκ κομματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἔχουσι ὡς πρὸς μὲν τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν μικράν, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐθνολογικὴν οὐδεμίαν σημασίαν* ». Ὅμοίως διδάσκει και ὁ Beloch, Ἑλλην. Ἰστορ. 25 - 6, « *Ὀφείλομεν νὰ μνημονεύωμεν πάντοτε τῆς ὑποκειμενικῆς φύσεως τοιούτων μαρτυριῶν και νὰ μὴ πιστεύωμεν πάντα δικηγόρω οἷος ὁ Δημοσθένης, ὅσα περὶ τῶν ἀνιπάλων αὐτοῦ ἢ περὶ τῶν ἀνιπάλων τῶν πελατῶν αὐτοῦ λέγει* ». Ὁ δ' Ὑπερείδης οὐτ' ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ οὐτ' ἀλλαχοῦ τῶν λόγων του φαίνεται ὀνομάσας τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους και ἄλλοφύλους. Ὅμοίως οὐδ' ὁ Ἰσοκράτης περὶ τοῦ Αἰσχίνου οὐδεὶς λόγος.

¹⁾ Και ὁμοίως ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἐξ ἧς οὐδ' ἀνδράποδον ἄξιον λόγου ἠδύνατο νὰ ληφθῆ, προσήλθον τοσοῦτοι βασιλεῖς και καθόλου τοιοῦτοι ἄνδρες, ὥστε καθ' ἃ λέγει ὁ Πολύβιος Η' 12, 25 « *Ἐδλαβηθείη τις ἂν μὴ ποτε ἐγκωμιάζειν (αὐτοὺς) ἐπιβαλόμενος οὐ δυνήθῃ καταξίως εἰπεῖν τῆς ἀνδρείας και φιλοπονίας και συλλήβδην τῆς ἀρετῆς . . .* » Παράδειγμα και τοῦτα τῆς φιλαληθείας τῶν ῥητόρων τούτων ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀγῶσιν. Εὐτυχῶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους ἀπήγγησεν ὁ Ἀλέξανδρος και οἱ Μακεδόνες δι' ἔργων και μάλιστα ἔργων Ἑλληνικωτάτων τοσοῦτων και τηλικούτων, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ παμφαγὸς χρόνος ἠδυνήθη ἢ θὰ δυνήθῃ ποτε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὅπως δὲ τοὺς Μακεδόνας οὕτω καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἠπειρον ἄλλοι μὲν συνήπτον τῇ Ἑλλάδι, ἄλλοι δὲ οὐχί· λ. χ. ὁ ἰστορικὸς Ἐφορος, ὡς φαίνεται παρὰ Στράβωνι Η' 334, διέστειλεν αὐτάς· « Ἐφορος μὲν οὖν ἀρχὴν εἶναι τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἀκαρνανίαν φησὶν ἀπὸ τῶν Ἑσπεριῶν μερῶν ταύτην γὰρ συνάπτειν πρότην τοῖς Ἠπειρωτικοῖς ἔθνεσιν » ὥστε κατ' αὐτὸν ἡ Ἀκαρνανία συνήπτε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη, τὰ ἔκτος αὐτῆς δηλαδὴ· φαίνεται δὲ ὅτι συμφωνεῖ τούτῳ καὶ ὁ Στράβων λέγων αὐτόθι « Ἔστι δὲ ταῦτα δύο μέγιστα νοσητήματα τῆς Ἑλλάδος, τό τε ἐντὸς Ἰσθμοῦ καὶ τὸ ἐκτός, μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Πηνειοῦ· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ Θεσσαλικόν· ἔστι δὲ μείζον καὶ ἐπιφανέστερον τὸ ἐντὸς Ἰσθμοῦ » πρβλ. καὶ 129 καὶ 323. Σκύλαξ δὲ ἐν Περιήλω 33 γράφει « Μετὰ δὲ Μολοτιίαν Ἀμβρακία πόλις Ἑλληνίς... Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ Ἑλλάς συνεχῆς εἶναι μέχρι Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ Ὀμολίου Μαγνητικῆς πόλεως, ἣ καὶ ἐστὶ παρὰ τὸν ποταμόν ». Καὶ 65 « Μάγνητες μέχρι ἐνταῦθά ἐστιν ἀπὸ Ἀμβρακίας συνεχῆς ἡ Ἑλλάς ». Καὶ 66 « Ἀπὸ δὲ Πηνειοῦ ποταμοῦ Μακεδόνες εἰσὶν ἔθνος ». Ἐπειτα Διονύσιος ὁ Καλλιφώντος λέγει στ. 24 « Τῆς Ἑλλάδος ἐστὶν Ἀμβρακία πρώτη πόλις » καὶ 31 « Ἡ δ' Ἑλλάς ἀπὸ τῆς Ἀμβρακίας εἶναι δοκεῖ μάλιστα συνεχῆς, τὸ πέρας αὐτῆς δ' ἔρχεται ἐπὶ τὸν ποταμόν Πηνειόν, ὡς Φιλέας γράφει, ὅρος τε Μαγνήτων Ὀμόλην κεκλημένον. Τινὲς δὲ τὴν Μαγνησίαν¹⁾ τῆς Ἑλλάδος λέγουσιν εἶναι, τὸν δὲ Φιλέαν ἀγνοεῖν ἀποχωρήσαντα ». Ὁμοίως Δικαίαιχος 13 « Ὅτι ἡ μὲν Ἑλλάς ἀπὸ Πελοποννήσου τὴν ἀρχὴν λαμβάνει, ἣν μέχρι τῶν Μαγνήτων ἀφορίζω κόλπον ».

Συνάπτουσι δ' αὐτάς πρῶτος ὁ Πολύβιος Ζ' 9, 1 κέξ. « Ἐναντίον θεῶν πάντων ὅσοι Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα κατέχουσιν... » ἔπειτα Διονύσιος ἐν Οἰκουμένης Περιηγήσει στ. 398 κέξ. (καὶ οἱ ἔξ αὐτοῦ ἑξαφτώμενοι Εὐστάθιος, Ροῦφος, Πρισκιανός), « Πρὸς δὲ νότον μάλα πολλὸν ὑπὲρ Θρακίην εἰσέωλον Ὠρικὴν θ' ὑπὲρ αἶαν εἰρεῖται Ἑλλάδος ἀρχή, πολλὸν ἀνισχομένη δισηῆ ζωσθεῖσα θαλάσση ». Ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἀόριστος ἡ ποιητικὴ φράσις τοῦ Διονυσίου, πάντως δ' ὅμως τοῦτο εἶναι πασιδῆλον, ὅτι οὗτος οὐχὶ τὴν Ὀμόλην, ὅπως ἄλλοι, ἀλλὰ τὴν βορειότερον κειμένην Θρά-

¹⁾ Μὴ γραπτὴν Μακεδονίαν;

κην *τίθηον ὄριον τῆς Ἑλλάδος* Λιὰ τοῦτο οὕτως ἐκλαβὼν καὶ ὁ Εὐσταθίος γράφει ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς εἰς Διονύσιον στ. 321 «*Ἔοικε δὲ οἱ καὶ ὁ Διονύσιος Ὀρικοὺς οἶδεν, οὗς καὶ ὁ Πολύβιος ἐν γούν τοῖς ἐξῆς ἐρεῖ περὶ τὴν Ὀρικίαν γῆν εἶναι τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀρχήν*». Καὶ ἐν στ. 398 «*οἱ πρὸς νότον μάλα πολὺν ὑπὸ τε Θράκην καὶ περὶ Ὀρικίαν ἐρείδεται ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀρχή. Καὶ σημείωσαι οἱ Ὀρικίαν λέγει τὴν κατὰ Μολοιτοὺς καὶ Θεσπρωτοὺς ἡπειρον, περὶ ἣν καὶ πόλις Ὀρικός, ὡς προγγέγραπται, καὶ μὴν Ὀρικός κατὰ Ἡρόδοιον Θεσπρωτικός ἢ Ἠπειρωτικός Ὡς πέρατα δὲ τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε τὴν Θράκην καὶ τὴν Ὀρικίαν, τὸ μὲν ἔφρον τὴν Θράκην, τὸ δὲ ἐσπέριον τὴν Ὀρικίαν δηλαδὴ*». Ὅμοίως Rufus Festus ἐν *Descriptio orbis terrae* στ. 551.

Sed qua mitis item spirat notus, Oriciumque pulsant
flabra solum Graiae confinia terrae incipiunt aperire latus.
prolixaque longis jugera producunt spatiis, praecineta du-
obus aequoris infusi praecursibus.

Καὶ Priscianus ἐν *Periegesis* στ. 396.

Sed supra Thracen nec non Epiron ad austros princi-
pium terrae doctissima Graecia sumit, ascendens multum,
geminoque sub aequore cineta Aegaeo Siculoque.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων, ὃς, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, φαίνε-
ται ὅτι διέστειλε τὴν Μακεδονίαν τῆς Ἑλλάδος, συνάπτει αὐτὰς ἀλλαγῶ,
π. γ. ἐν Β' 108, ἐνθα φαίνεται ἡ Μακεδονία περιεχομένη ἐν τῇ Ἑλ-
λάδι, «*Τρίτην δὲ (ἄκραν ἦτοι χειρόνησον Εὐρώπης) τὴν κατὰ Μαλέας,
καὶ Σούνιον, ἐφ' ἧς ἡ Ἑλλὰς πᾶσα καὶ Ἰλλυρίς καὶ τῆς Θράκης
τινά...*» Ἐπειδὴ ἐν ταῦτοις οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ Μακεδονίας,
καίτοι μνημονεύεται ἡ τε Ἰλλυρίς καὶ τὰ ἀνήκοντα μικρὰ τῆς Θράκης
μέρη, δηλὸν ὅτι ὁ γεωγράφος ταύτην τῇ Ἑλλάδι συγκαταριθμεῖ. Ἐπί-
σης διδάσκει ὁ αὐτὸς ἐν Η' 332 «*Ἐπεὶ δ' ἐπιόντες ἀπὸ τῶν τῆς Εὐ-
ρώπης ἐσπερίων μερῶν, ὅσα τῇ θαλάττῃ περιέχεται τῇ ἐντὸς καὶ τῇ
ἐκτὸς, τὰ τε βάρβαρα ἔθνη περιωδεύσαμεν πάντα ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ
Ταναΐδος, καὶ τῆς Ἑλλάδος οὐ πολὺ τῆς Μακεδονίας (ἢ
καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ τῆς Μακεδονίας), ἀποδώσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς
Ἑλλαδικῆς γεωγραφίας*». Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο δὲν φαί-

νεται ὑγιᾶς καὶ διαφοροτρόπως διορθοῦται, ἀλλ' ὅποσδήποτε ἡ σίναψις τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὡς μέρος μείν' ὅλου, εἶναι, νομίζω, πασιδῆλος Καὶ πάλιν ἐν Ζ' 321 « Ἐν μέντοι μᾶλλον πρότερον ἢ νῦν, ὅπου γε καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι Ἑλλάδος ἀνατιλέκτως οὐσης <τὴν> πολλὴν οἱ βάρβαροι κατέχουσι, Μακεδονίαν μὲν Θοῤῃκες καὶ ἕνα μέρος τῆς Θετταλίας » Ὡστε ἐπὶ Στράβωνος ἀννυτιλέκτως τῆς Ἑλλάδος μέρος ὑπελαμβιάνετο καὶ ἡ Μακεδονία, ἀφοῦ αὕτη, καθὰ καὶ ἡ Θεσσαλία, φέρεται ὡς παράδειγμα γῆς Ἑλληνίδος ὑπὸ βαρβάρων κατεχομένης. Καὶ ὁ τὴν Οὐατικανὴν ἐπιτομήν τοῦ Στράβωνος καταργασίμενος τὴν Μακεδονίαν τῇ Ἑλλάδι συγκατέλεξεν εἰπὼν « Λοιπὴ δ' ἐστὶ τῆς Εὐρώπης ἢ τε Μακεδονία καὶ τῆς Θοῤῃκης τὰ συνεχῆ ταύτη μέχρι Βυζαντίου καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ αἱ προσεχεῖς νῆσοι. Ἔστι μὲν οὖν Ἑλλάς καὶ ἡ Μακεδονία· νυνὶ μέντοι τῇ φύσει τῶν τόπων ἀκολουθοῦντες καὶ τῷ σχήματι χωρὶς ἔγνωμεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος τάξαι καὶ συνάψαι πρὸς τὴν ὁμορον αὐτῇ Θοῤῃκην μέχρι τοῦ στόματος τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ἠροποντίδος » (Στράβωνος ἐξδ. Meinenke Τόμ. Β' σελ. 455).

Παραλείπων τῶν νεωτέρων ὅσοι ἱστορίας γράφοντες μόνον ἐν παροῦσῃ ἢ διὰ γενικῶν μόνον ἄνευ φιλολογικῆς βασιάνου τῶν πηγῶν διέλαβον περὶ Μακεδονίας καὶ Μακεδόνων, μνημονεύω μόνων ἐκείνων ὅσοι μετὰ φιλολογικῆς καὶ γλωσσολογικῆς μεθόδου ἐπελάβοντο τῆς ἔξετάσεως τοῦ πράγματος· τοιούτους δὲ ἀναγράφω πρῶτον τὸν Sturz γράψαντα De Dialecto Macedonica et Alexandrina 1808 καὶ ἀποφηνάμενον, ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν Ἑλληνικὴ διάλεκτος, ὁμοία τῇ Δωρικῇ. Ἔπειτα δεύτερον τὸν O. Müller, γράψαντα Ueber die Wohnsitze, die Abstammung und die ältere Geschichte des Macedonischen Volkes, Berlin 1825, καὶ εἰπόντα ὅτι οὗτοι ἦσαν Ἰλλυριοί. Τρίτον τὸν Otto Abel συγγράψαντα Macedonien vor König Philipp, Leipzig 1847 καὶ παραδεχόμενον τάναντία, ὅτι ἦσαν Ἕλληνες. Τέταρτον Ἰωάν. Βασιμαζίδην συντάξαντα μικρὰν μονογραφίαν « Ἡ Μακεδονία καὶ οἱ Μακεδόνες » ἐν Μονάχῳ 1867 καὶ συμφωνοῦντα τῷ Abel. Πέμπτον τὸν August Fick δημοσιεύσαντα ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Kuhn Τόμ. KB' σελ. 193 κέξ. διατριβὴν περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Μακεδόνων καὶ ἐκ

τῆς ἐξετάσεως τῶν Μακεδονικῶν λεγομένων λέξεων συναγαγόντα τὸ πόρισμα ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες. Ἐκτον τὸν G. Meyer γράψαντα διατριβὴν βραγείαν ἐν Fleckeisen's Jahrbücher Τόμ. ΡΙΑ' σελ. 185 κέξ. καὶ ἐξετάζοντα μὲν τὰς Μακεδονικὰς ταύτας λέξεις ἐκφράζοντα δ' ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὸ πόρισμα τοῦ Fick. Ἐβδομον τὸν Μαργαρίτην Δήμιτσαν, ὃς καὶ ἐν ἄλλοις καὶ μάλιστα ἐν τῷ Β' τόμῳ τῶν Μακεδονικῶν αὐτοῦ προτάσει μακρὸν πρόλογον ἐν ᾧ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμὸν τῶν Μακεδόνων.

Ἐν δὲ τοῖς ἐπ' ἐσχάτων χρόνοις καὶ οἱ γλωσσολόγοι καὶ οἱ πλείστοι ἱστορικοὶ ἀφοῦνται τὸν Ἑλληνισμὸν αὐτῶν, καὶ οἱ μὲν ἱστορικοὶ ὁρμῶνται, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν γνωστῶν ἐκφράσεων τοῦ Δημοσθένους, οἱ δὲ γλωσσολόγοι ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Μακεδόνων ἀντὶ τῶν δασέων φ, θ, ἐμφανίζονται τὰ μέσα β, δ, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἐν ἄλλαις βορειοτέραις γλώσσαις, λ χ. ταῖς Σλανικαῖς, τῇ Λιθουανικῇ, τῇ Λεττικῇ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Πρωσσικῇ, τῇ Ἰλλυρικῇ, τῇ Θρακικῇ, τῇ Φρυγικῇ, τῇ Κελτικῇ κλπ., τὰ μέσα ἐμφανίζονται ἀντὶ τῶν δασέων, ἐνομίσθη ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων συνάπτεται μὲν μετὰ τῶν βορείων τούτων γλωσσῶν, εἶναι δ' ὅλως ἄλλοτριὰ τῆς Ἑλληνικῆς· ἀποδειχθεῖσης δὲ καθ' ἃ λέγεται, οὕτω τῆς ἄλλοτριότητος τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων, ἠκολούθησε κατ' ἀνάγκην ἀμείλικτον καὶ ἡ ἄλλοτριότης αὐτῶν τούτων ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Fr. Blass ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ τῆς σκοπούσης νὰ περιλάβῃ τὰ καθολικώτερα τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης πορίσματα (σελ. 23) ἀρνεῖται διαρρήδην τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῶν Μακεδόνων, καὶ ὁ κ. G. Meyer διαλαμβάνων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ σελ. 19' κέξ. περὶ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων οὐδὲν λέγει περὶ Μακεδόνων καὶ Μακεδονικῆς διαλέκτου, καίτοι λαλεῖ περὶ Ἡπειρωτικῆς, Θεσσαλικῆς κλπ. (κδ'). Καὶ ὁ Παῦλος Kretschmer ἐν τῷ ἐξαιρέτῳ βιβλίῳ αὐτοῦ *Einleitung in die Geschichte der Griechischen Sprache* σελ. 286 καὶ 288 ἐκφράζεται περὶ τούτου σφόδρα ἐφεκτικῶς, σχεδὸν ἀποκρούων καὶ διατεινόμενος ὅτι «Κατὰ τὰ εἰρημένα ἡμεῖς σήμερον ἐλάχιστα ἔχομεν διδόμενα, ἵνα ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου», καὶ «Δὲν δύναται μὲν ἀκριβῶς ν' ἀποδειχθῇ, ἀλλ' ὅμως πάντα, ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγνώσθησαν ἡμῖν, φαίνονται μοι τοῦτο

υποδηλοῦντα, ὅτι ὀφείλομεν νὰ θεωρῶμεν τοὺς Μακεδόνας λαὸν συγγενέστατον τοῖς Ἑλλήσιν, ὅστις, ἂν προῖχῃραι νοτιώτερον, θὰ ἐξηλληνίζετο ἀκριβῶς ὅπως οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοί. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπεξετάθησαν πρὸς βορρᾶν καὶ ἠνωθήσαν μετὰ φύλων πράγματι οὐχ Ἑλληνικῶν, ἀπεξενώθησαν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἀναπτυχθέντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ὅτε βραδύτερον ἤθελον ν' ἀναπληρώσωσι τὸ παραμεληθέν, οἱ ἄλλοι ἠρνοῦντο ἢ μόνον μετὰ δισταγμοῦ ἀνεγνώριζον αὐτοῖς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Τὸ ζήτημα ἄρα ἂν οἱ Μακεδόνες δύνωνται νὰ συγκαταλέγωνται τοῖς Ἑλλήσιν ἢ μή, δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ τύχη ἀπαντήσεως παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου, ὅστις τὰς ἐθνικότητας θεωρεῖ ὡς τι γιγνόμενον, οὐχὶ δὲ ὡς τι ἀρχαίῳθεν ὑπάρχον».

Ἐδνοϊκώτερον τοῖς Μακεδόσι κρίνουσιν οἱ νεώτατοι ἱστορικοὶ Beloch καὶ Ed. Meyer, ἀλλ' ἀμφότεροι ἄνευ ἐπαρκῶς αἰτιολογίας. Οὕτω γράφει ὁ Beloch ἐν Ἑλλ. Ἱστορ. Α' 38 «Οἱ Ἑλληνες συγγραφεῖς τῆς ε' καὶ δ' ἑκατονταετηρίδος συνήθως καταλέγουσι καὶ τοὺς πρὸς μεσημβρίαν γείτονας τῶν Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν, ἦτοι τοὺς Ἡπειρωτάς καὶ Μακεδόνας ἐν τοῖς βαρβάροις. Καὶ ἀληθῶς αἱ φυλαὶ αὗται ἔνεκα τῆς ἀποκέντρον θέσεως αὐτῶν μικρὸν μόνον μετέσχον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ αὐτόθι ἐσώζετο ἔτι λείψανον Ἑλληνικοῦ προῖστορικοῦ παρελθόντος μέχρις αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς περιόδου, καὶ οὐδαμῶς δυνάμεθα σήμερον νὰ ψέξομεν Ἀθηναίων τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἢ Δημοσθένους, ἂν περιηγοῦμενος τὰς χώρας ταύτας ἤθελεν ἔλθει ποτὲ εἰς ἀπορίαν, ἂν πράγματι εὗρισκετο ἔτι ἐν Ἑλλάδι. Ὁ ἀρχαῖος Ἡσίοδος ἦν ἡττον αὐστηρός, διὸ καὶ διαρρηθὴν ἀναγνωρίζει τοὺς Μακεδόνας ὡς Ἑλληνας (Ἡσιόδου ἀποσπασμ. 23 ἐκδ. Kinkel). Καὶ ὅτι ὄντως εἶχε δίκαιον, ὅτι οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἡπειρωταὶ ἀληθῶς ἦσαν γνήσια Ἑλληνικὰ φυλαί, δεικνύουσιν ἀναμφερῶς τὰ ὀνόματα τόπων καὶ προσώπων καὶ τὰ ὑπολειφθέντα ἡμῖν λείψανα τῆς Ἡπειρωτικῆς καὶ Μακεδονικῆς διαλέκτου».

Ὁ δὲ Ed. Meyer, ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Ἀρχαιότητος Β' 66-7, γράφει «Αἱ παρὰ τὴν θάλασσαν χώραι, ἡ πεδιάς τῆς Ἡμαθίας καὶ ἡ Πιερίαι παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου κατεῖχοντο ὑπὸ Θρακῶν... ἀλλ'»

οἱ Μακεδόνες μεταξύ τοῦ Ἀξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος δὲν ἦσαν Θραῖκες. Καὶ ἐθεωροῦντο μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς βάρβαροι, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τῶν φυλῶν συνδέονται πρὸς τὸν Δευκαλίωνα καὶ Αἴολον, ὁ δὲ Ἡρόδοτος (Α' 56 καὶ Η' 43) ὀνομάζει τοὺς Δωριεῖς, ὅτε κατόκουν ἐπὶ τῆς Πηγδου « μακεδὸν ἔθνος » ἦτοι Μακεδονικόν. Αἱ δὲ σφύζονται ἡμῖν Μακεδονικαὶ λέξεις ἀποδεικνύονται κατὰ τὸ πλεῖστον σαφῶς ἀνήκουσαι Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ. Προφανῶς οἱ Μακεδόνες εἶναι μέριον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπολειφθὲν ἐν τῇ ἀρχαιοτέρῳ κοιτίδι, ὅπερ ἀπεσπίασθη καὶ ἀπεχωρίσθη ὅλως σχεδὸν ἀπὸ τοῦ μεγάλου μέρους τοῦ ἔθνους καὶ διὰ τοῦτο δὲν συγκατελέγετο αὐτῷ. Τὸ αὐτὸ λεκτέον πάντως καὶ περὶ τῶν κατοίκων τῆς ἄνω Μακεδονίας, τῶν Ὀρεστίων (= ὄρειων) ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ ἄνω Ἀλιάκμονος, ἐν τῷ Ὀρεστικῷ Ἄργει.»

Καὶ ἡ κρίσις τῶν ἱστορικῶν τούτων φαίνεται μοι ἀληθής, διότι εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι οἱ Μακεδόνες ὅπως καὶ οἱ Ἡπειῶται, μαχόμενοι ἀδιαλείπτως τὸν περὶ ψυχῆς ἀγῶνα πρὸς τοὺς γείτονας βαρβάρους καὶ σφύζοντες οὕτω τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ληστρικῶν εἰσβολῶν αὐτῶν, ἀσπίς καὶ προμαχῶν αὐτῆς ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς ὄντες, ὅπως πολλάκις καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων ἀνωμολογήθη (ἰδὲ κατωτέρω), ἐπὶ πολὺ ὑστέρησαν ἐν τῇ καλλιεργίᾳ τοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων οὕτω θαυμασίως ἀναπτυχθέντος πολιτισμοῦ, βραδύτερον δὲ μόνον ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀναπληρώσωσι τὸ καθυστέρημα καὶ πράγματι θαυμασίως κατώρθωσαν ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι ὅλως ἀλόγτρια καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα. Μήπως πάντες οἱ Ἕλληνες ἐξ ἴσου συνετέλεσαν εἰς αὐτά; Ἡ μήπως πρόκειται περὶ βαθμολογίας τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν ὡς πρὸς τὰς συμβολὰς αὐτῶν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς περὶ τῆς ἐθνολογικῆς σχέσεως αὐτῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἂν τις ἤθελε ν' ἀνέλθῃ εἰς ἀπωτάτω χρόνους καί, καθ' ἃ λέγει ὁ κ. Kretschmer, νὰ παρατηρήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος γιγνώμενον, οὐχὶ δὲ γεγονός, ἦτοι λαμβάνον κατὰ μικρὸν τὸν ἰδιαιτέρον αὐτοῦ χαρακῆρα ἐν τῇ γλώσσῃ, τῇ θρησκείᾳ καὶ τοῖς ἥθεσι, πάλιν θα ἠναγκάσεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὴν ἐξέλιξιν ταύτην ἐποιήσαντο οἱ Μακεδόνες ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, διὸ καὶ ἡ γλῶσσα καὶ

ἡ θρησκεία αὐτῶν ἐτανύζετο μετὰ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἦτοι εἶχε πάντα τὰ κοινὰ τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ θρησκείας γνωρίσματα, ὅπως κατωτέρω θέλει περιτράνω ἀποδειχθῆ.

Διὰ τῆς ἀποδείξεως ταύτης πιστοῦται ὅτι περὶ ἐκπολιτισμοῦ μὲν τῶν Μακεδόνων ἔνωρις, ἂν οὗτοι, ὁμοίως τοῖς Λωριεῦσιν, ἐχώρουν πρὸς νότον, δύναται νὰ γίνηται λόγος, περὶ ἐξελληνισμοῦ δ' αὐτῶν οὐχί, ἅτε ἐξ ἀρχῆς ὄντων γνησιωτάτων Ἑλλήνων, ἦτοι ἐξ ἀρχῆς ἐχόντων τοὺς αὐτοὺς τοῖς Ἑλλησι χαρακτῆρας. Ἀλλὰ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην βραδύτερον τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τοῦ Kretschmer προενεγθεῖσαν ἠγνόει οὗτος, ἔβλεπε δὲ μόνον τὰ μέσα β καὶ δ ἀντὶ τῶν δασέων φ καὶ θ, καὶ ἐπὶ τούτων στηριζόμενος οὗτός τε καὶ πάντες οἱ ἄλλοι γλωσσολόγοι ὑπελάμβανον καὶ ὑπολαμβάνουσι τοὺς Μακεδόνας ὡς οὐχ Ἑλληνας. Ἐὰν δ' ὅμως, ὡς ἐλπίζω, ἀποδειχθῆ, καὶ τοῦτο περιφανῶς, ὅτι τὰ Μακεδονικὰ ταῦτα β, δ, τυχαίως μόνον καὶ ἐξωτερικῶς ὁμοιάζουσι τοῖς μέσοις τῶν εἰρημένων γλωσσῶν, δὲν συνδέονται δὲ ἱστορικῶς αὐτοῖς, τότε οὐδεὶς λόγος θέλει ὑπάρχει τῆς ἀποσπάσεως τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς συνάψεως αὐτῆς πρὸς ἄλλας γλώσσας.

Εἶναι δὲ τὸ ζήτημα ἄξιον μεγάλης ἐρεῦνης, διότι καὶ ἀναμφίβολος, αὐτόχρομα αὐτόδηλος εἶναι ἡ μεγίστη σπουδαιότης αὐτοῦ οὐχί τοσοῦτον διὰ τὸ μέλλον τῶν τὴν Μακεδονίαν κατοικοῦντων (τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν δὲν ἀπονέμει ἀτυχῶς ἢ ἐπιστημονικῇ ἀλήθειᾳ, ἀλλ' ἢ βάρβαρος, ἢ κτηνώδης βία καὶ ἀδικία), ἀλλὰ καθ' ἃ ὁ Abel ἐν σελ. 5' παρατηρεῖ, διὰ τὴν κατανόησιν, ὀρθὴν κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἐξῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶναι δηλ. σπουδαιότατον καὶ λίαν διάφορον ἂν πρέπη αὕτη νὰ νοηθῆ ὅτι μετέβη εἰς χεῖρας ἄλλοφύλων ὅτε κατ' ἀνάγκην θὰ ἐνοθεύθῃ, ὅπως ἀληθῶς ἢ κατόπιν ἐν Βυζαντίῳ διὰ τῆς Ῥωμοκρατίας, ἢ ἂν πρέπη νὰ νοηθῆ ὅτι, καθ' ἃ πρότερον ἀπὸ τῶν Ἀγαίων τοῦ Ἀγαμέμνονος μετέβη ἢ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Λωριεῖς τῆς Σπαρτης, ὅθεν ἔπειτα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἔπειτα πάλιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἀπ' ὧν εἰς τοὺς Θηβαίους, οὕτω νῦν εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἀλλ' ὅμως ἀδιαλείπτως ἐν Ἑλληνικαῖς χερσὶ καὶ ἐν Ἑλληνικῷ πνεύματι ἐφέρετο.

Διὰ ταῦτα δὲν νομιζῶ περιττὸν νὰ ἐρευνήσω τὸ δύσκολον τοῦτο

ζήτημα, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ οἱ μὲν παλαιότεροι καθὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι Βασματζίδης καὶ Δήμιτσας περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων γλώσσης ἐλάχιστα κατώρθωσαν οὐδ' ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃσι διὰ τὴν ἀτελεστέραν τότε γλωσσικὴν μέθοδον, οἱ δὲ γλωσσολόγοι Fick, G. Meyer καὶ Kretschmer διὰ μόνης τῆς γλώσσης ἀγωνίζονται ν' ἀποδείξωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Οἱ δὲ ἱστορικοὶ Beloch καὶ Ed. Meyer σχεδὸν διὰ μόνης τῆς ἱστορίας ζητοῦσι τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἤτοι πάντες μονομερῶς ἐργάζονται. Ἡ συνεξέτασις ἄρα τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας τῶν Μακεδόνων πιθανὸν νὰ δώσῃ τεκμήρια ἀσφαλῆ εἰς καθορισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῶν Μακεδόνων. Νομίζω δὲ πρὸς τοῦτους ὅτι ἀσφαλέστερον θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐρευναν, ἂν πρῶτον ζητήσωμεν νὰ μάθωμεν τὰς κατὰ καιροὺς σημασίας τοῦ ὀνόματος « Ἕλλην » καὶ « Ἑλλάς », καὶ ἐξετάσωμεν μὴ ἐκ τῶν μεταβολῶν τῶν ὀνομάτων τούτων προέκυψεν ἢ περὶ τῶν Μακεδόνων διαφωνία, ἣν καὶ παρὰ Στράβωνι εἶδομεν.

Λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι διὰ λόγους τοῖς πᾶσι γνωστοῖς, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐνωρὶς τὸ ὄνομα Ἕλληνες καὶ Ἑλλάς ἀπέβηλον τὴν ἐθνολογικὴν αὐτῶν σημασίαν καὶ ἐξεληφθήσαν συνώνυμα τῶ ἀνθρωποὶ πεπολιτισμένοι, χώρα ἐξημερωμένη, πεπολιτισμένη ὥστε ἀντετίθεντο τῶ βάρβαροι πρβλ. Ἰσοκράτους Πανηγυρικ. 50 « Τοσοῦτον δ' ἀπολέλοιπεν ἢ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὡσθ' . . . καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας ». Ἐντεῦθεν πάντας, ὅσοι δὲν παρηκολούθουν τῇ ἀναπτύξει καὶ παιδείᾳ τῶν Ἀθηναίων, ὅσοι δὲν ἔζων ἐν ἐλευθέραις πολιτείαις κλπ., ἀπεκάλουν βαρβάρους, ἀδιαφοροῦντες περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος (Πρβλ. καὶ Κουρτίου Ἑλλ. Ἱστορίας Γ' 397 « Οἱ Ἕλληνες τῶν δοκίμων χρόνων σφόδρα δυσαρέστως εἶχον πρὸς πᾶν ξενότροπον ἐν τῇ γλώσῃ καὶ τοῖς ἤθεσιν, ὅθεν συνήθως ἀντιδιέστέλλον ἐαυτοὺς πρὸς πάντας τοὺς ἐκτὸς καὶ ἀπεχωρίζοντο στενότερον τοῦ ἀληθοῦς, ὥστε καὶ συγγενῆ φύλα ὡς ἄλλοδαπα καὶ βάρβαρα ὑπελάμβανον. Τὸ ξενότροπον δὲ τοῦτο ἔκατο ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ δι' αὐτὸ τὸ περὶ τούτου αἰσθημα δὲν δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἀληθὲς κριτήριον τῶν ἐθνικῶν σχέσεων »).

ἔξεκα
νικῆ
ταύτ
σπου
αὐτα
θησα
ἔξακ
στανι
ἀμφι
ὑποσι
δὲν ε
τήση
σχεδὸ
δασκα
κνυται
κῶν
ἠρώω
οἱ Μα
δ' οὔτ
στεως
ἀρπαγ
θρόπο
Θο
ροὶ το
Ἰσχυρὲ

Οὕτως ὁ μὲν Θουκυδίδης ἐν Γ' 94 λέγει περὶ τῶν Εὐρυτανῶν ὅτι . . . « μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωσιότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσὶν, ὡς λέγονται ». Καὶ ὁ Πολύβιος ἐν ΙΗ' 5 « Αὐτῶν γὰρ Αἰτωλῶν οὐκ εἰσὶν Ἕλληνες οἱ πλείους· τὸ γὰρ τῶν Ἀγραῶν ἔθνος καὶ τὸ τῶν Ἀποδωτῶν, ἔτι δὲ τῶν Ἀμφιλόχων οὐκ ἔστιν Ἑλλάς ». Καὶ ὅμως αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν χωρῶν τούτων βοῶσι μεγαλοφώνως κατὰ τῶν πλημμελῶν τούτων κρίσεων, ἀποδεικνύουσαι πάντας τούτους γνησίους Ἕλληνας. Ὁμοίως λέγει ὁ Θουκυδίδης ἐν Β' 80 « βάρβαροι δὲ Χάονες », ἐν δὲ 81 δηλοῦται ὅτι καὶ οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ οἱ Μολοσσοὶ ἦσαν κατὰ τὸν Θουκυδίδη βάρβαροι « καὶ μέσον μὲν ἔχοντες προσῆσαν Χάονες καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, ἐκ δεξιᾶς δ' αὐτῶν Λευκάδιοι καὶ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ μὲν αὐτῶν . . . διασθείρονται τε πολλοὶ τῶν Χαόνων καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι . . . ἐνδόντες οὐκέτι ἐπέμειναν . . . » Καὶ Σκύμνος (?) στ. 444 « Ἐπειτα Θεσπρωτῶν τε καὶ τῶν Χαόνων ἔθνη κατοικεῖ βάρβαρ' οὐ πολὺν τόπον ». Καὶ Πλούταρχος ἐν βίῳ Πύρρου Α' « Μετὰ δὲ τοὺς πρώτους τῶν διὰ μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων καὶ γενομένων τῆ τε δυνάμει καὶ τοῖς βίαις ἀμαυροτέρων Θαρρότυν πρῶτον ἱστοροῦσιν Ἑλληνικοῖς ἔθεσι καὶ γραμμασι καὶ νόμοις φιλοθρόμοις διακοσμήσαντα τὰς πόλεις ὀνομαστὸν γενέσθαι ». Ἄλλ' ὁ Σκύλαξ, ὅστις διαρρηθὴν λέγει 22 « βάρβαροι οἶδε Ἰεραστάμναι, Βουλινοί, Ὑλλιοί, Ὑλλοι » καὶ « Βουλινοὶ δ' εἰσὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν », καὶ « Ἰλλυρικόν ἔθνος οἱ Μανιοί », καὶ « οἱ δὲ Ἀμαντιεῖς εἰσι μέχρι ἐνταῦθα Ἰλλυριοὶ » καὶ « Ἰλλυριῶν ἔθνος εἰσὶν οἱ Ἐγγελεῖς », περὶ τῶν Θεσπρωτῶν, Χαόνων, Μολοσσῶν οὐδὲν τοιοῦτο λέγει, ἀλλ' ἀπλῶς « Μετὰ δὲ Ἰλλυριοῦς Χάονες . . . οἰκοῦσι δὲ κατὰ κόμας . . . Μετὰ δὲ Χαονίαν Θεσπρωτοὶ εἰσὶν ἔθνος· οἰκοῦσι δὲ κατὰ κόμας. Μετὰ δὲ Θεσπρωτίαν Κασσωπία ἐστὶν ἔθνος· οἰκοῦσι δὲ καὶ οὗτοι κατὰ κόμας . . . Μετὰ δὲ Κασσωπίαν Μολοττοὶ εἰσὶν ἔθνος, οἰκοῦσι δὲ οὗτοι κατὰ κόμας¹⁾ ».

Ὅπως δ' ὁ Σκύλαξ ἀντιδιαστέλλει τοὺς Ἰλλυριοὺς τῶν Χαόνων λέγων « Μετὰ δὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς Χάονες . . . », οὕτω καὶ Λυδωρὸς ἐν

¹⁾ Μῆδης ἐκπλαγῆ ἐπὶ τῆ χρήσει τοῦ ἔθνος, διότι κατωτέρω λέγεται: « Μετὰ δὲ Ἀμβρακίαν Ἀκαρνανία ἔθνος ἐστὶ. Μετὰ δὲ Ἀκαρνανίαν Αἰτωλία ἐστὶν ἔθνος. Μετὰ δὲ Αἰτωλίαν Λοκροὶ εἰσὶν ἔθνος. Μετὰ δὲ Λοκρούς εἰσὶν ἔθνος Φωκεῖς. Μετὰ δὲ Φωκεῖς Βοιωτοὶ εἰσὶν ἔθνος κλπ.

ΙΕ', 13 αντιδιαστέλλει τούς Ίλλυριούς τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ ἰδιαίτε-
 ρως τῶν Μολοσσῶν. «Οἱ δ' Ἰλλυριοὶ... ἐνέβαλον εἰς τὴν Ἑπειρον
 (κατόκουν ἄρα ἀνωθεν τῆς Ἑπείρου) καὶ κατήγαγον τὸν Ἀλκέταν
 ἐπὶ τὴν τῶν Μολοσσῶν βασιλείαν... μετὰ δὲ ταῦτα τῶν Μολοσσῶν
 ἀντιπατιομένων ἐγένετο μάχη κρατερὰ, καθ' ἣν νικήσαντες οἱ Ἰλλυριοὶ
 κατέκοψαν τῶν Μολοσσῶν πλείους τῶν μυρίων πεντακισχιλίων». Δὲν
 ἠδύνατο ἄρα οἱ Ἑπειρωταὶ οὗτοι νὰ εἶναι Ἰλλυρικὰ φύλα ἢ ἄλ-
 λως βάρβαροι, ἀλλ' ἀναγκαιῶς ἦσαν Ἕλληνες, ὅπως καὶ ὑπὸ τῶν
 ἐπιγραφῶν τῆς Ἑπείρου ἀπεδείχθη. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ Fick μετὰ τὴν
 ἀνέυρεσιν τοῦ ἐν Δωδώνῃ μαντείου ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Καραπίνου καὶ τῶν
 ἐν αὐτῷ Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἔγραψεν ἐν τοῖς Beiträge τοῦ Bez-
 zenberger Τόμ. Γ' σελ. 266 «Ἡ παρανόησις χωρίων τινῶν τοῦ Θου-
 κιδίδου, ὅς ἀποδέλειον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἑπειρωτῶν ἀποκαλεῖ
 αὐτοὺς βαρβάρους, παρεπλήρησέ τινας ἐρευνητάς, ὥστε υπέλαθον οὗτοι
 Ἑπειρωταὶ κατ' ἀρχὰς οὐχὶ Ἕλληνες ἐξηλληνίσθησαν βραδύτερον, καὶ
 οὕτως εἰαύτισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν παλαιῶν Ἰλλυριῶν καὶ νῦν Ἀλβα-
 νῶν. Πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἀσαφεῖς ἐννοιαὶ ἀπεελέθησαν τώρα διὰ μῆς, καὶ
 ἡ κοίτις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ πάσης ὑπονοίας περὶ βαρβα-
 ρότητος καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Δωδώνης γνωρίζουσιν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν
 Ἑπειρωτικὴν διάλεκτον ὡς μίαν τῶν βορείων Ἑλληνικῶν διαλέκτων,
 αἰτνες πρὸς ἀλλήλας ὅμοιαι ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων μέ-
 χρι Βοιωτίας καὶ μεσημβρινῆς Θεσσαλίας».

Ὅτι δὲ ἐν Ἑπείρῳ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ἰσχυρότατον καὶ
 πολυάριθμον ἦτο, δῆλον οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀνωτέρω παρατεθείσης μαρ-
 τυρίας τοῦ Διοδώρου, καθ' ἣν 15,000 Ἑπειρωτῶν ἔπεσον ἐν μιᾷ πρὸς
 τοὺς Ἰλλυριοὺς μάχῃ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τοῦ Πολυβίου Λ', 15, 6 (= Στρά-
 βωνος Ζ' 332 καὶ Λιβίου ΜΕ' 34, καὶ Πλουτάρχου Βίῳ Παύλου κθ')
 ὅτι «τῶν Ἑπειρωτῶν ἐξδομήκοντα πόλεις ἀνέτριψε Παῦλος μετὰ τὴν
 Μακεδόνων καὶ Περωσέως κατάλνωσιν Μολοσσῶν δ' ὑπάρξει τὰς πλεί-
 στας· πέντε δὲ καὶ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων ἐξηνδραποδίσασα». Πρό-
 σθεσ ὅτι, καθ' ἣν ὁ Abel σελ. 88 παρατηρεῖ, ἀσθενεῖς καὶ εὐάριθμοι
 Ἕλληνες ἐν Ἑπείρῳ δὲν θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας νὰ ἀπο-
 κρούωσιν ἐπιτυχῶς τοὺς ἀπὸ βορρᾶ ἀδιαλείπτως πρὸς μεσημβρίαν φε-
 ρομένους βαρβάρους Ἰλλυριοὺς.

Καὶ ἔξ ὧν δὲ Φίλιππος ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας φαίνεται λέγων πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς παρὰ Πολυβίῳ ΙΗ' 5 καὶ Λιβίῳ ΚΒ' 34 δηλοῦται ὅτι τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος δι' ὃν εἴπομεν λόγον δὲν ἦσαν ἀκριβῶς καθωρισμένα « *Οἱ κελεύοντες ἐκχωρεῖν Μακεδόνας ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος . . . ποίας δὲ κελεύετε με ἐκχωρεῖν Ἑλλάδος καὶ πῶς ἀφορίζετε αὐτήν ;* »

Ὅπως τοὺς Ἡπειρώτας, Χάονας, Θεσπρωτοὺς καὶ Μολοσσοὺς οὖτως ὀνομάζει Θουκυδίδης καὶ τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους ἐν Δ' 126 « *βαρβάρους δὲ οὓς νῦν ἀπειρία δέδιδε μαθεῖν χορὴ ἔξ ὧν προηγώνισθε τοῖς Μακεδόσιν αὐτῶν . . .* » Ἄλλ' ὅπως ἡ μαρτυρία αὐτοῦ περὶ τῶν Ἡπειρωτῶν ἐξηλέγχθη ἐθνολογικῶς πλημμελῆς ἐπὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐπιγραφῶν, οὕτως ἐξελέγχεται καὶ ἡ περὶ τῶν Μακεδόνων μαρτυρία αὐτοῦ ἐθνολογικῶς ἄτοπος, ἔξ ὧν περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων θέλομεν διαλάβει κατωτέρω.

Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἃ ἐδείχθη, οὐχὶ ἐθνολογικοὶ λόγοι, οἱ πάντοτε μονομετέροι, ἀλλ' ἐκπολιτιστικοί, λίαν κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους εὐμετάβλητοι, ἐλαμβάνοντο ἐκάστοτε εἰς καθορισμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλληνικῶν φύλων, διὰ τοῦτο τὰ ὄρια ταῦτα συχνὰ μετεβύλλοντο μετὰ τοῦ σαλευόντος πολιτισμοῦ. Οὕτω π. χ. ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, οἵτινες καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλίαν ἠθίλησαν ν' ἀποκλείσωσι τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, πρὸς οὓς ἀντιμάχεται Δικαίταρχος ἐν *Geographi Graeci Minoris* Τόμ. Α' σελ. 108-110 « *Τάχα δὲ φήσουσι τινες ἡμᾶς ἀγνοεῖν τὴν Θετταλίαν τῆς Ἑλλάδος καταριθμοῦντας, ἅπειροι τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας . . . Πρὸς μὲν τοὺς οὐχ ὑπολαμβάνοντας εἶναι τὴν Θετταλίαν τῆς Ἑλλάδος οὐδὲ τοὺς Θετταλοὺς Ἕλληνας ἀπογόνους ὄντας Ἑλληνίζειν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω* ».

Ἄλλ' ἡ μονομερὴς αὕτη, ἡ ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως λαμβανομένη ἀντίληψις καὶ κρίσις βραδύτερον, ὅτε διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀναμείξεως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος κατέστη τοῖς Ἕλλησι δὴλη ἄλλη μεῖζον διαφορὰ ἄλλων ἐθνῶν ἢ οἷαν πρότερον εἶχον ἴδει ἐν τοῖς Μακεδόσιν, κατ' ἀνάγκην διορθώθη, καὶ ἀντὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐλαμβιάνετο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ γλῶσσα μάλιστα πάντων ὡς ἐθνικὸν χαρακτηριστικόν. Τότε πρῶτον ἐνόησαν σαφέστατα, ὅπερ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας ἐν Η' 144

εἶχεν εἶπει, ὅτι χαρακτηριστῆρες τοῦ ἔθνους εἶναι τὸ «*ὄμαιμόν τε καὶ ὀμόγλωσσον καὶ θεῶν ἰδρύματα τε κοινὰ καὶ θυσίαι, ἡθεά τε ὀμότροπα*» καὶ ὅτι λαοὶ οἷον οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἑπειρώται ἔχοντες κοινούς μετ' αὐτῶν τοὺς χαρακτηριστῆρας τούτους δὲν δύνανται ν' ἀποκαλῶνται βάρβαροι, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ τὰ πρότερον ἀπολειπόμενα φῦλα ταῦτα καὶ τὸ παραμεληθὲν ἔσπευδον ν' ἀναπληρώσωσι καὶ εἰς μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν ἀφίκοντο. (Βεβαίως οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ τὴν διόρθωσιν τῆς πλημμελοῦς ἐκδοχῆς τοῦ ὀνόματος Ἕλλην ἐπὶ τοῦ πεπολιτισμένου δὲν κατῴρωσαν τότε, ἀλλὰ πολλῶ ὕστερον μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ τοῦτο δικαίως, ἐπειδὴ πρῶτον τότε αἱ ἐπιμειξίαι ἐγένοντο καὶ κατὰ ποιὸν καὶ κατὰ ποσὸν πολὺ διάφοροι τῶν πρὶν, καὶ ἐπειδὴ πρότερον μὲν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ κατεφρόνουσαν πάντας τοὺς ἀλλογλώσσους ὡς βαρβάρους, ἔπειτα δ' ὅμως ἐδουλώθησαν ὑπ' αὐτῶν τῶν τέως λεγομένων βαρβάρων καὶ εἶδον ὅτι ἀληθῶς ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀλλογλώσσων δὲν ἦτο πάντη βάρβαρος καὶ ὅτι ἡ κυρία διαφορά αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων δὲν ἦτο ὁ πολιτισμὸς, ἀλλ' ἄλλα τινά). Ἄλλ' ὅμως παρὰ τὴν ὀρθοτέραν ταύτην διάγνωσιν παρέμενον αἱ πέδαι τῆς γλώσσης, αἱ καθιερωμέναι ἐκφράσεις καὶ χρήσεις, ἀφ' ὧν ἦκιστα πάντων ἐν τοῖς ἀπικίττοις χρόνοις ἠδύναντο οἱ συγγραφεῖς ν' ἀπαλλαγῶσιν. Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Στράβων ἅμα μὲν ἐξακολουθεῖ κατὰ παλαιὰν γλωσσικὴν συνήθειαν νὰ ὀρίξη ὄριον τῆς Ἑλλάδος τὸν Πηνειὸν ποταμὸν, καθ' ἃ ὁ Ἐφορος τὴν Ἀμβρακίαν κλπ., ἅμα δὲ νὰ λέγῃ τὴν Μακεδονίαν μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι ὅτι ἄλλοτε μὲν ἐλάλει ὁ δοῦλος τῆς συνήθειας, ἄλλοτε δ' ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. Πρβλ. «*Τούρκοι καὶ Ῥωμιοὶ ἐν Ἀλβανίᾳ*» ἀντὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Χριστιανοί.

Ἐκ τῶν μέγροι τοῦδε εἰρημένων ἐγένετο δῆλον α) ὅτι ἐν τοῖς δοκίμοις χρόνοις ἡ λέξις Ἑλλάς καὶ Ἕλληνες ἀπέβαλον τὴν ἐθνολογικὴν σημασίαν αὐτῶν, ὥστε ἐδήλουν χώραν πεπολιτισμένην (doctissima Graecia λέγει ὁ Προσκαιανὸς ἀνωτέρω σελ. 36) καὶ ἀνθρώπους ὁμοίως πεπολιτισμένους, σὺν βαρβάρους, Εὐρωπαίους καθὼς θὰ ἐλέγομεν σήμερον (πρβλ. τὰ Ἑλλήνων νόμιμα, τὸ καθεστὼς τοῖς Ἑλ-

λῆσι νόμιμον κλπ.). Καὶ β) ὅτι τούτου ἕνεκα ἀπεκλείοντο πολλάκις ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῆς ἐθνικῆς ὀλομελείας φυλά τινα ἅτε κρινόμενα ὅτι ἀπελείποντο ἐν τῷ καθόλου πολιτισμῷ τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἐπίσης εἶναι πασίδηλον ὅτι ἡμεῖς ἐξετάζοντες σήμερον τὰς ἐθνολογικὰς σχέσεις τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ ἐθνῶν δὲν πρέπει νὰ παραλαμβάνωμεν ἀταλαιπώρως ὅσα πολλοὶ τῶν ἀρχαίων (οὐχὶ πάντες!) ἄλλοθεν ὀρμώμενοι εἶπον περὶ ἐκάστου τούτων, ἀλλ' ἀνάγκη ἀπαραίτητος, ἵνα διὰ παντὸς δυνατοῦ ἡμῶν σήμερον τρόπου βασιανίζομεν τὰς μαρτυρίας ταύτας

Β' Βάσανος τῶν δοξασιῶν τῶν νεωτέρων περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι τῶν νεωτέρων ὁ O. Müller, G. Meyer καὶ Fr. Blass ἠρνήθησαν τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῶν Μακεδόνων. Ἄρχομαι τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀπὸ τοῦ πολλοῦ Blass, ὅστις ἐπ' ἐσχάτων (1890) ἔγραψε περὶ τούτων ὅτι «*Ἡ ἐγγχώριος γλῶσσα τῶν Μακεδόνων, οἵτινες οὐδέποτε κατελέχθησαν ἐν τοῖς Ἑλλησιν, οὐδαμῶς ἦν Ἑλληνική, εἰ καὶ ἴσως συγγενῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*». (Ἑλλην. Γραμ. Εἰσαγ. σελ. 23). Ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων οὐδεμίαν προσήνεγκε, παρέπεμψε δ' ἀπλῶς εἰς τὸν Sturz, de Dialecto Macedonica et Alexandrina καὶ εἰς A. Fick ἐν Kuhn's περιοδικῷ Τόμ. 22, σελ. 193 κέξ. καὶ εἰς G. Meyer ἐν Fleckeisen's Jahrbücher Τόμ. PIA'. Εἰς ταῦτα παρατηρῶ πρῶτον ὅτι ἡ παραπομπὴ εἰς τοὺς τρεῖς τούτους συγγραφεῖς, ὧν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος παραδέχονται ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες, ὁ δὲ τρίτος ἐκφράζει ἀμφιβολίας περὶ τούτου, οὔτε διαφωτίζει οὔτε ἀποδεικνύει ὅπερ λέγει ὁ κ. Blass «*οὐδαμῶς ἦν Ἑλληνική*». Τὴν καταδικαστικὴν ταύτην ἀπόφασιν ὄφειλε νὰ αἰτιολογήσῃ ἄλλως, οὐχὶ διὰ τῶν τῶν ἄλλο ἢ τοῦτο περιεχουσῶν παραπομπῶν. Ἐπειτα ὅτι δὲν εἶναι ἀκριβὲς ὅτι οἱ Μακεδόνες οὐδέποτε κατελέχθησαν ἐν τοῖς Ἑλλησιν εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 35-6) ὅτι Διονύσιος ἐν Περιηγήσει Οἴκουμένης ἔθηκε τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τὸ Ὄρικόν καὶ τὴν Θράκην καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Στράβων διαρρήδην εἰς τὴν Ἑλλάδα καταλέγουσι καὶ τὴν Μα-

κεδονίαν. ("Αλλαι μαρτυρίαι θα παρατεθῶσι κατωτέρω). 'Αλλά και δοθέντος ὅτι οὐδέποτε ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατελέχθησαν οἱ Μακεδόνες ἐν τοῖς Ἑλλησι, πάλιν δῆλον ἐγένετο, ἐλπίζω, ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι τοῦτο εἰς λύσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος μικρόν, μᾶλλον δ' οὐδὲν δύναται νὰ σημαίῃ, ἂν μόνον ἡμεῖς ἄλλοθεν δυνηθῶμεν ν' ἀποδείξωμεν ἢ τοῦλάχιστον καταστήσωμεν πιθανόν, ὅτι οὗτοι πράγματι ἦσαν Ἑλληνες. Ἡμεῖς, νομίζω, ἔχομεν καθήκον, τὸ πολὺ πολὺ, ἂν τις θέλῃ, νὰ ζητήσωμεν καὶ εἰρωμεν τὴν αἰτίαν τοῦ τοιούτου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χωρισμοῦ τῶν Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἥτοι νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ παραδοξόν τοῦτο· οὐχὶ δὲ ἐκ μόνου τούτου νὰ συναγάγωμεν ἔσπευσμένως συμπεράσματα περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτήρος τῶν Μακεδόνων. Τοιαύτην δὲ αἰτίαν εἰκάζω ἐγὼ τὸ ἀνωτέρω ἤδη λεχθέν, ὅτι δηλ. οἱ Μακεδόνες ἐπὶ μακρὸν μακρὰν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ζῶντες καὶ πολὺ ἀπολειφθέντες τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ καθόλου τοῦ πολιτισμοῦ, (οὔτε νομοθέτας, οὔτε ποιητάς, οὔτε φιλοσόφους, οὔτε καλλιτέχνας ἢ τι τοιοῦτον φαίνονται παραγαγόντες), καὶ ὅπως οἱ Ἡπειρώται ἀδιαλείπτως βασιλεύοντες, ἐδωροῦντο ἀλλότριον τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἐλευθέραις πολιτείαις ζῶντος καὶ προκόπτοντος εἰς τὸν πολιτισμὸν Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὅτε δ' ἔπειτα ἐγνώσθησαν μὲν τοῖς Ἑλλησιν, ἐπεβλήθησαν δ' ὅμως τούτοις ἐξησθενωμένοι ὡς νικηταί, τότε ἀνεπτύχθη ἄλλη ἀντίθεσις τούτων πρὸς ἐκείνους. Παλαιὰ ἄρα συνήθεια καὶ νεώτεροι πολιτικαὶ σχέσεις καὶ ἐξαρτήσεις ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐξαρκέσωσιν εἰς γένεσιν τῆς ἀντιδιαστολῆς τῶν Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων, οὐχὶ ἐθνικῆ διαφορά.

Τρίτον ὅτι ἡ μεταφορικῆ φράσις «ἡ Μακεδονικὴ γλῶσσα ἦτο συγγενὴς τῆς Ἑλληνικῆς», οὐδὲν ἄλλο ἀλλ' ὡς διδάσκει ἢ ὅτι δὲν ἦτο Ἑλληνικὴ· διότι συγγενὴς γλῶσσα ἦτο βεβαίως καὶ ἡ Λατινικὴ καὶ ἡ Θρακικὴ καὶ ἡ Ἰλλυρικὴ καὶ ἡ Ἀρμενικὴ κλπ., ἀλλὰ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν συγγένειαν δὲν ἦσαν Ἑλληνικαί. Καὶ ὅμως δὲν πρόκειται περὶ συγγενείας, ἀλλὰ περὶ ταυτότητος ἢ ἀλλοτριότητος, τ. ἔ. τὸ ζήτημα περὶ οὗ πρόκειται εἶναι νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς, ἂν ἢ ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένη γλῶσσα ἦτο Ἑλληνικὴ τις διάλεκτος ἢ οὐχί. Πρῶτον, νομίζω, πρέπει ν' ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ἦτο καὶ ἔπειτα νὰ ζητηθῇ ἂν ἦτο ὁμοία

ἄλλη τινὶ τῶν Ἱαπετικῶν γλωσσῶν εἴτε τῇ Ἑλληνικῇ εἴτε οἰαδῆποτε ἄλλη.

Ὁ δὲ Meyer διαλαμβάνων ἐν τῷ μνημονευθέντι τόπῳ περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων, περιοριζόμενος δ' εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνων τῶν Μακεδονικῶν λέξεων, ἐρωτᾷ: «*Ἐπιβάλλεται ἡμῖν νὰ δημολογήσωμεν διὰ ἡ γλώσσα τῶν Μακεδόνων ἦτο Ἑλληνικὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λέξεων ὅσαι Μακεδονικαὶ λεγόμεναι ἐτυμολογοῦνται ἀναντιλέκτως ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς; Νομίζω οὐχί, φρονῶ μάλιστα διὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν τούτων Μακεδονικῶν λέξεων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξενεχθῆ τις κρίσις περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γλώσσης*». Ὅπως ἕκαστος βλέπει, ὁ Meyer δὲν ἀρνεῖται τὸν Ἑλληνισμόν τῶν Μακεδόνων, ἀλλ' ἀπλῶς ἀμφιβάλλει τὸ δυνατὸν τῆς ἀποδείξεως αὐτοῦ. Αἰτιολογεῖ δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἢ ἐναντίαν τῷ August Fick ἐκφράζει διατεινόμενος, α) ὅτι πολλαὶ τῶν λέξεων τούτων φαίνονται ὅλως ἀλλόκοτοι β) ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρίστων τοὺς ξένους φθόγγους οὕς ἤκουον σφόδρα ἀτελῶς, πρὸς δὲ τούτοις ὅτι τὸ λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου, ἐν ᾧ διεσώθησαν ἡμῖν αἱ Μακεδονικαὶ λέξεις, παρεδόθη κακῶς γ) ὅτι τῆς κλίσεως τῆς διαλέκτου ταύτης ἡμεῖς οὐδεμίαν ἔχομεν γνώσιν, καὶ ὅμως ἡ κλίσις εἶναι τῶν κυρίων χαρακτῆρων δ) ὅτι ἡ παράδοσις τῶν ὡς Μακεδονικῶν φερομένων λέξεων σφόδρα συγκεχυμένη, ἀφοῦ πολλαὶ τούτων ἀλλαγῶν μὲν ὀνομάζονται Μακεδονικαὶ ἀλλαγῶν δ' ἄλλως ε) ὅτι ἴσως οἱ Μακεδόνες παραλαβόντες παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Ἑλλήνων τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις ταύτας διέφθειραν αὐτὰς καὶ μετέτρεψαν τὰ δασεῖα εἰς μέσα, οἷον *καθαρός καθαρός, Ξανδικός, Φίλιππος Βίλιππος, Βερενίκη* κλπ. στ) ὅτι πολλαὶ λέξεις μένουσιν ἀνεξήγητοι ὡς παντάπασιν ἀνελλήνιστοι.

Ἐξετάσωμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα καθ' ἢν προηγήθησαν τάξιν.

α) Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πολλαὶ τῶν Μακεδονικῶν λεγομένων λέξεων φαίνονται ἀλλόκοτοι καὶ μένουσιν ἀνερμήνευτοι ἀλλὰ μὴ δὲν φαίνονται ἡμῖν ἀλλόκοτοι κατὰ πρῶτον καὶ τσαῦται Αἰολικαὶ καὶ Δωρικαὶ λέξεις καὶ μὴ ἄλλαι οὐκ ὀλίγαι τούτων τε τῶν διαλέκτων καὶ τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς δὲν παραμένουσι μέχρι σήμερον ἀνετυμολόγητοι, ἦτοι ἄνευ ἀντιστοίχων ἐν ἄλλαις γλώσσαις; Ἀλλὰ τίς τούτου ἕνεκα ἠρηνήθη τὸν Ἑλληνισμόν τῶν διαλέκτων τούτων; ἢ τίς ἀμφιβάλλει ὅτι, ἂν παρε-

δίδοντο ἡμῖν ἀρχαίωθεν πολλά μνημεῖα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ ἡμεῖς ταῦτα πρῶτον ἐδιδασκόμεθα, θὰ εὐρίσκομεν ἀλλόκοτα καὶ ἀνερμήνευτα οὐκ ὀλίγα αὐτῶν τούτων τῶν Ἰωνικῶν τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν Ἀττικῶν τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πλάτωνος; ἢ ὅτι πολλὰ ὅσα ἡμεῖς σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐτυμολογήσωμεν, θὰ δυνηθῶσιν οἱ μεθ' ἡμᾶς, Τὸ δυσερμήνευτον ἢ καὶ ὅλως ἀνερμήνευτον πολλῶν Μακεδονικῶν λέξεω γινώσκοντες εἶναι τι ὑποκειμενικὸν καὶ νοεῖται κάλλιστα, ἂν τις μόνον ἐνθυμῆται ὅσα ἤδη ὁ Πλάτων ἐν Κρατύλῳ 421 d, διέλαβε περὶ τῶν παλαιωτάτων λέξεων εἰπὼν: «Ὁ ἂν μὴ γινώσκωμεν, βαρβαρικὸν τι τοῦτ' εἶναι· εἴη μὲν οὐκ ἴσως ἂν τι τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοιοῦτον αὐτῶν, εἴη δὲ κἄν ὑπὸ παλαιότητος τὰ πρῶτα τῶν ὀνομάτων ἀνεύρετα εἶναι· διὰ γὰρ τὸ πανταχῇ στρέφεσθαι τὰ ὀνόματα οὐδὲν θαυμαστὸν ἂν εἴη, εἰ ἡ παλαιὰ φωνὴ πρὸς τὴν νῦν βαρβαρικῆς μηδὲν διαφέρει».

Δῆλον ἄρα ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις ἐν τῷ στόματι τῶν μακρὰν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ζώντων καὶ κεχωρισμένων ἀπ' αὐτῆς Μακεδόνων ἠδύνατο κάλλιστα νὰ μὴ συμβαδίσωσιν ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν ὁμοίως ταῖς ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι ἢ καὶ νὰ μείνωσι πολυειδῶς στάσιμοι, ἐντεῦθεν σήμερον ἐμποιοῦσιν ἡμῖν ὀρωμένοις ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς ἐντύπωσιν ἀλλόκοτον καὶ ξένην, ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς οὐδὲν κατ' αὐτῶν ἀποδεικνύει. Πρόσθετες ὅτι αἱ λέξεις αὗται παρεδόθησαν ἡμῖν, καθ' ἃ καὶ ὁ Abel σελ. 118 παρατηρεῖ, ὑπὸ μεταγενεστέρων γλωσσογράφων, ὅτι καὶ συνελέχθησαν μετὰ τὴν διασπορὰν καὶ ἐξάπλωσιν τῶν Μακεδόνων ἀνά τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον, ἤτοι οὐχὶ πρὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων· ὅτι τότε διάφοροι λαοὶ εἶχον ἀναμειχθῆ πανταχοῦ μετὰ τῶν Μακεδόνων· ὅτι οἱ λεξικογράφοι οὗτοι δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι δεινοὶ περὶ τὴν κριτικὴν καὶ διάγνωσιν τῆς καταγωγῆς τῶν ἀναγραφομένων λέξεων, καὶ ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ἔπραττον ὅτι καὶ οἱ νῦν συντάσσοντες γλωσσάρια τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι θὰ συνέλεγον καὶ κατέγραφον οὐχὶ ὅσα ἐφαίνοντο αὐτοῖς κοινὰ καὶ ὁμαλά, ἀλλ' ὅσα ἀσυνήθη καὶ ἔκτροπα καὶ δὴ μάλιστα τὰ ξένα καὶ ἔκτροπα. Καὶ τὰ τοπικὰ δὲ τῆς Μακεδονίας ὀνόματα, ὅσα τυχόν μὴ ἐτυμολογῶνται, ὀφείλουσι νὰ μὴ ἐκλαμβάνωνται ὡς δείγματα τῆς βαρβαρότητος τῶν κατοίκων αὐτῆς· διότι ἄλλως βάρβαρος θὰ εἶναι καὶ ὁ τῆς Φθίας Ἀχιλλεύς καὶ ὁ τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς καὶ

ὁ τῆς Κρήτης Ἰδομενεὺς καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ τῆς «πολυχρύσοιο Μυκί-
νης» Ἀγαμέμνων. Ἔπειτα ἐν Μακεδονίᾳ οὐκ ὀλίγα ἀπαντῶσι τοπικὰ
ὀνόματα προδήλως Ἑλληνικά, λ. χ. *Αἰγαί*, *Ἀλία*, *Ἀλιάκμων*, *Ἀτα-
λάντη*, *Γορτυνία*, *Εἰδομένη*, *Εὐρωπος*, *Ἰγναι*, *Κάστωρος Λίμνη*, *Ὀρε-
στis* κλπ. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ καθολικὸν ὄνομα *Μακεδονία*, *Μακεδῶν* εἶναι
Ἑλληνικόν, πρβλ. *μακεδανή*: μακρά, ὑψηλή, καὶ Ὀδυσ. κ 106 *οἶά τε
φύλλα μακεδνῆς αἰγείροιο*. Καὶ *Μακέται οἱ Μακεδόνες*, *Μακετία* ἢ *Μα-
κεδονία* παλαιότερον. Ὅμοιως εἶναι Ἑλληνικὸν καὶ τὸ παλαιότερον
ὄνομα τῆς κάτω Μακεδονίας ἢ *Ἡμαθία*.

β) Οὐδ' ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν ἀμελεῖς περὶ τὴν παραστά-
σιν τῶν ξένων φθόγγων, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀκαταμάχητον ἐπιχεί-
ρημα κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων· διότι τὸ
ἐπιχείρημα τοῦτο τότε μόνον δύναται νὰ εἶναι ἰσχυρόν, ὅταν ἀποδει-
χθῇ καὶ βεβαιωθῇ τὸ ἀλλόφυλον τῶν Μακεδόνων καὶ τὸ βάρβαρον
τῆς γλώσσης αὐτῶν· ἐφ' ὅσον δ' ὅμως ἦ τὸ πρῶγμα εἶναι ἄκριτον ἢ
πιθανώτερος φαίνεται ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ
τι ὅτι τοὺς ξένους φθόγγους ἀτελῶς παρίστων οἱ ἀρχαῖοι, ἀφοῦ ἐν
τούτοις οὐχὶ περὶ ξένων ἀλλὰ περὶ Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φθόγγων
πρόκειται. Ἡ τίς δύναται λ. χ. ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ λέξεων, οἷον *ἀγκάλis*,
ἀμαλή, *ἄξος*, *ἀοστή*, *γνάλας*, *γυρίτας*, *δαίτας*, *ἐρινάδες*, *ἐρκίτας*, *κῶρυκος*,
μύκηρος, *σαντορία*, *χάρων*, *Αμύντας*, *Ἀλκέτας*, *Ἀντίγονος*, *Βάλακρος*,
Βερεϊίκη, *Βίλιππος*, *Κράτερος*, *Λᾶγος*, *Λεόνατος*, *Παρμενίων* *Πενκέ-
στας* κλπ. κλπ. ὅτι εἶναι Ἑλληνικώταται; ἀλλὰ τότε τί πρὸς τὸ ζήτημα
ἂν τὰς βαρβαρικὰς λέξεις κακῶς παρίστων διὰ τοῦ ἀλφαριθμοῦ αὐτῶν οἱ
ἀρχαῖοι; Πρόσθετες τούτοις ὅτι ὁ γλωσσογράφος Ἀμερίας ἦν γνήσιος Μα-
κεδὼν καὶ δὴ οἱ φθόγγοι οὗς διὰ τῶν γραμμάτων ἤθελε νὰ παραστήσῃ,
δὲν ἦσαν ξένοι αὐτοῦ οὐδ' ἐχρειάζετο ν' ἀκούσῃ τούτους παρ' ἄλλων,
ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ ὡς φθόγγους γλώσσης καὶ διαλέκτου μητρικῆς. Ἐ-
πειτα οἱ ἀντιλαμβάνομενοι καὶ γράφοντες τὴν διαφορὰν ἐν τῷ *Βάλα-
κρος*, *Ξανδικός*, *ἄβροῦφες* (οὕτω διώρθωσεν ὁ Kretschmer τὸ παρ'
Ἡσυχίῳ *ἄβροῦφτες*, ἐν *Einleitung* σελ. 287 σημ.), θὰ παρετίθουν
βεβαίως καὶ θὰ ἐσημειοῦντο καὶ ἄλλας, ἂν ἐπῆρχον. Μόνον ὡς πρὸς
τὸ τελικὸν α ἀντὶ η (*κεφαλή* ἀντὶ *κεφάλᾱ*) καὶ ὡς πρὸς τὸ υ ἀντὶ ου
(*μύκηρος* ἀντὶ *μούκηρος*) φαίνονται οἱ τὰς Μακεδονικὰς λέξεις συλ-

λέξαντες ἀνακριβείς· ἀλλ' ὡς γνωστόν, τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐν λέξεσιν ἄλλων διαλέκτων, ἀλλ' ὁμως τούτου γ' ἔνεκα οὐδεὶς ἐκήρυξε τὰς συλλογὰς ταύτας ἀχρήστους καὶ τὰς διαλέκτους βαρβάρους. Ἀκριβῶς δὲ μάλιστα ὁ ἡμιτελής οὗτος ἐξαπτικισμὸς ἐμφαίνει κατ' ἐμὴν γνώμην ὅτι καὶ οἱ συλλογεῖς ἀνεγνώριζον καὶ ἐθεώρουν τὰς λέξεις ταύτας Ἑλληνικὰς, διὸ ἠγωνίζοντο νὰ παρέχωσιν αὐταῖς τὸν καθολικὸν τότε Ἑλληνικὸν τύπον καὶ τὴν γνωστὴν ὀρθογραφίαν· τοῦτο δὲν ἐποίουν, ὁσάκις δὲν ἀνεγνώριζον τὴν λέξιν ὡς Ἑλληνικὴν, πρβλ *γαθαλὰν* (ἄνευ ἐθνικοῦ), ἀλλὰ *δορητὴ κεθαλὴ* κλπ. Ἡ ἀνακριβεία ἄρα τῶν τὰς Μακεδονικὰς λέξεις συναγαγόντων δὲν δύναται ν' ἀναφέρηται ὡς λόγος κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς τῶν λέξεων τούτων καταγωγῆς ἢ κατὰ τῆς παραστάσεως τῶν φθόγγων αὐτῶν.

Ὅτι δ' ἡ παράδοσις τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἡουχίου δὲν εἶναι ἡ ἐπιθυμητή, εἶναι ἀναντίλεκτον· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος, ἵνα μὴ τὰ ἐν αὐτῷ τεκμήρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων ληφθῶσιν ὡς μάρτυρες κατὰ τὴν περὶ τούτου ἐξέτασιν καὶ κρίσιν· ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι εὐτυχῶς οὐχὶ διὰ μόνου τοῦ λεξικοῦ τούτου περιήλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ μικρὰ γνώσις, ἣν ἔχομεν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ ἄλλοθεν. Γνωστόν λ. χ. εἶναι ὅτι οὐκ ὀλίγας Μακεδονικὰς λέξεις διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ γλωσσογράφου Ἀμερίου καὶ ἄλλοθεν παραλαβῶν, ἄλλας ὁ Πολυδεύκης, ἄλλας ὁ Φρόνιχος, ἄλλας ὁ Σουίδας καὶ ἄλλας διίφοροι Σχολιασταί· λ. χ. Ἀθηναῖος Γ' 87, b «*Ἡγήσανδρος δ' ἐν ἐπισημασίαις τὰς τραχείας φησὶ κόγχας ἐπὶ μὲν Μακεδόνων κωρύνκουσ καλεῖσθαι, ἐπὶ δὲ Ἀθηναίων κορύς*»· καὶ Γ' 114 b «*Σέλευκος μὲν δρᾶμιν ἐπὶ Μακεδόνων οὕτω καλούμενον, δάρατον δ' ἐπὶ Θεταλῶν*» ΣΤ' 267 c «*Ἀμερίας δὲ ἐρκίτας φησὶ καλεῖσθαι τοὺς κατὰ τοὺς ἀγροὺς οἰκέτας*»· καὶ Δ' 176, c οὐκ ἀγνωστὸν δ' ὅτι Ἀμερίας ὁ Μακεδὼν ἐν ταῖς γλώσσαις τυτύρινόν φησὶ καλεῖσθαι τὸν μόνανλον» καὶ Γ' 455 e «*Μακεδόνας τὸν ἀριθμὸν κοῖον προσαγορεύουσι*»¹⁾ καὶ ΙΑ' 658 e «*καὶ ἴσως πάντα τὰ τοιαῦτα ἐπιδειπνί-*

¹⁾ Ἐν τοῖς λεξικοῖς ἀναγράφεται ἡ λέξις ὡς γένους ἀρσενικοῦ, ὁ κοῖος· ἀλλ' ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Ἀθηναίου δὲν ἀποδείκνυται τὸ γένος αὐτῆς· διὰ τοῦτο προτιμότερον φαίνεται μοι νὰ ἐληφθῆ ὀυδευτέρως τὸ κοῖον καὶ νὰ παραγθῆ ἐκ τοῦ κοῖω, κόης, κοῖω, θυοσκός κλπ., ὅτε τὸ κοῖον = κῆριον = τὸ γνήρισμα, τὸ διαγνωστικὸν μέσον, κάλλιστα ἡδύνατο νὰ λεγθῆ ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν.

δας ἔλεγον οἱ Μακεδόνες» καὶ I' 701 a «ἐλάνη δὲ ἡ λαμπὰς καλεῖται ὡς Ἀμερίας φησί»

ἀγίλιον: ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ.

«*ἄργελλα*: οἶκημα Μακεδονικόν, ὅπερ θερμαίνοντες λούονται» Σουίδ.

«*διακόνιον* Ἀμερίας διακόνια τὰ κατὰ τὴν εἰρεσιώνην τῷ Ἀπόλλωνι πλασοόμενα πέμματα» Σουίδα.

«*ἐπήβολος*: ἀσφαλῆς οὖτω καὶ Ἀμερίας ἀπέδωκεν ἐν ταῖς γλώσσαις» ἐν Σχολ. εἰς Ἀπολλ. Ῥόδιον Β' 1284 Ὅμοιος λισσός, Ἀμερίας ἐν γλώσσαις λισσὸν τὸ ὑψηλὸν ἀποδίδωσι, Σχολ. εἰς Ἀπολλ. Β' 384. Κορῶσιον Φρόνιχος καὶ ἄλλοι, ἐν δὲ τοῖς Σχολίοις τοῦ Ὀμήρου εἰς Y 404 ἀναγινώσκεται . . . κορῶσιον μᾶλλον εἶσι Μακεδονικόν.

χάρων ὁ λέων κατὰ Μακεδόνας, Τζέτζης εἰς Ανκόφρονα 455: «καρχαία ὄρχησις Μακεδονική», λέγει ὁ Ἡσύχιος, ἀλλ' ἡ λέξις ἀναγινώσκεται καὶ ἐν Ἀθηναίῳ Α' 15 F καὶ Ξενοφ. Ἀνάβ. C' 1, 7. Ὅμοιος καταπέλται Μακεδονικοὶ ὁ Πολυδεύκης Α' 159 καὶ Πολύβιος καὶ ἄλλοι.

κοιμῶραι ἢ *κομάραι* *καρίδες* Μακεδόνες, Ἡσυχ. ἀλλὰ καὶ Ἀθηναῖος Z' 306, c *κάμμοροι* Ἐπίχαρμος . . . Ἔστι δὲ καρίδων γένος κλπ. κλπ. Τὰ παρατεθέντα παραδείγματα ἀρκοῦσι, νομίζω, νὰ πείσωσι πάντας ὅτι ἡ κακὴ παρὰδοσις τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἡσυχίου ἀντιστοιχουμένη ὅπωςδήποτε ὑπὸ τῶν ἄλλων πηγῶν ὧν ἔχομεν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, δὲν δύναται νὰ παρακολύση καὶ ἐλαττώσῃ τὴν χρῆσιν τοῦ λεξικοῦ τούτου εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.

γ) Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡμεῖς μικρὰν ἔχομεν γνῶσιν τῆς κλίσεως καὶ συντάξεως τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, ἀλλ' ἂν μὴ σφάλωμαι, ἡ φωνητικὴ, ἣτοι τὸ σπουδαιότατον γνώρισμα τῶν διαλέκτων (πρὸβλ. Paul, Principien der Sprachgeschichte' σελ. 44) ἀρκεῖ νὰ διδάξῃ ἡμῖς τὸ ἀληθές, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, οἱ πλεῖστοι χαρακτηρισμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ διαστέλλοντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν συγγενῶν γλωσσῶν ἀναφέρονται εἰς τὴν φωνητικὴν. Ἄν ἴδω οἱ χαρακτηρισμοὶ τῆς γνωστῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ ἐκ τῆς φωνητικῆς λαμβανόμενοι ἀνεγρίσκονται ἀναντιλέκτως καὶ ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς λέξεσιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων δικαιούτω ν' ἀμφισβητήσῃ τὸν Ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα.

διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀγνοεῖται ἡ κλίσις αὐτῆς. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι ἂν καὶ αὕτη ἐγνώσκετο, πλείονας θὰ εἴχομεν ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτήρος τῆς διαλέκτου τῶν Μακεδόνων.

δ) Ὅτι ἡ παράδοσις τῶν ὡς Μακεδονικῶν φερομένων λέξεων δὲν εἶναι ἀπληλαγμένη συγχύσεως, πολλαὶ δὲ τούτων ἀλλαγῶν ἄλλοις ἀποδίδονται, εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς στερεῖ αὐτὰς τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως. Διότι κατ' ἐμὴν γνώμην ἀκριβῶς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου μαρτυροῦσιν αἱ λέξεις ἐκεῖναι ὅσαι φέρονται μὲν ὡς Μακεδονικαί, ἀνήκουσι δ' ὅμως καὶ ἄλλαις διαλέκτοις πλὴν τῆς Κοινῆς· προβλ. ἀμαλός, δαίτας (πόλεμος) - Πτολεμαῖος, γυάλον γυάλας, λισσός ἢ Ὀμηρικὰ καὶ Μακεδονικὰ· μύκηρος Λακωνικὸν καὶ Μακεδονικόν ἐλάγη παρὰ τε Νικάνδρῳ τῷ Κολοφωνίῳ καὶ Ἀμερίᾳ κάμμοροι Συρακοῦσιον καὶ κομμάροι Μακεδονικόν· Ἀπελλαῖος μὴν ἐν Κρήτῃ, Ἡρακλείᾳ, Δελφοῖς καὶ Μακεδονίᾳ· γραῖσιον παρ' Ἀμερίᾳ καὶ παρὰ τῷ Συρακουσίῳ Θεοδορίδᾳ, προβλ. Ἀθηναίου ΙΕ' 699 ε, Ἀμερίᾳς δὲ γραῖσιον τὸν φανόν. . . Θεοδορίδας γούν Συρακοῦσιος . . . φησὶ «πίσσα δ' ἀπὸ γραῖσιων ἔσταζεν»· «σιγύνη καὶ σιγύννης τὰ δόρατα παρὰ Μακεδόσι» Σουίδ. καὶ Ἀριστοτέλῃς Πουητ. 21 «τὸ σίγγρον Κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλώσσα». Καλαροῦφαί τάφοροι Ἀμερίᾳς καὶ καλαροῦφαι ἀμάοιην παρὰ τοῖς Ἀμβρακιώταις κατὰ τὰ ἐκ Γενεύης σχόλια εἰς Ἰλιάδος Φ 259 (προβλ. Kretschmer, Einleit. 287, σημ.). Ὀνομαστικαὶ ἀρσενικῶν ὀνομάτων εἰς -ια ἀντὶ -τας ὑπῆρχον καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαγῶν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συντάξεως Γ' 7, λέγων, «ἢ ἀντεστραμμένως ὅτε ἡ κλητικὴ ἀντὶ εὐθειῶν παραλαμβάνεται κατὰ Μακεδονικὸν ἔθος ἢ Θεσσαλικόν, ὡς οἱ πρό ἡμῶν ἐπιστώσαντο, αὐτὰρ ὁ αὐτε θεοῖς Ἀγαμέμνονι . . .» Ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ Κοινῆς θὰ ἠδύναντο νὰ δανεισθῶσι λέξεις καὶ τύποις οἱ Μακεδόνες, ἂν βάρβαροι κατ' ἀρχὰς ὄντες ἐξηλληνίζοντο ἔπειτα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπωτίτων τῆς Μακεδονίας λαλουμένων διαλέκτων οὐδέποτε οὐδαμῶς

Ὅμοιως σινηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἡ διάφορος σημασία πολλῶν λέξεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαγῶν, διότι ἂν οἱ Μακεδόνες ἐμείνθανον αὐτὰς παρὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἀλλόγλωσσοι ὄντες τὸ πρότερον, ὄφειλον νὰ μεταχειρί-

ζωνται αὐτὰς ἐφ' ἧς καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληγες σημασίας νῦν δὲ προβλ. δπλαί = πυξίδες, δορητή = ἄγρος δερμάτινον ἱματίων, χάρων = ὁ λέων, ἀγκλις οὐχι = ἄγθος ἀλλὰ = δρόπανον, κάραβος = πύλη, παρεμβολή = στρατόπεδο, σκοῖδος, περὶ ἧς ὁ μὲν Πολυδεύκης Ὀνομαστικῶ Γ' 16 διδάσκει «Κραῖνος δ' ἐν Πανόπταις τὸν σκευοφύλακα ἔοικε σκευωρὸν καλεῖν. Τούτων δὲ καὶ σκοῖδόν τενες ὠνόμαζον, τὸν ἐπὶ τῶν σκευῶν ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἀποσκευαῖς· ἕτεροι δ' οὕτως οἰοῦνται κληθῆναι τὸν ἐπὶ τῶν οἰτίων», ὁ δ' Ἡσυχ. ἐν λέξει σκοῖδος ὅτι «ἀρχή τις παρὰ Μακεδόσι τεταγμένη ἐπὶ τῶν δικαστηρίων»¹⁾. Ἡ διάφορος σημασία τῶν λέξεων ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ κατὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας πείθει ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι οἱ λοιποὶ Ἕλληγες ἔλαβον αὐτὰς παρὰ τῶν Μακεδόνων ἢ τὰν ἀπαιτῶν, ἀλλ' ὅτι ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελῆ βίον διῆγεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ὡσαύτως ὑπὲρ τοῦ ἀνεξαρτήτου αὐτῆς βίου συνηγοροῦσι καὶ αἱ Μακεδονικαὶ λέξεις ἐκεῖναι ὅσαι ἢ ἀγνοοῦνται ὅλως ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλληνικῇ ὡς προσηγορικά, σώζονται δὲ μόνον ὡς κύρια ὀνόματα, λ. γ. Κύρονος παρὰ Θεόγνιδι, ἀλλὰ κύρονι· νόθοι Μακεδόνες κατὰ Φώτιον, ἢ ἀντιστροφῶς ὡς κύρια ὀνόματα εἶναι ἐν Μακεδονίᾳ γνωστά, ἐν δὲ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἢ διὰ παντὸς ἦσαν ἀγνωστα τὰ κύρια ὀνόματα ταῦτα ἢ μόνον βραδύτερον ἐγνώσθησαν ἰδίως ἀπὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων καὶ ἔξης, λ. γ. Βίλλπος (611 π. Χ.), Ἀντίγονος, Ἀλέκτας (550), Ἀμύντας (560), Βάλακρος, Βεοεσίχη, Ἐκατερός, Κάλας, Κίσαανδρος, Κοῖνος, Κοάτινος, Κοίνων, Δᾶγος, Δαγίδας, Δεόνατος, Μερίδας, Παρμενίων, Πευκείστας, Πτολεμαῖος, Πολυπέρχων, Σέλευκος κλπ. Ὅτι δὲ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνησιότητος μαρτυροῦσι καὶ λέ-

¹⁾ Ἡ μόνη γνωστὴ μοι ἑτυμολογία τῆς λέξεως σκοῖδος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Bezzenberger ἐν ταῖς ἑαυτοῦ Συμβολαῖς Τόμ. Ζ' σελ. 65 προσεν/θῆσα ἐκ τοῦ ἔχματος ογιζω. Ἀλλ' αὕτη ὀρθολογικῶς προσκρούει πρὸς πολλὰς φωνητικὰς καὶ σημασιολογικὰς δυσκολίας· διότι ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, οὐ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, εἰλήγετο ἡ λέξις, ἀπορεῖται πρῶτον πῶς τὸ οχ ἐτέρατη εἰς σκ, πάθημα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσας παντάπασιν ἀλλότριον· προβλ. Zubaty ἐν Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. LV σελ. 151, δεύτερον πῶς ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ γινέσθαι, χωρίζειν ἠδύνατο νὰ προσέθῃ ἡ σημασία τοῦ σκευοφύλακος, ταμίου. Ἦν ἐν Ἑλλάδι φαίνεται ὅτι εἶγεν ἡ ἐν Μακεδονίᾳ σημασία τοῦ σκοῖδος ὡς χωριστοῦ πινος, διακριτοῦ, κρίσιμος, δὲν ἀντιβάλλει εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἔχματος τούτου παραγωγὴν, ἀλλ' ἡ ἐν Ἑλλάδι γίνεται ὅλως ἀσυμβίβαστος.

ξεις Ἑλληνικαὶ μὲν προφανῶς, ἀλλ' ὧν ὁ τύπος ἰδιαίξει μόνῃ τῇ Μακεδονίᾳ, λ. χ. ἐροίτας, πυλαυρός = πυλωρός, σαντορία = ἴστωρία, πρόδηλον

ε.) Οὐδείς σωφρονῶν δύναται καθ' ἀρχὴν ν' ἀρνηθῆ ὅτι ἦν δυνατὸν νὰ παραλάβωσι πολλὰς λέξεις παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Ἑλλήνων οἱ Μακεδόνες καὶ τούτων τὰ δασέα φ, θ νὰ τρέψωσιν εἰς μέσα β, δ: ἀλλὰ τὸν δανεισμὸν τοῦτον καθιστῶσιν ἀπίθανον ὅπως, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐρρήθη, λέξεις διαφόρου σημασίας ἢ ἀπαντῶσαι ἐν διαλέκτοις λαλουμέναις μακρὰν τῆς Μακεδονίας (ἐλάνη, μύκηρος) ἢ ἀναγνωσκόμεναι παρὰ μόνῃ τῷ Ὀμήρῳ (ἀμαλός, δαίτας) ἦτοι ἐνωρὶς ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως ἐκλιποῦσαι.

ς.) Ὅτι τὸ ἀνερομήνευτον καὶ ἀνετυμολόγητον τῶν ὡς Μακεδονικῶν φερομένων λέξεων οὐδὲν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῶν ἀποδεικνύει, ἐλέχθη ἤδη, καθὼς καὶ ὅτι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι τὸ παρὰπαν γνήσια Μακεδονικὰ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγνωστοὶ αὐταὶ λέξεις, ἀλλὰ βαρβαρικά τῶν περιούκων ἢ καὶ Ἀσιατῶν ἀλλοφύλων.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐγένετο, ἐλπίζω, δῆλον, ὅτι ὅσα ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου προήνεγκεν ὁ G Meyer, δὲν ἀποδεικνύουσιν ἀληθῶς τὸ ἀλλόφυλον αὐτῆς.

Κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων ἐξήνεγκε γνώμην, καθ' ἃ ἐλέχθη, καὶ ὁ O. Müller, ὃς τοὺς Μακεδόνας λέγει Ἰλλυριοὺς καὶ τὴν διάλεκτον αὐτῶν Ἰλλυρικὴν αἰτιολογεῖ δὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ ταύτην περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων (σελ. 60) διατεινόμενος ὅτι «ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἀπαντῶσι πλῆθος βαρβαρικῶν λέξεων εἰς δήλωσιν ἀπλῶν καὶ προχείρων πραγμάτων», ἃς ἡμεῖς κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον δικαιοῦμεθα νὰ ὑπολάβωμεν Ἰλλυρικὰς, καθ' ὅσον, εἰ καὶ ἐλάχιστα ὑπελείφθησαν ἡμῖν ἴχνη τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ Ἀθαμανικῆς γλώσσης, ἀλλ' ὅμως εὐρίσκονται τινες αἱ καλοῦνται καὶ Μακεδονικαί. Οὕτω λ. χ. Σαμάδαι Μακεδονιστὶ καὶ Σενάδαι Ἰλλυριστὶ = Σειληνοὶ τινες δαίμονες, δράμις ἢ δράμιξ εἶδος ἄρτου Μακεδονικὸν καὶ Ἀθαμανικὸν παρ' Ἀθηναίῳ Γ' 114 B). Ἐν δὲ τοιαύτῃ βαρβαρικῇ βύσει ἔλειπε,

¹⁾ Λ. χ. κύρας: ἱστορικὰς ὑπὸ Μακεδόνων οκείδος: ἀρχὴ τις ἄβαγνα, ἄδδαι, ἄδδῃ, ἀπρία, ἄζος κλπ

²⁾ Ἄν μὴ σφάλλωμαι, ὡπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς λέξεως δράμις καὶ δράμιξ συνη-

δὲν νοεῖται εὐκόλως, διατί καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ἦτο ἀδιανόητος τοῖς Ἕλλησι, (τοῦτο φαίνεται ὅτι οφείλομεν νὰ πιστεῦσωμεν ἐξ ὧν Κούριος Ρούφος ἐν IV 9, 35 λέγει). Ἀλλ' ἐπίσης εἶναι ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἤδη πρὸ παντὸς Ἀτιτικοῦ πολιτισμοῦ εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν Ἰλλυρικὴν διάλεκτον αὐτήν, μεθ' ἧς παρήγαγε τὴν μεικτὴν γλῶσσαν, ἣτις ἐφεξῆς ἐκλήθη Μακεδονικὴ. Τὰς ὀνομαστικὰς ἑπιπεία δὲν ἠδύνατο οἱ Μακεδόνες νὰ παραλάβωσιν παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Δρύορες, ἴσως οἱ Πελαγοὶ καθόλου ἐλάλουν οὕτως. (Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συντάξ. Γ' 7 ὀνομάζει τὴν χρῆσιν αὐτὴν Μακεδονικὴν ἢ Θεσσαλικὴν, ὁ δὲ Sturz σελ. 28, 5 συνάγει ἐντεῦθεν ὅτι παλαιότερον ἡ Μακεδονικὴ δυσκόλως θὰ διεκρίνετο τῆς Λωρικῆς). Παναρχαίαν ἀνάμειξιν ἐλέγχει καὶ ἡ μεγάλη μεταβολὴ ἢ τὰς λέξεις σχεδὸν ἀγνωρίστους ἐν τῷ στόματι τῶν Μακεδόνων καθιστώσα, οἱ κατ' ἀρχὰς ἀδυνατοῦντες νὰ προφέρωσι τὰ δασέα φ, χ, θ, ἀπήγγελλον τὰ μέσα β, γ, δ, ἴσως κατὰ συνήθειαν Ἰλλυρικὴν.

Ὅτι ταῦτα τοῦ δαιμονίου ἀνδρὸς τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἀσθενέστατα καὶ ὅλως ἀνάξια τῆς πασιγνώστου φιλολογικῆς δεινότητος αὐτοῦ, εὐκόλως κατανοεῖ ἕκαστος, ἂν μόνον ἐνθυμηθῇ α) ὅτι τῶν βαρβαρικῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ λέξεων ἔναι ἐξημενεύονται καλῶς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, λ. χ. ἄξος = ἔξλι, ἐκ τοῦ ἄγνυμι, πρβλ. "Ἄξος καὶ Ὀἄξος ἐν Κρήτῃ « διὰ τὸ καταγῆναι τὸν τόπον », ἄδῆ = δὴρανός, καὶ ἄδραϊά = αἰθρία² ἐκ τοῦ αἰθῶ αἰθρία αἰθάλη, ἀκουέα = παις θήλειά ἐκ τοῦ ἄκος, (ἴδε Fick ἐν Περιοδικῷ Kuhh Τόμ KB' σελ. 195, 197, 199) β) ὅτι τῶν λέξεων ἐκείνων, αἵτινες δῆθεν ἀποδεικνύουσι τὴν Ἰλλυρικὴν καταγωγὴν τῶν Μακεδόνων, ἡ μὲν διαφέρει πάμπλου (Σανάδαι, Δευάδαι), ἡ δὲ ἀνήκε τοῖς Ἀθαμῶσι, περὶ ὧν ὁ μὲν πολὺ πρεσβύτερος καὶ διῆ ἀξιολογότερος Στράβων¹⁾ ἀποφαίνεται ὅτι ἦσαν Ἡπειρωταί

γορεῖ ὁ διπλοῦς τύπος αὐτῆς· πρβλ. πέμφις πέμφιος καὶ πεμφίς -ιδος. λίθαξ λίθακος καὶ λιθάς - ἄδος, πριάξ καὶ πριάς, ὄωπαξ καὶ ὄωπάς κλπ. Πρόσθετος ὅτι οἱ Ἀθαμῶνες δὲν ἦσαν Ἰλλυροὶ. ἀλλ' Ἡπειρωταὶ ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες, ὅπως κατοπτρίζομαι θελεῖ διαγῆθαι, ὥστε ἡ γρηῃσι λέξις ἔτινος ὑπὸ τοῦ τούτου καὶ τῶν Μακεδόνων μαρτυρεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῆς, αὐτῶν κατ' αὐτοῦ.

¹⁾ Ζ' 321 Ἀθαμανίας δὲ καὶ Αἰτωλίας ἄνω Θεοπερωτοὶ καὶ Κασσωπαῖοι καὶ

καὶ ὁ Πολύβιος Δ' 2 ὅτι ἦσαν Αἰτωλοὶ (διὰ τὸ ὁμόρους αὐτοῖς εἶναι) καὶ ὁ Ἀππιανὸς ἐν Μακεδονικῆς 2-3 ὁμοίως ὅτι ἦσαν γνήσιοι Ἕλληγες, ἀφοῦ πρέσβεις αὐτῶν μετ' ἄλλων ἐκ διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων, λ. χ. Χίου, Μυτιλήνης, τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, ἐν ἐκκλησίᾳ «πολλὰ φανερώς ἔλεγον, ὅτι Φίλιππος καὶ Αἰτωλοὶ (ἦτοι Ἕλληγες ἀμφοτέρω) διαφερόμενοι τοὺς Ἕλληγας εἰς δουλείαν Ῥωμαίοις (ἦτοι τοῖς ξένοις) ὑποβάλλουσι, ἐθίζοντες αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος θαμινὰ πειρᾶσθαι», καὶ ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀμύνανδρος ἐπιστέλλων πρὸς τοὺς Τητίους λέγει: «Καὶ τοῦτο πράσσομεν καὶ διὰ τὸ πρὸς ἅπαντας μὲν τοὺς Ἕλληγας οὐκ εἶχοντες τυγχάνειν ὑπαρχοῦ τῆς ἡμῶν συγγενείας πρὸς αὐτὸν τὸν ἄρχηγὸν τῆς κοινῆς προσηγορίας τῶν Ἑλλήνων» (πρὸβλ. Götting. gelehrte Anzeigen 1898 σελ. 218). Ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἠδύνατο νὰ λέγονται ὑπὸ τῶν Ἀθαμᾶνων, ἂν μὴ ἦσαν Ἕλληγες, εἶναι πρόδηλον. Τοὺς Ἀθαμᾶνας εὐρίσκομεν καὶ παρὰ τὸ Ἔλος τῆς Φθιώτιδος καὶ παρὰ τὰς Ἀκραφίαις τῆς Βοιωτίας, σημεῖον ὅτι ὁ λαὸς οὗτος δὲν ἦτο βάρβαρος ἀλλ' Ἕλληνικός. Θὰ μοι ὁμολογήσωσι δὲ πάντες ἐλπίζω, ὅτι ἀπέναντι τοιούτων καὶ τοσοῦτων τεκμηρίων οὐδὲν δύναται νὰ σημαίνει ἡ μαρτυρία τοῦ Στεφάνου, ὅτι ἦσαν Ἰλλυριοί· γ) ὅτι μία τις ἄγνωστος λέξις δὲν ἀρκεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ ἐθνολογικῶς λαὸν τινα (καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ἔλεγον *δάρατον* ἄρτον εἶδός τι κατ' Ἀθήναιον Γ' 116, b, ἀλλ' οὐδεὶς ἠβουλήθη ἐκ τοῦ ἀγνώστου τούτου ὀνόματος νὰ συναγάγῃ συμπέρασμα τι περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ αὐτῶν χαρακτήρος), ἐὰν μόνον ἄλλαι γνωσταὶ ὑπὲρ τοῦναντίου μαρτυροῦσαι ὑπάρχωσι καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τᾶναντία ἀποδεικνύονται δ) ὅτι οἱ Ἕλληγες δὲν ἐνόουν τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οὐδαμῶς συνάγεται, ὡς ἐγὼ κρίνω, ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Κουρτίου εἰς ὃ γίνεται ἡ παρα-

Ἀμφίλογοι καὶ Ἀθαμᾶνες Ἡπειρωτικὰ ἔθνη». καὶ 326 «Ἡπειρωταὶ δὲ εἰσι... Μολοῖοι τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσιοι...» καὶ θ' 427 «Ἀθαμᾶνες δ' ὄνομα τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς ἀξίωμα προαχθέντες... καὶ μετ' Ἀμύνανδρον τοῦ βασιλέως δύναμιν κατασκευασάμενοι». Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Φλαμίνιου εἰς Ῥώμην. Ἰνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων πάντων συνηγορήσῃ, καὶ παρὰ Διδίω ἐν ΚΓ' 61 ἐν ταῖς περὶ εἰρήνης λόγοις τῷ 197 συμβουλεύει, ita componendam pacem esse, et Graecia etiam absentibus Romanis satis potens tuendae simul pacis libertatisque esset.

πομπή. Διότι οὗτος διηγούμενος τὴν δίκην τοῦ Φιλώτου λέγει ὅτι οὗτος μετὰ τὴν κατηγορίαν τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως καταπλαγείς ἐδίσταξε ν' ἀπολογηθῆ, διὸ ὁ βασιλεὺς λέγει πρὸς αὐτὸν « Macedones de te judicaturi sunt. quaero an **patrio sermone** sis apud eos usurus ». Ὁ δὲ ἀπήντησε « Praeter Macedonas plerique adsunt, quos **facilius** quae dicam percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti ». Κατὰ τὸν Φιλώταν ἄρα ἄνδρες ἐν τῷ στρατῷ παρερισκόμενοι καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καταγόμενοι οὐχὶ ἐκ τῆς Μακεδονίας, ὄντες δὲ πολυάριθμοι (plerique), θὰ κατενόουν τὸν λόγον αὐτοῦ *εὐκολότερον*, ἂν ἐξεφρονεῖτο ἐν τῇ συνήθει καὶ γνωστῇ πᾶσι τοῖς παρερισκομένοις γλώσσει ἢ ἂν ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ. Ἀλλὰ τοῦτο προκειμένου περὶ ὅλως ξένης γλώσσης εἶναι ἄτοπον, διότι οὔτε εὐκόλως οὔτε εὐκολότερον θὰ ἠδύνατο νὰ νοήσωσιν, ἂν ἦτο ξένη ἀληθῶς γλῶσσα ἢ Μακεδονική, μετὰ τινος δὲ δυσκολίας, ἂν ἦτο διάλεκτός τις τῆς Ἑλληνικῆς, οἷα λ. γ. ἢ Αἰολικῆ ἢ ἢ Λακωνικῆ.

Καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲ ἡ ἀπαίτησις ἵνα ὁμιλήσῃ ὁ Φιλώτας Μακεδονιστί, θὰ ἐφαίνετο παντάπασι παράλογος καὶ τυραννικῆ, ἂν οἱ Μακεδόνες λαλοῦντες ξένην γλῶσσαν ἦσαν ὅλως ἀκατάληπτοι τοῖς πολυαριθμοῖς παρερισκομένοις Ἑλλησιν ἐνῶ ἡ ἀπαίτησις αὐτοῦ, ἵνα ὁ Φιλώτας ὑπερασπιζόμενος κατὰ τὰ πάτρια τῶν Μακεδόνων ἔθιμα ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ, μετασηματιοθέντος κατὰ τὴν Μακεδονικὴν συνήθειαν εἰς δικαστήριον, κάμῃ ἅμα χρῆσιν καὶ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, τ. ἔ. ἵνα συμμορφωθῆ, καὶ κατὰ τύπους καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν πρὸς τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα, δὲν φαίνεται βεβαίως οὔτε παράλογος οὔτε ἄδικος. Ἐκ τοῦ χωρίου ἄρα τούτου τοῦ Κορυθίου οὐδαμῶς συνάγεται ὅπερ ἐδίδαξεν ὁ O. Müller, ἀλλὰ πολλῶν μᾶλλον τοῖναντίον. (Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων ἰδὲ κατωτέρω).

ε) Πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν μεσόγειον Μακεδονίαν καὶ νὰ γένηται γνωστὴ τοῖς Ἕλλησι ἢ Ἑλληνικῇ γλῶσσᾳ προτοῦ ἢ Ἑλλὰς διὰ τῶν Μηδικῶν πολέμων ἀναδειχθῆ καὶ προτοῦ ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἀττικὸς πολιτισμὸς ἀναπτρυχθῆ καὶ ἐξελθῆ, οὔτε ὁ Müller ἐδήλωσεν οὔτε ἄλλος τις δύναται νὰ νοήσῃ. Τὸ δύσκολον δὲ ἢ μᾶλλον τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος κατανοεῖ τις

μάλιστα αποβλέπας εἰς τὴν φύσιν τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες καίπερ ἀπὸ ἕξ ὄλων αἰῶνων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀδελφοὶ αὐτῶν ζῶντες, καίπερ τὴν αὐτὴν θρησκείαν αὐτοῖς ἔχοντες καὶ αἰεὶ συναγωνιζόμενοι αὐτοῖς, ἀλλ' ὅμως διατηροῦσι τὴν Ἀλβανικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Αὐτόδηλον δ' ὅτι ἂν οἱ Ἀλβανοὶ ἐν τοσοῦτοις αἰῶσι μὴ ἐξηλληνίσθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ ταῦτα μᾶλλον τῶν παλαιῶν ἀναγκαζόμενοι εἰς τοῦτο, οἱ ἀρχαῖοι ἐν Μακεδονίᾳ, ἤτοι μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πάθωσι τοῦτο. Πρόσθετες ὅτι, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Abel σελ. 96, οὐδεμίᾳ παραδόσει ὑπάρχει ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ μετέβησαν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἰλλυρίας, λ. χ. εἰς Ὀρεστίδα. Πρὸς δὲ τούτοις ῥητέον καὶ τότε, ὅτι ἂν ἡ διάλεκτος τῶν Μακεδόνων ἦν ἀληθῶς, ὅπως λέγει ὁ Müller, σύμμεικτος ἐξ Ἑλληνικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν στοιχείων, ἔμελλε πάντως νὰ περιέχῃ καὶ λέξεις Ἰλλυρικὰς οὐκ ὀλίγας, αἵτινες σήμερον θὰ ἤρμηνεύοντο ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς. Καὶ ὅμως οὐδεμίᾳ τούτων ἀνεγνωρίσθη μέχρι τοῦδε ὡς Ἀλβανικῆ - Ἰλλυρικῆ. Πανταχόθεν ἄρα ἐλέγχεται ἀδύνατος ἡ δοξασία τοῦ O. Müller.

Εἰς τὴν ἀτοπίαν ταύτην φαίνεται περιπεσὼν ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ α) ὅτι, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Abel, περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶχε μέγα τι ἰδανικὸν ἄκρας τελειότητος, ὅπερ ἔκρινεν ὅτι ἀμυροῦται, ἂν καὶ ἄξεστοι Μακεδόνες ὀνομαζόντο διὰ τοῦ εὐγενοῦς τούτου ὀνόματος β) δὲ ὅτι παρηρημήνευσε χωρίον τι τοῦ Στράβωνος Z' 326 «*Ἐνιοὶ δὲ καὶ σύμπασαν τὴν μέχρι Κορκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν, αἰτιολογούντες ἅμα ὅτι καὶ κορυῶν καὶ διαλέκτῳ καὶ χλαμύδι καὶ ἄλλοις τοιούτοις χρώνται παρατηρησίαις, ἔνιοι δὲ καὶ δίγλωττοὶ εἰσιν.*»¹⁾), καὶ οὕτως ἐταῦτισε τοὺς Μακεδόνας οὐχὶ μετὰ τῶν Ἠπειρωτῶν (μέχρι Κορκύρας) ἀλλὰ μετὰ τῶν πολὺ βορειότερον κατοικούντων Ἰλλυριῶν, καὶ ἀπένευμε τοῖς Μακεδόσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ τὰ αὐτὰ ἤθη τοῖς Ἰλλυριοῖς καὶ οὕτως ἔχαρακτήρισε πάντας ὡς Ἰλλυριοῦς. Ἄλλ' εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἂν ὁ Στράβων ἐνόει τὴν καθ' αὐτὸ Ἰλλυρικὴν, δὲν θὰ ἐξέτεινε τὴν Μακεδονίαν πρὸς τὴν Ἠπειρον, ἀλλὰ πρὸς τὴν

¹⁾ Ὅτι ὑπὸ τούτῳ «*ἐνιοῖς διγλώττοις*» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοῶνται οἱ κατοικοῦντες τὴν Μακεδονίαν, οἱ τὸ ὄνομα αὐτῶν διὰ τὴν πολιτικὴν ἐπικρατίαν μέχρι Κορκύρας, ἤτοι ἐπὶ πάντων τὴν Ἑλληνικὴν Ἠπειρὸν ἐκτείναντες, εἶναι προφανές.

Ἰλλυρίδα, ἦτοι δὲν θὰ ἔλεγε μέχρι Κορκύρας, ἀλλὰ μέχρι Ἐπιδάμνου ἢ Λίσσου ἢ τοῦ ποταμοῦ Δρύλωνος ἢ τοιοῦτον τινός. Ἔπειτα αὐτὸς ὁ Müller ἀναφέρει χωρίον τι τοῦ Πολύβιου, ΚΗ' 8, 9, ἐν ᾧ δηλοῦται ὅτι διέφερον ἡ γλῶσσα τῶν Ἰλλυριῶν ἀπὸ τῆς τῶν Μακεδόνων, « *Παραγενομένων δ' αὐτῶν ἀκούσας (ὁ Περσεύς) τὰ περὶ τοῦ Γενθίου πάλιν ἐξ αὐτῆς ἔπεμπε τὸν Ἀδαῖον καὶ σὺν τούτῳ τὸν Γλαυκίαν, ἕνα τῶν σωματοφυλάκων, καὶ τρίτον τὸν Ἰλλυριόν, διὰ τὴν διαλέκτον εἰδέναι τὴν Ἰλλυρίδα* ». Ἄλλὰ καὶ παραπέμπας εἰς τὸ χωρίον τοῦτο διατείνεται παραδόξως, ὅτι ἐκ τῆς διαστολῆς τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ Μακεδονικῆς γλώσσης οὐδεὶς δύναται νὰ συναγάγῃ ἀρχαίαν διαφορὰν αὐτῶν. Ὅτι δ' ὁμοῦ ὁ Στράβων τοὺς Ἠπειρώτας, ἦτοι τοὺς πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ὀρίκου, συνάπτει τοῖς Μακεδόσι λέγων ὅτι « *καὶ κουρᾶ καὶ χλαμῦδι καὶ διαλέκτῳ καὶ ἄλλοις τοιούτοις χρωῖται παραπληροῖς* » δηλοῦται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς γνώμης τοῦ Müller ταύτης, ἦτοι τοῦ ὁμογλώσσου τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν, ὁ Στράβων οὐ μόνον πρὸς τὸν Πολύβιον ἀντιφάσκει διδάσκοντα, ὅτι διέφερον αἱ γλῶσσαι τῶν ἔθνῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν λέγοντα ἀλλαγῶν (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 36-7) τὴν Μακεδονίαν μέρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τέλος πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, διότι ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐχρῶντο τῇ Ἰλλυρικῇ γλώσσῃ καὶ μάλιστα ἐπὶ Στράβωνος (*χρῶνται*) οὐδεὶς παλαιὸς εἶπεν, ἀλλὰ τοῦναντίον πλεῖστοι τούτων μαρτυροῦσιν ὅτι Ἑλληνιστὶ ἐλάλουν (ἴδε κατωτέρω) καὶ ἡ σήμερον δ' ἐτι χοῦσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοίως βοᾷ κατὰ τῆς ὑποτιθεμένης ἐπικρατήσεως τῆς Ἰλλυρικῆς ἐπὶ Στράβωνος αὐτόθι. Καὶ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου δὲ Α' 125 λέγοντος « Ὡς εἶδε τοὺς Μακεδόνας προεχωρηκότας τοὺς τε Ἰλλυριοὺς καὶ τὸν Ἀσσιβαῖον μέλλοντας ἐπιέγειν », δηλοῦται ὅτι ἀντίκεινται Μακεδόνες καὶ Ἰλλυριοί, ἦτοι ὅτι ἦσαν διαφοροὶ καὶ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Γ'. Ιστορικαὶ ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων.

Διὰ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων κατέστη πασίδηλον, ὅτι ὅσα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ τῶν Μακεδόνων προήνεγκεν ὁ Fr. Blass, ὁ G. Meyer καὶ ὁ O. Müller, δὲν δύνανται ν' ἀποδείξωσιν ἀληθῶς τὸ ἀνελλήνιστον αὐτῶν. Νῦν δ' ἐρχόμεθα ἐπὶ τὰς θετικὰς ἱστορικὰς ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῶν. Τὰς ἀποδείξεις ταύτας παρεχόμεθα ἡμῖν λόγοι ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, κρίσεις καὶ μαρτυρίαι συγγραφέων, καὶ ἀποφάνσεις ὅλων ἐκκλησιῶν. Εἶναι ἄρα ἀνεπίδεκτοι ἀμφισβητήσεώς τινος οἰασθήποτε.

Οὕτω κατὰ πρῶτον ἀποδείκνυται ὅτι οἱ Μακεδόνες ἔλεγον τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους, ὃ προδήλως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ποιῶσιν, ἂν μὴ αὐτοὶ ἦσαν Ἕλληνες.

Καθ' ἃ δηλ. ὁ Πύρρος λέγεται ὅτι «κατιδὼν τάξιν τε καὶ τὰς φυλακὰς καὶ κόσμον αὐτῶν (τῶν Ῥωμαίων παρὰ τὸν ποταμὸν Σίρην ἐστρατοπεδευμένων) καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας, ἐθαύμασε καὶ τῶν φίλων προσαγορευθεὺς τὸν ἐγγυτάτῳ «τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ Μεγάκλεις, αὕτη τῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος, τὸ δ' ἔργον εἰσόμεθα» (Πλουτάρχου ἐν βίῳ Πύρρου IC'), οὕτω καὶ ὁ Φίλιππος «subjecta castris Romana castra admiratus esse dicitur et universam speciem castrorum et descripta suis quaeque partibus cum tendentium ordine tum itinerum intervallis, et negasse barbarorum ea castra ulli videri posse» Λιβίου ΙΑ' 34. Ὅτι δὲ ταῦτα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκφράσῃ ὁ Φίλιππος, ἂν τὸ ἑαυτοῦ στρατόπεδον συνέκειτο ἐκ βαρβάρων, ἦτοι ἂν οἱ Μακεδόνες ἦσαν βάρβαροι, καὶ τυφλῶ δῆλον.

Ἄλλ' οὐ μόνον ὁ Φίλιππος, καὶ αὐτοὶ οἱ Μακεδόνες ἔλεγον τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους: πρβλ. Πολυβίου ΙΗ' 22, 8 «Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἕτερος ἐφ' ἑτέρῳ τῶν ἐκ τῆς ἐπεδρείας Μακεδόνων ἔθει πρὸς τὸν Φίλιππον ἀναβοῶν, βασιλεῦ, φεύγονοι οἱ πολέμοι μὴ παῖς τὸν καιρὸν οὐ μενοῦσιν ἡμᾶς οἱ βάρβαροι, σὴ νῦν ἔστιν ἡ ἡμέρα σὸς ὁ καιρὸς» καὶ Πλουτάρχου ἐν βίῳ

Φλαμιν. Γ' «*Ακούοντες γάρ (οἱ ἄλλοι Ἕλληνες) τῶν Μακεδόνων, ὡς ἄνθρωπος ἄρχων βαρβάρου στρατιᾶς, ἔλεισι δὲ ὄπλων πάντα καταστρεφόμενος καὶ δουλούμενος, εἰτ' ἀπαντῶντες ἄνδρσι τὴν τε ἡλικίαν νέφρ καὶ τὴν ὄψιν φιλανθρώπων φωνὴν τε καὶ διάλεκτον Ἑλληνι καὶ τιμῆς ἀληθοῦς ἔραστῆ, θαυμαστώδως ἐκηλοῦντο καὶ τὰς πόλεις ἀπιόντες ἐνεπίπλασαν εὐνοίας τῆς πρὸς αὐτὸν ὡς ἐχούσας ἡγεμόνα τῆς ἐλευθερίας*». Ἄλλ' ὀφθαλμοφανῶς, ἂν ἦσαν βάρβαροι οἱ Μακεδόνες, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομάζωσι τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους καὶ νὰ λαλῶσι πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας περὶ βαρβάρων ἄλλων ἐπιόντων. Ὅπως δ' ἐπὶ Φιλίππου κατὰ τὴν Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα οὕτω καὶ ἐπὶ Ἀρχελαίου κατὰ τὴν Ε' οἱ Μακεδόνες ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς Ἕλληνας, ἦτοι εἶχον τὸ ἔθνικὸν Ἑλληνικὸν αἶσθημα, τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν· διότι μόνον οὕτω νοεῖται πῶς ἠδύνατο ὁ Εὐριπίδης νὰ ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ πρὸ αὐτῶν τοὺς ἐν Ἰφίγενείᾳ ἐν Ταύροις στίχους 1399-400 «*βαρβάρων δ' Ἑλληνας ἄρχειν εἰκός, ἀλλ' οὐ βαρβάρους, μητέρ' Ἑλλήνων· τὸ μὲν γάρ ἐσσι δοῦλον, οἱ δ' ἐλεύθεροι*». Διότι οἱ στίχοι οὗτοι θ' ἀπετέλουν φρικτὴν προσβολὴν κατὰ τῶν εὐγενῶν Μακεδόνων, ἂν μὴ οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες. Ἡ δὲ ἀντίρρησης ὅτι διὰ τῶν στίχων τούτων ἔμελλε νὰ κολακευθῆ ὁ βασιλεὺς, οὐτινος ἢ ἐξ Ἑλλήνων καταγωγῆ ἦν ἀναντίλεκτος, εἶναι ἀνεπιτυχής· διότι φαίνεται μοι πρῶτον ὅτι οἱ φρόνιμοι βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, καὶ τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀρχελαός, δὲν συνηθίζουσι ν' ἀντιτάσσωνται πρὸς τὸ ὑπῆκοον ὡς ἀλλόφυλοι, ἀλλ' ὅτι τοῦναντίον, καὶ ἀλλογενεῖς ἂν εἶναι, σπεύδουσι ν' ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ παριστῶσιν ἑαυτοὺς ὡς ταυτιζομένους τούτοις. Τοῦ φαινομένου τούτου παραδείγματα δὲν εἶναι ἀνίγκη νὰ προσαγίγω, ἀφοῦ καὶ ἡ σύγχρονος ἡμῶν ἱστορία βρῖθει αὐτῶν. Ἐπειτα ὑποτεθεῖσθω ὅτι θὰ ἐκολακεύετο ὁ βασιλεὺς· δὲν θὰ προσεβῆλλοντο τότε οἱ εὐγενεῖς Μακεδόνες, οἱ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ἀείποτε ἐλεύθεροι ἦσαν καὶ ἰσηγορίαν πρὸς τοὺς βασιλεῖς εἶχον; Καὶ δὲν θὰ ἦτο ἐσχάτως μωρὸς ὁ Εὐριπίδης, ἂν ἐπεχείρῃ νὰ κολακεύσῃ τὸν βασιλέα, παριστῶν αὐτὸν ὡς ἀλλογενῆ καὶ ξένον ἢς ἦρχε χώρας, ἐξευτελίζων δὲ καὶ εἰς διαρκῆ δουλείαν καταδικάζων τοὺς ἰθαγενεῖς; Καὶ ὁ Λίβιος ἐν ΛΑ' 29, ἀναφέρει συνέλευσιν Ἑλληνίδων πόλεων ἐν Στρατῶ τῆς Αἰτωλίας τῷ 200 π. Χ. ἐν ἣ παρῆσαν καὶ Ῥωμαῖοι πρέ-

σβεις, και ἐν ἧ οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου εἶπον τοιαῦδε: » *Furor est si alienigenae homines, plus lingua et moribus et legibus quam maris terrarumque spatio discreti, haec tenuerint, sperare quicquam eodem statu mansurum. Adsuefacite his terris legiones externas et jugum accipite; sero ac nequiquam, cum dominum Romanum habebitis, socium Philippum quaeritis. Aetolos, Acarnanas, Macedonas ejusdem linguae homines, leves ad tempus ortae causae disjungunt conjunguntque cum alienigenis, cum barbaris aeternum omnibus Graecis bellum est eritque. Natura enim, quae perpetua est, et non mutabilibus in diem causis hostes sunt* ». Καὶ μετὰ ταῦτα ἐνῶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἀντεπεξερχόμενοι κατὰ τῶν Μακεδόνων πρέσβων μυρία κατηγοροῦσι τοῦ Φιλίππου, ὅτι λεηλατεῖ καὶ διαρπάζει τὰς πόλεις, τὰ ἱερά κλπ. κλπ., καὶ ἐνῶ ὁ Ῥωμαῖος πρεσβευτῆς Λεύκιος Φούριος Πορφυρίων οὐκ ὀλίγα ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων ἀπολογούμενος καὶ τοῦ Φιλίππου κατηγορῶν λέγει, οὐδεὶς τούτων ἐτόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ πῶς οἱ Μακεδόνες ἀποκαλοῦσι τοὺς Ῥωμαίους ἀλλογενεῖς καὶ βαρβάρους, πῶς ποιοῦνται λόγον περὶ ξένης γλώσσης, ξένων ἠθῶν καὶ ξένων νόμων, ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοι δὲν εἶναι Ἕλληνες; Καὶ ὅμως τοῦτο εἶχε πολλὰὶς ὁ Δημοσθένης ἐν Ἀθήναις τολμήσει, ὥστε τὸ ἐπιχείρημα ἦτο προχειρότατον. Λοιπὸν διατι ἀπέσχοντο τούτου; Πάντως δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ διότι κατὰ τὴν ἀνωτέρω (σελ. 60) παρατεθεῖσαν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ καὶ κορυῆ καὶ χλαμύδι καὶ ἤθεσι τοῖς Ἑπειρώταις χρώμενοι πᾶσι, φίλοις καὶ ἐχθροῖς, ἐφαίνοντο ὅτι Ἕλληνες καὶ οὐχὶ βάρβαροι ἦσαν καὶ δὴ τοιαύτην τῆς ἀληθείας φανερὰν στρέβλωσιν ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ ἐχθίστῃ τοῖς Μακεδόσιν Αἰτωλία οὐδεὶς ὡς φαίνεται, ἦτο ἱκανὸς νὰ τολμήσῃ.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθιστος τοῦ βασιλικοῦ τῆς Μακεδονίας οἴκου Εὐμένης καταγγέλλον ἐν τῇ συγχλήτῳ τῶν Ῥωμαίων τὸν Περσέα παρὰ Λιβίῳ MB' 12, διαρρηθὴν λέγει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀσίᾳ ἠνθόουν τῷ ἔργῳ τοῦ Περσέως, ἀπεστρέφοντο δὲ τοὺς Ῥωμαίους ὅτι καὶ παρὰ τῶν Αἰτωλῶν, τῶν πρὸ μικροῦ ἐχθίστων τοῖς Μακεδόσι, τὰ τοῦ βασιλείως ἐτύγχανον ὑποστηρίζεως « *Nam apud Graeciae atque Asiae civitates vereri majestatem eius omnes,*

nec pro quibus meritis, pro qua munificentia tantum ei tribuatur, cernere nec dicere pro certo posse, utrum felicitate id quodam eius accidat, an, quod ipse vereatur dicere, invidia adversus Romanos favorem illi conciliet .. Έν τούτοις ἐμφαίνεται σαφέστατα τὸ κατὰ τῶν ξένων καὶ ἄλλοφύλων μῖσος καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους φιλία. Ἄλλ' ὅμως καὶ ῥητῶς μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ Λίβιος κατωτέρω 30 λέγων ὅτι « Haec sententia regibus cum esset de bello (ἐνῶ δηλ. οἱ βασιλεῖς δὲν συνεφώνουν, ἀλλ' οἱ μὲν μετὰ τῶν Ῥωμαίων, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Περσέως ἐτάσσοντο) in liberis gentibus populisque plebs ubique omnis ferme, ut solet, deterioris erat ad regem Macedonasque inclinata ». Καὶ σαφέστερον ἔτι κατωτέρω 63 « fama equestris pugnae vulgata per Graeciam (ὅτι δηλαδή οἱ Ῥωμαῖοι ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων) nudavit voluntates hominum ».

Καὶ ὁ Φιλοποίμην παρὰ Πλουτάρχῳ (Φιλοποίμ. ΙΖ) ὀλοφυρόμενος τὴν ἐπικειμένην τῇ Ἑλλάδι ἐκ τῶν Ῥωμαίων τύχην ἐρωτᾷ τὸν Ἄρισταίνετον « ὦ ἄνθρωπε, τί σπεύδεις τὴν πεπρωμένην τῆς Ἑλλάδος ἐπιδεῖν; » Διεξοδικώτερον δὲ ἀναφέρεται ὁ λόγος οὗτος παρὰ Πολυβίῳ ΚΑ' 9 ἔχων ὡδε: « πότερον συμφέρει συνεργεῖν ταῖς ὁρμαῖς ταῖς τῶν κρατούντων καὶ μηδὲν ἐμποδῶν ποιεῖν, ἢ ὡς τάχιστα πείραν λάθωμεν τῶν βαρυντίων ἐπιταγμάτων, ἢ τούναντίον, καθ' ὅσον οἰοί τ' ἐσμέν, συμπαλαιότες προσαντέχειν ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον μέλλομεν τελέως... ὅτι μὲν γὰρ ἤξει ποτὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁ καιρὸς οὗτος, ἐν ᾧ δεήσει ποιεῖν κατ' ἀνάγκην πᾶν τὸ παραγγελλόμενον, σαφῶς ἔφη γινώσκειν ἀλλὰ πότερα τοῦτον ὡς τάχιστά τις ἂν ἰδεῖν βουληθείη ἢ τούναντίον ὡς βραδύτατα; » Ἄλλὰ ταῦτα πράττων καὶ λέγων ὁ ἀνὴρ ἐδείκνυε πασιφανῶς ὅτι παντελῶς διάφορον ἔκρινε τὴν ὁμόφυλον ἡγεμονίαν τῶν Μακεδόνων, μεθ' ὧν πολλάκις εἶχον κοινοπραγῆσαι οἱ Ἀχαιοί, τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ τῶν Ῥωμαίων.

Καὶ ὁ φιλόπατρις Πολύβιος ἐν τῷ βιβλίῳ ΛΗ' 1 κέξ. ἀποκλαίων τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς μεῖζω μὲν τῶν συμβάντων τοῖς Καρχηδονίοις ἀνήκουστα δὲ πρότερον, ἔπειτα κατονομαῖζον τοὺς παθόντας Ἕλληνας ἐπιφέρει μετὰ τῶν Πελοποννησίων, Βοιωτῶν, Φωκίων... καὶ τοὺς Μακεδόνας, ὡς Ἕλληνας κατ' αὐτὸν καὶ τούτους ὄντας καὶ μετὰ

τῶν ἄλλων Ἑλλήνων συμπαθόντας. « Κατὰ τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς ἠτύχησαν ἅμα Πελοποννήσιοι, Βοιωτοί, Φωκεῖς... τινὲς τῶν τὸν Ἰόνιον κατοικοῦντων κόλπον, μετὰ δὲ τούτους ἔτι Μακεδόνες ».

Καὶ ἐν Δ' 8 ἔξαιρων τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν φύλων, ἀναφέρει τοὺς Θεσσαλοὺς, τοὺς Αἰτωλοὺς, τοὺς Κρητας, τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς Μακεδόνας, περὶ ὧν διδάσκει ὅτι ὁμοίας ἀρετὰς τοῖς Ἀχαιοῖς εἶχον. Εἶναι δὲ προφανές, ὅτι ἂν ἐνόμιζεν αὐτοὺς βαρβάρους, δὲν θὰ συγκατέλεγεν αὐτοὺς τοῖς ἄλλοις Ἑλλησιν. Καὶ ἐν Ε' 2, 5 ἐπαινεὶ τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς τῶν Μακεδόνων οὐς παραβάλλει πρὸς τοὺς Αἰακίδας λέγων περὶ αὐτῶν τὸ « πολέμῳ κεχαρηότες ἦντε δαυτί ».

Καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης δὲ παρατηρήσεως γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Πολύβιος τοὺς Μακεδόνας γνησίους Ἑλληνας ὑπελάμβανε καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν Ἑλληνικὰς. Μέμφεται δηλαδὴ τὸν Θεόπομπον ἐν Η' 13, 3, λέγων « Οὐδὲ περὶ τὰς ὀλοσχερεῖς διαλήψεις οὐδεὶς ἂν εὐδοκήσειε τῷ προειρημένῳ συγγραφεῖ, ὅς γε ἐπιβαλόμενος γράφειν τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ἀπ' ὧν Θουκυδίδης ἀπέλιπε, καὶ συνεγγίσας τοῖς Λευκτρικοῖς καιροῖς καὶ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων τὴν μὲν Ἑλλάδα μεταξὺ καὶ τὰς ταύτης ἐπιβολὰς ἀπέριψε, μεταλαβὼν δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὰς Φιλίππου πράξεις προὔθετο γράφειν. **Καίτοι γε πολλῶ σεμνότερον ἦν καὶ δικαιότερον τῆ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσει τὰ πεπραγμένα Φιλίππου συμπεριλαθεῖν ἢ περὶ ἐν τῇ Φιλίππου τὰ τῆς Ἑλλάδος** ». Δηλαδὴ ὁ μὲν Θεόπομπος, ἀφοῦ ἀνemeίχθη ὁ Φίλιππος εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα καὶ κατέστη τὸ κέντρον πάσης πολιτικῆς αὐτῶν δράσεως, ἐνόμισεν ὅτι περὶ αὐτὸν ὄφειλεν ὡς περὶ πρωταγωνιστὴν νὰ πλέξη τὸ ὅλον δράμα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων· ὁ δὲ Πολύβιος παρατηρεῖ ὅτι ὀρθότερον ἦν ἐν τῷ ὅλῳ νὰ περιλαμβάνηται τὸ μέρος ἢ τάνάπαλιν. Δῆλον ἄρ' ὅτι οἱ Μακεδόνες κατὰ Πολύβιον ἦσαν Ἑλληνες καὶ ἡ ἱστορία αὐτῶν Ἑλληνική καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν ὁμοίως.

Ἐσαύτως φαίνεται ἐκ τῆς συνθήκης τῶν Καρχηδονίων πρὸς Φίλιππον παρὰ Πολύβιῳ Ζ' 9, 1 κέξ. ὅτι καὶ ἡ Μακεδονία συγκατέλεγετο τῇ Ἑλλάδι καὶ οἱ Μακεδόνες τοῖς Ἑλλησιν: « Ἐναντίον θεῶν πάντων ὅσοι Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ¹⁾ κατέχου-

σιν... Ἀντίβας ὁ στρατηγὸς εἶπε καὶ πάντες οἱ Καρχηδονίων γερούσια-
σται... ἐφ' ᾧ εἶναι σωζομένους καὶ φυλαττομένους ὑπὸ βασιλείῃς Φι-
λίππου καὶ Μακεδόνων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων) Ἑλλήνων, δοσι
εἰσὶν αὐτῶν σύμμαχοι... Ἔσται δὲ καὶ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς καὶ Μα-
κεδόνες καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων) οἱ σύμμαχοι σωζόμε-
νοι καὶ φυλαττόμενοι...»

Τὴν αὐτὴν δὲ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων γνώμην εἶχε
καὶ ὁ χρηστὸς Πλούταρχος, ὅπως δῆλον γίνεται ἐξ ὧν λέγει ἐν βίῳ
Φλαμιν. Β' « Φιλίππῳ γάρ ἦν στόμωμα μὲν εἰς μάχην ἀποχρῶν ἢ Μα-
κεδόνων ἀρχή, δρώμῃ δὲ πολέμου τριβὴν ἔχοντος καὶ χορηγία καὶ κα-
ταφυγή καὶ ὄργανον ὅλως τῆς φάλαγγος ἢ τῶν Ἑλλήνων δύναμις ὧν
μὴ διαλυθέντων ἀπὸ τοῦ Φιλίππου μιᾶς μάχης οὐκ ἦν ἔργον ὁ πρὸς
αὐτὸν πόλεμος. Ἡ δὲ Ἑλλάς οὕτω πολλὰ συνηγεμένη Ῥωμαίοις, ἀλλὰ
τότε πρῶτον ἐπιμυνημένη ταῖς πράξεσιν, εἰμὴ φύσει τε χρηστὸς ἦν ὁ
ἄρχων (Τίτος Κόϊντος Φλαμίνιος) καὶ λόγῳ μᾶλλον ἢ πολέμῳ χρώμε-
νος... οὐκ ἂν οὕτω ἑαδίως ἀντὶ τῶν συνήθων ἀλλόφυλον
ἀρχὴν ἠγάπησεν».

Ἐσαύτως καὶ ὁ Διόδωρος ἐν ΙΓ' 95 φαίνεται ταῦτα τοῖς ἀνωτέρω
δοξάζων, διότι γράφων « δοκεῖ δ' οὕτως ὁ βασιλεὺς (Φίλιππος ὁ Ἀ-
μύντου) ἐλαχίστας μὲν εἰς τὴν μοναρχίαν ἀφορμὰς παρειληφέναι, με-
γέστην δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι μοναρχιῶν κατακτήσασθαι κλπ.»
σαφῶς διδάσκει ὅτι τοῖς Ἑλληνικοῖς κράτεσι συγκαταλέγει τὸ τοῦ Φι-
λίππου βασίλειον, καὶ δὴ καὶ τὴν Μακεδονίαν τῇ Ἑλλάδι καὶ τοὺς
Μακεδόνας τοῖς Ἑλλησιν.

Ἄλλὰ τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῶν Μακεδόνων ἀποδείκνυται ὅτι
εἶχε καὶ αὐτὸς ὁ πανοῦργος Ῥωμαῖος στρατηγὸς Φλαμίνιος, ἐξ ὧν παρ'

¹⁾ Δὲν ἀγνοῦν τὴν γῆσιν τοῦ ἄλλος ἐκείνην, ἐν ἣ τούτο φαίνεται σημαίνον ἀφ' ἐπέ-
ρου, πρὸς δὲ τούτοις, καθόλου, πρβλ. Ὀδυσ. Β' 412 μήτηρ οὐ τι πέπυσται, οὐδ' ἄλ-
λαι δημοαῖ (ὁ Τηλέμαχος) ἔκτισθαι ἄλλων μνησιτῆρων, ἀγῶ δικαίων μὴ παρ' ἀγγέ-
λων ἄλλων ἀκούειν, αὐτὸς ὡδ' ἐλήλυθα (ὁ Θόδῆπος) κλπ., ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἡ τοιαύτη
χρῆσις ἐστὶν οὕτω τῆς γλώσσης τῆς Γραφῆς ἤτοι ἀγνωστῆς καὶ τῆ Πολυδῶ. Πρόσθεσι δι-
τοιαύτην γῆσιν τῆς λήξεως δὲν ἠδύνατο ὁ Πολύβιος ἐπανειλημμένους νὰ κάμη καὶ ταῦτα
ἐν ἐπιστομῶν συνήκει.

Ἀππιανῷ (Μακεδονικῆς 9) ἀναγινώσκομεν. Προκειμένου δηλαδή νὰ γένηται πρὸς τὸν Φίλιππον ἀτυχήσαντα εἰρήνη, ὁ Φλαμίνιος « τοὺς συμμάχους ἐκέλευσε γνώμην προαποφήρασθαι κατὰ πόλεις. Τὰ μὲν δὴ παρὰ τῶν ἄλλων φιλόφρονα ἦν . . . Ἀλέξανδρος δ' ὁ τῶν Αἰτωλῶν πρόεδρος ἀγροεῖν ἔφη τὸν Φλαμίνιον ὅτι οὐδὲν ἄλλο μῆτε Ῥωμαίοις μῆθ' Ἕλλησι συνοίσει πλὴν ἐξαιρεθῆναι τὴν ἀρχὴν τοῦ Φιλίππου. Ὁ δὲ (Φλαμίνιος) . . . ἀγροεῖς ἔφη. καὶ τοῦθ' ὅτι τοὺς Ἕλλησιν ἔθνη πολλὰ, ὅσα βάρβαρα τὴν Μακεδονίαν περικάθηται, εἴ τις ἐξέλκοι τοὺς Μακεδόνων βασιλέας, ἐπιδραμεῖται ραδίως : Ὅθεν ἐγὼ δοκιμάζω τὴν μὲν ἀρχὴν εἶναι τῶν Μακεδόνων προπολεμεῖν ὑμῶν πρὸς τοὺς βυρβάρους . . . » πρὸβλ καὶ Πολυβίου ΙΗ' 37, 9 καὶ Λιβίου ΚΓ' 12 ἔνθα τὰ αὐτὰ φαίνεται ὁ Τίτος λέγων, ἔτι δὲ καὶ Πολυβίου Θ' 35 ἔνθα ὁ πρέσβυς τῶν Ἀχαρνᾶν Λυκίσκος ἀγορεύων ἐνώπιον τῶν Λακεδαιμονίων λέγει περὶ τῶν Μακεδόνων ὅμοια, ἦτοι « τίνος καὶ πηλίκης δεῖ τιμῆς ἀξιοῦσθαι τοὺς Μακεδόνας, οἳ τὸν πλείω τοῦ βίου χρόνον οὐ παύονται διαγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀσφαλείας ; διὲ γὰρ αἰεὶ ποτ' ἂν ἐν μεγάλοις ἦν κινδύνους τὰ κατὰ τοὺς Ἕλληνας, εἰμὴ Μακεδόνας εἶχομεν πρόφραγμα καὶ τὰς τῶν παρὰ τούτοις βασιλέων φιλοτιμίας, τίς οὐ γινώσκει ; . . . » Κοινὴ ἄρα γνώμη ἦν ὅτι ἡ Μακεδονία ἦτο καὶ τότε, ὅπως καὶ νῦν εἶναι, ὁ προμαχὼν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τούτων δὲ δηλοῦνται πασιφανῶς ὅτι οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οὔτε οἱ Ῥωμαῖοι ὑπελάμβανον τοὺς Μακεδόνας διαφόρους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τοῦναντίον γνησιωτάτους Ἕλληνας, διὸ καὶ ἀντιδιέστελλον αὐτοὺς τῶν βαρβάρων.

Ὁ αὐτὸς Λυκίσκος μικρὸν κατωτέρω (38) ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Αἰτωλῶν ἐρωτᾷ : « Τίσι δὲ νῦν κοινωνεῖτε τῶν ἐλλπίδων ; ἢ πρὸς ποίαν παρακαλεῖτε τούτους (τοὺς Λακεδαιμονίους) συμμαχίαν ; ἢ οὐ πρὸς τὴν τῶν βαρβάρων ; (= Ῥωμαίων). Ὅμοιά γε δοκεῖ τὰ πράγματα ἡμῖν ὑπάρχειν νῦν καὶ πρότερον, ἀλλ' οὐ τὰναντία ; Τότε μὲν γὰρ ὑπὲρ ἡγεμονίας καὶ δόξης ἐφιλοτιμείσθε πρὸς Ἀχαιοὺς καὶ Μακεδόνας ὁμοφύλους, καὶ τὸν τούτων ἡγεμόνα Φίλιππον νῦν δὲ περὶ δουλείας ἐνίσταται πόλεμος τοῖς Ἕλλησι πρὸς ἄλλοφύλους ἀνθρώπους, οὓς ἡμεῖς δοκεῖτε μὲν ἐπισπᾶσθαι κατὰ Φιλίπ-

που, λελήθατε δὲ κατὰ σφῶν αὐτῶν ἐπεσπασμένοι καὶ κατὰ πάσης Ἑλλάδος... βουλόμενοι γὰρ περιγενέσθαι Φιλίππου καὶ ταπεινώσαι Μακεδόνας, λελήθασι αὐτοῖς ἐπισπασάμενοι τηλοκοῦτο νέφος ἀπὸ τῆς ἐσπέρας, ὃ κατὰ μὲν τὸ παρὸν ἴσως πρώτοις ἐπισκοτήσῃ Μακεδόνι, κατὰ δὲ τὸ συνεχὲς πᾶσιν ἔσται τοῖς Ἑλλησι μεγάλων κακῶν αἴτιον». ΟΜΟΦΥΛΟΙ ἄρα ἀνακηρύσσονται οἱ Μακεδόνες ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος Ἀκαρῆνος πρέσβεως ἐνώπιον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Αἰτωλῶν καὶ ὅμως οὔτε οἱ ῥήτορες τῶν Αἰτωλῶν Κλέονικος καὶ Χλαινέας οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς ἀντεῖπε τούτῳ.

Ὁμοίως ὁ αὐτὸς κατωτέρω ἀναμνησθεὶς τοὺς Λακεδαιμονίους ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἐν Θερμοπύλαις προκινδυνευσάντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔπειτα ἔρωτᾷ «Ἄξιόν γε τοιούτων ἀνδρῶν ἀπογόνους ὑπάρχοντας, κάπειτα νῦν συμμαχίαν ποιησαμένους τοῖς βαρβάροις, στρατεύειν μετ' ἐκείνων καὶ πολεμεῖν Ἡπειρώταις, Ἀχαιοῖς, Ἀκαρῆσι, Βοιωτοῖς, Θετταλοῖς, σχεδὸν πᾶσι τοῖς Ἑλλησι πλην τῶν Αἰτωλῶν;... νῦν δὲ πεποίηται (οἱ Αἰτωλοὶ) συνθήκας πρὸς Ῥωμαίους κατὰ πάσης τῆς Ἑλλάδος».

Καὶ ἐν βιβλίῳ Ε' 104 ἀναγράφει ὁ Πολύβιος παραινέσειν Ἀγελίου ἐκ Ναυπάκτου ἔχουσαν ὧδε: «Ἐφη δεῖν μάλιστα μὲν μηδέποτε πολεμεῖν τοὺς Ἑλληνας ἀλλήλοις, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἐν καὶ ταῦτο πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναιτο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι συσσωζεῖν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις. Οὐ μὴν ἄλλ' εἰ τὸ παράπαν τοῦτο μὴ δυνατόν, κατὰ γε τὸ παρὸν ἡξίου συμφροεῖν καὶ φυλάττεσθαι, προῖδομένους τὸ βάρος τῶν στρατοπέδων καὶ τὸ μέγεθος τοῦ συνεσιῶτος πρὸς ταῖς δύσεσι πολέμου· δηλον γὰρ εἶναι παντὶ τῷ καὶ μετριῶς περὶ τὰ κοινὰ σπουδάζοντι καὶ νῦν, ὡς ἔάν τε Καρχηδόνοι Ῥωμαίων, ἔάν τε Ῥωμαῖοι Καρχηδονίων περιγέωνται τῷ πολέμῳ, διότι κατ' οὐδένα τρόπον εἰκὸς ἔσται τοῖς κρατήσαντας ἐπὶ ταῖς Ἰταλιωτῶν καὶ Σικελιωτῶν μῆναι δυναστείαις, ἤξῃεν δὲ καὶ διατενεῖν τὰς ἐπιβολὰς καὶ δυνάμεις αὐτῶν πέρα τοῦ δέοντος. Διόπερ ἡξίου πάντας φυλάττεσθαι τὸν καιρὸν, μάλιστα δὲ Φίλιππον. Εἶναι δὲ φυλακῆν, εἴν ἀφέμενος τοῦ καταφθεῖρειν τοὺς Ἑλληνας καὶ ποιεῖν εὐχειρώτους τοῖς ἐπιβαλλομένοις, κατὰ τοῦναντίον ὡς ὑπὲρ ἰδίου σώματος βουλευή-

ται, και καθόλου πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν ὡς οἰκείων και προσηκόντων αὐτῷ ποιῆται πρόνοιαν· τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον χρωμένον τοῖς πράγμασι τοὺς μὲν Ἕλληνας εὖνους ὑπάρξειν αὐτῷ και βεβαίους συναγωνιστάς πρὸς τὰς ἐπιβολάς, τοὺς δ' ἔξωθεν ἦτιον ἐπιβουλεύειν αὐτοῦ τῇ δυναστείᾳ, καταπεπληγμένους τὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν πίστιν... Ἐὰν ἅπαρ τὰ προφανόμενα νῦν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας νέφη προσδέξῃται τοῖς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόποις ἐπιστῆναι, και λίαν ἀγωνιᾶν ἔφη μὴ τὰς ἀνοχὰς και τοὺς πολέμους και καθόλου τὰς παιδιὰς, ὡς νῦν παύσομεν πρὸς ἀλλήλους ἐκκοπήναι συμβῆ πάντων ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κἂν εὐξασθαι τοῖς Θεοῖς ὑπάρχειν ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν ταῦτην και πολεμεῖν, διὰ βουλώμεθα, και διαλύεσθαι πρὸς ἀλλήλους και καθόλου κυρίους εἶναι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀμφισβητουμένων »¹⁾. "Οτι ἐν τοῖς Ἑλλησι, περὶ ὧν ὁ Ἀγέλαος λέγει ὅτι κάλλιστον θά ἦτο, ἂν μηδέποτε ἐπολέμοιεν πρὸς ἀλλήλους, περιλαμβάνονται και οἱ Μακεδόνες, πρὸς τὸν βασιλεῖα τῶν ὁποίων λέγονται ταῦτα, δῆλον και ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν ἀνοχῶν και τῶν πολέμων τῶν πρὸς ἀλλήλους παιδιῶν, ὅπως λέγει.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ρητῶν μαρτυριῶν τούτων πρὸς αἷς και ἄλλας ν' ἀπαριθμήσῃ τις δὲν εἶναι δύσκολον, παρατηρῶ ὅτι τὸν Ἑλληνισμόν τῶν Μακεδόνων διδασκόμεθα και ἐξ ἄλλων τεκμηριῶν. Οὕτω λ. χ. νομίζω ὅτι μόνον ὅταν ὁμολογηθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν Μακεδόνων, κατανοεῖται πῶς συνέβη ὥστε ὁ ρήτωρ Ἰσοκράτης, ἀνὴρ οὐ τὴν ἀκραιφνή φιλοπατρίαν οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ, βλέπων τὴν ἐν Ἑλλάδι κακοδαιμονίαν και πιστεύων ὅτι μόνον φάρμακον τῶν δεινῶν τούτων ἔμελλε νὰ εἶναι ἢ πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμος, πειθόμενος δ' ὅτι οὔτε αἱ Ἀθηναὶ οὔτε ἄλλη τις πόλις Ἑλληνὶς ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Φίλιππον και

¹⁾ Ἀναγινώσκων τις τοὺς προφητικὰς τούτους λόγους τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων Ἑλλήνων ἀναμνησθεταὶ τὰ φοβερά τῆς Μηδείας ῥήματα (Εὐρυπίδου Μηδεία 1067) « Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δεῖν μέλλω κακά, θυμὸς δὲ κρείσσειον τῶν ἐμῶν βουλευμάτων, ὅσπερ μεγίστων αἰτίος κακῶν βροτοῖς ». Προεβλεπον οἱ δυστυχεῖς τὴν ἐπικειμένην ἀπώλεα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ἤδυναντο νὰ κατανήσωσι τὰ πάθη αὐτῶν και σώσωσι τὴν πατρίδα. Οὕτω δ' ἔπεσεν ἡ Ἑλλάς εἰς δουλεῖαν και ταῦτα ἀναξίως ἐαυτῆς ἄνευ πολέμου, διὰ τὰ πάθη, ὡχι διὰ τὴν ἀπρονοησίαν τῶν τέκνων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ καθ' ἑστὰ τὴν τύχην αὐτῶν πολλῶ τραγικότερον!

προτρέπει αὐτὸν πάσῃ δυνάμει, ὅπως γένηται ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμῳ. Τοῦτο θὰ ἦτο ἀτεχνῶς γελοῖον ἐπιπόνημα τοῦ πανελληνίου ῥήτορος, ἂν συνεβούλευεν, ὅπως οἱ Ἕλληνες ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἀλλοφύλων Μακεδόνων, ἵνα καταβάλωσιν ἄλλους ἀλλοφύλους τοὺς Πέρσας.

Ὅπως δὲ ἄνδρες οὕτω καὶ σύνοδοι ὅλαι φαίνονται ἐκφραζόμενα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων. Οὕτω π. χ. παρὰ Πολυβίου ΙΑ' 4 παρακαλοῦνται οἱ Αἰτωλοὶ ὑπὸ τῶν πρέσβειων τοῦ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ῥοδίων καὶ Βυζαντιῶν καὶ Χίων καὶ Μυτιληναίων καὶ πάντων τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων νὰ καταπαύσωσι τὸν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Φίλιππον ἐμφύλιον πόλεμον διαρκοῦντος ἔτι τοῦ δευτέρου Λιβυκοῦ πολέμου, διότι ἄλλως μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου τούτου « *Ῥωμαῖοι πάσῃ τῇ δυνάμει τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπους ποιήσονται, λόγῳ μὲν Αἰτωλοῖς βοηθήσοντες κατὰ Φιλίππου, τῇ δ' ἀληθείᾳ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιησόμενοι* ».

Ὅμοίαν γνώμην εὐρίσκομεν ὅτι ἐξέφρασε καὶ ἄλλη σύνοδος ἐν ἣ παρήσαν πρέσβεις διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων, παρ' Ἀππιανῷ (Μακεδονικῆς 2-3): « *Οἱ δὲ πρέσβεις αὐθις συνῆλθον καὶ πολλὰ φανερώς ἔλεγον, ὅτι Φίλιππος καὶ Αἰτωλοὶ (ἦτοι Ἕλληνες ἀμφοτέροι) διαφερόμενοι τοὺς Ἕλληνας εἰς δουλείαν Ῥωμαίοις (ἦτοι τοῖς ξένοις) υποβάλλουσιν ἐθίζοντες αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος θαμνὰ πειρᾶσθαι. Ἐφ' οἷς ὁ μὲν Σουλπίκιος ἀντιέλεξεν ἀνίστατο, τὸ δὲ πλῆθος οὐκ ἤκουσεν, ἀλλ' ἐκεκράγεσαν τοὺς πρέσβεις εὖ λέγειν* ». Ὅτι ἡ κατακραυγὴ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πρέσβειων οἱ φρόνιμοι οὗτοι λόγοι θὰ εἶναι παντάπασιν ἄτοποι, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ οἱ Μακεδόνες ὅπως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν βάρβαροι, αἰσθάνεται βεβαίως ἕκαστος οἰκοθεν.

Ἄλλ' ἔτι φανερότερον καὶ ἐπισημότερον ἐξεφράσθη ἡ γνώμη αὕτη ἐν Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου, ὅπως διηγεῖται ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Φλαμ. ΙΑ' λέγων ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἰσθμίων τῇ ἑσπέρᾳ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, κατ' ἣν ὁ Τίτος Κόιντος Φλαμίνιος ἀνεκήρυξεν ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες τοῦ λοιποῦ ἔμελλον νὰ εἶναι ἐλεύθεροι, συνεζήτησαν περὶ τοῦ πράγματος καὶ ἐφρόνουν ὅτι « *Εἰ τὸ Μαραθώνιον τις ἔργον ἀφέλῃ, καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν καὶ Πλαταιὰς καὶ Θεομοτύλας*

και τὰ πρὸς Ἐδρουμέδοντι και τὰ περὶ Κύπρον ἔργα, πάσας τὰς μάχας ἢ Ἑλλάς ἐπὶ δουλείᾳ μεμάχηται πρὸς αὐτὴν και πᾶν τρόποιον αὐτῆς συμφορὰ και ὄνειδος ἐπ' αὐτὴν ἔστηκε, τὰ πλείστα κακία και φιλονικία τῶν ἡγουμένων περιτραπείσης. Ἄλλοφυλοι δ' ἄνδρες, ἐναύσματα μικρὰ και γλίσχη κοινωνήματα παλαιῦ γένους ἔχειν δοκοῦντες, ἀφ' ὧν και λόγῳ τι και γνώμῃ τῶν χρησίμων ὑπάρξει τῇ Ἑλλάδι θαυμαστὸν ἦν, οὗτοι τοῖς μεγίστοις κινδύνοις και πόνοις ἐξελόμενοι τὴν Ἑλλάδα δεσποτῶν χαλεπῶν και τυράννων ἐλευθεροῦσιν». Δηλαδή ἐξαιρουμένων τῶν πρὸς Πέρσας ἀγῶνων πάσας τὰς μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἄλλας μάχας και δὴ και τὰς πρὸς τοὺς Μακεδόνας ἔκριναν ὅτι ἐγένοντο ὑπὸ Ἑλλήνων πρὸς Ἑλληνας και ὅτι πάντα τὰ τρόπαια καθ' Ἑλλήνων και ὑπὸ Ἑλλήνων ἐστάθησαν.

Ἐπισημοτέρα ἀνακίρουσις και διαβεβαίωσις ἦν ἀδύνατον νὰ γένηται ποτε Διότι ἐν τούτοις δὲν λαλεῖ ῥήτωρ ἐμπαθῆς ἢ ἱστορικὸς ἀμφιβόλου ἀξιοπιστίας, ἀλλ' ὀλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔθνικὸν αἶσθημα ἐν στιγμῇ λήθης τῶν παθῶν, και τὸ αἶσθημα τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀπατάται.

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ τε Φίλιππος και οἱ Μακεδόνες ἀπεκάλουν τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους και ὅτι τούτων ἀντιδιατέλλοντο οἱ Μακεδόνες. Ἐν τοῖς ἑξῆς θὰ παρατεθῶσι και ἄλλα χωρία συγγραφέων, ἐν οἷς οἱ Μακεδόνες ὁμοίως ἀντιδιαστέλλονται τῶν βαρβάρων Οὐτῷ λ. χ. πανταχοῦ ἐν Ἀσίᾳ γίνεται ἀντίθεσις τῶν βαρβάρων ἢ ἀλλοφύλων πρὸς τοὺς Μακεδόνας και Ἑλληνας τοῦτο βεβαίως θὰ ἦτο παράδοξον, ἀντικρὺς ἀναίδεια ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου διαπραττομένη, ἂν οἱ Μακεδόνες μὴ ἦσαν Ἑλληνες· πρβλ. Ἀρριανοῦ Ζ' 12, 2 «παῖδες δὲ εἶπω (τῶν εἰς Μακεδονίαν ἐπιστρεφόντων ἀπομάχων) ἦσαν ἐκ τῶν Ἀσιανῶν γυναικῶν, παρὰ οἱ καταλιπεῖν ἐκέλευσε μηδὲ στάσειν κατάγειν εἰς Μακεδονίαν ἀλλοφύλους τε και ἐκ βαρβάρων γυναικῶν παῖδας τοῖς οἴκοι ὑπολελειμμένοις παισὶ τε και μητρῶσιν», και Ζ' 9, 2 «Ὁ Φίλιππος... ἀξιομάχους καταστήσας (τοὺς Μακεδόνας) τοῖς προσχώροις τῶν βαρβάρων... αὐτῶν δ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, ὅφ' ὧν πρόσθεν ἤγεσθε και ἐφέρεσθε αὐτοῖ τε και τὰ ὑμέτερα, ἡγεμόνας κατέστησεν», και Ζ' 13, 3 «Ταύτας δὲ (τὰς Ἀμαζόννας) ἀπαλλάξαι τῆς στρατείας Ἀλέξανδρον, μή τι νεωτερισθεῖη και' αὐτὰς ἐς

ἔβριον πρὸς τῶν Μακεδόνων ἢ βαρβάρων». Ἐν Β' 7, 4-5 διακρίνονται οἱ Μακεδόνες καὶ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν βαρβάρων Θρακῶν, Παυόνων, Ἰλλυριῶν καὶ Ἀγριάνων.

Οὐδ' ὁ Λίβιος ἀποκαλεῖ τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους, καίτοι τὸ ἐπίθετον τοῦτο οὐχὶ σπανίως περὶ τῶν Θρακῶν καὶ ἄλλων βορειοτέρων λαῶν μεταχειρίζεται, πρβλ. ΛΑ' 29 *Nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam etiam, ubi inter cetera pax quoque praestanda a barbaris erat.* ΛΔ', 35 *interim per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum iniciendum profectus, percussis iis uno proelio et Amadoco duce capto in Macedoniam rediit, missis ad incolas Histri fluminis barbaros, ut in Italiam irrumperent, sollicitandos.* Καὶ ΛΔ', 53 *Philippopolin urbem fuga desertam oppidanorum, qui in proxima montium juga cum familiis receperant sese, cepit, campestresque barbaros in deditionem accepit.* Μ', 4 «*Thracibusque et aliis barbaris urbes tradidit habitandas*» ἐκβαλὼν ἐξ αὐτῶν τοὺς Μακεδόνας ΜΔ' 27 «*quod ubi audivere barbari (= Galli)*». Ἐν δὲ ΜΕ' 36 ἀντιδιαστέλλει τοὺς Ἑόρδους, Λυγκήστας, Πελαγόνους, καὶ Ἐλιμιώτας ἀπὸ τῶν προσοικίων βαρβάρων, διότι ὀνομαζῶν τὰς πόλεις καὶ χώρας, ἃς περιεῖχεν ἑκάστη τῶν τεσσάρων διοικήσεων εἰς ἃς ἡ σύγκλητος τῶν Ῥωμαίων διένειμε τὴν Μακεδονίαν λέγει «*quartam regionem Eordaei et Lyncestae et Pelagones et Elimiotis. frigida haec omnis duraque cultu et aspera plaga est. cultorum quoque ingenia terrae similia habet. ferociores eos et accolae barbari faciunt, nunc bello exercentes nunc in pace miscentes ritus suos*». Ὡστε ἀρῶν οἱ προσοικοῦντες βάρβαροι, κατὰ τὸν Λίβιον, καθίστων τοὺς Μακεδόνας τοῦτους ἀγριωτέρους, δηλον ὅτι οὗτοι ἦσαν διάφοροι ἐκείνων, ἦτοι Ἕλληνες καὶ οὐχὶ βάρβαροι.

Ὅπως δὲ οἱ Μακεδόνες ἀντιδιαστέλλοντο τῶν βαρβάρων κατὰ τὸ ἐπίθετον τοῦτο τὸ «*βάρβαρος*», οὕτω πανταχοῦ τοῦ Ἀρριανοῦ, τοῦ Διοδώρου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ῥούφου, φαίνονται ἀντικείμενοι οἱ Μακεδονικοὶ νόμοι καὶ τὰ Μακεδονικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὰ Περσικά, οὐδαμοῦ δὲ πρὸς τὰ Ἕλληνικά. Ἐν Ἀρριανοῦ Ζ' 6, 2 «*Εἶναι*

γὰρ οὖν καὶ *Μηδικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου στολὴν ἄλγος οὐ σμικρὸν Μακεδόσιν δρωμένην, καὶ τοὺς γάμους ἐν τῷ νόμῳ τῷ Περσικῷ ποιηθείας οὐ πρὸς θυμοῦ γενέσθαι τοῖς πολλοῖς αὐτῶν*». Οὐδαμοῦ οὔτε παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς τούτοις οὔτε παρ' ἄλλοις προγενεστέροις ἢ μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι γίνεται μνεία περὶ βαρβάρων συνηθειῶν τῶν Μακεδόνων, οἷον τὸ στίξεσθαι, τὸ ἀγοράζειν τὰς γυναῖκας κλπ. καὶ ὅμως, ἂν μὴ ὁ Ἀρριανὸς ὁ Διόδωρος καὶ τις ἄλλος μεταγενέστερος, ὁ γλυκὺς Ἡρόδοτος θὰ ἔλεγέ τινα περὶ τούτων, ἀφοῦ οὗτος διὰ τῶν τοιοῦτων ἥδιστα κοσμεῖ τὰς ἱστορίας αὐτοῦ ἐν τοῖς περὶ τῶν βαρβάρων λόγοις, ἀλλ' οὐδὲν ἀπολύτως τοιοῦτο διηγεῖται διαλαμβάνων περὶ τῶν Μακεδόνων βεβαίως αἰτία τούτου εἶναι ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον εἶχον.

Ὅμοιως παρατηρεῖται παρὰ τοῖς Μακεδόσιν ἀρχαιότεν ὁ Ἑλληνικὸς βαρὺς ὄπλισμός, ἡ ἄσπις καὶ τὸ δόρυ, οὐχὶ δὲ τὰ ἐλαφρὰ τῶν βαρβάρων ὄπλα, τόξον, γέρρα ἢ πέλιτη κττ. Καὶ ὅμως τοῦτο ἦτο μέγιστη διαφορὰ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Ὁ Ἑλληνικὸς ὄπλισμός, ἦτοι ἡ βαρεῖα ἄσπις καὶ τὸ μακρὸν δόρυ, ἦσαν σύμβολον ἱπποτικῆς ἀνδρείας ἥδη ἐπὶ Ὀμήρου, ἐνθα ὁ Πάρις ὡς τοξότης λωβητὴ κέρα ἀγλαὸς παρθενοπικτῆς ὑβρίζεται. Πρβλ. ὅσα ὁ Ἡρόδοτος ἐν Ζ' 61—80 περὶ τοῦ ὄπλισμοῦ τῶν βαρβάρων διαλαμβάνει καὶ Η' 61 «*Λήμαι μὲν νῦν καὶ ῥώμη οὐκ ἔσσαντες ἔσαν οἱ Πέρσαι, ἀνοπλοὶ δὲ ἔόντες καὶ πρὸς ἀνεπισημόνες ἔσαν καὶ οὐκ ὁμοῖοι τοῖσι ἐναντίοισι σοφίην*» ἐν δὲ Ζ' 185 ἀριθμῶν τοὺς ἐκ τῆς Εὐρώπης συστρατευομένους τῷ Ξέρξῃ λαούς, οὐδὲν περὶ τοῦ ὄπλισμοῦ αὐτῶν διηγεῖται, πάντως διότι οὐδὲν παρῆγον τὸ περίεργον. Ἐν δὲ Η' 31 τάσσει ὁ Μαρδόνιος τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς περὶ τὴν Θεσσαλίαν κατοικοῦντας ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων Ὅμοιως ἦτο παρὰ μὲν τοῖς βαρβάροις αἰσχροὺς τὸ ἐμφανισθῆναι ἐνώπιον ἄλλων γυμνοῦς, πρβλ. Ἡροδότου Α' 10 καὶ Πλουτάρχου ἐν Βίῳ Κάτωνος 20, καὶ Θουκυδίδου Α' 6, παρὰ δὲ τοῖς Μακεδόσι καιάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν οὐδαμῶς. Καὶ κατ' αὐτὸ ἄρα οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες.

Ὅμοιως ἀντιτάσσονται οἱ Μακεδόνες ὡς ἐλεύθεροι ἄνδρες πρὸς τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας ὡς δούλους, πρβλ. Λουκιανοῦ Νεκρικῶν Διαλόγων ΙΔ' 4, «*οὐ δὲ καὶ τὴν Μακεδονικὴν χλαμύδα καταβαλὼν*

κάνδον, ὡς φασι, μετενέδου καὶ τῆσαν ὀρθὴν ἐπιενέθου καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ Μακεδόνων, ἐλευθέρων ἀνδρῶν, ἡξίους». Καὶ Ἀρριανοῦ Δ' 11, 6 «τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ πρόγονοι οὐ βία (καθάπερ οἱ Περσῶν βασιλεῖς), ἀλλὰ νόμῳ Μακεδόνων ἄρχοντες ἦσαν». Καὶ Πολυβίου Ε' 7, 6 «Ἔϊχον γὰρ αἰ τὴν τοιαύτην ἰσηγορίαν Μακεδόνες πρὸς τοὺς βασιλεῖς». Καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ τοῦ βασιλέως συννομοτοῦντας στρατηγούς οὐχὶ ὁ βασιλεὺς ἰδιογνομόνως ἐδίκαζεν ἢ ἐφόνευεν, ἀλλ' ὁ στρατὸς μετασχηματιζόμενος εἰς δικαστήριον ἦκουε τοῦ κατηγοροῦντος καὶ τοῦ ἀπολογουμένου καὶ ἔπειτα ἐπέφερε τὴν ψήφον (πρβλ. τὴν δίκην τοῦ Φιλώτου). Ἡ βάρβαρος ἄρα παμβασιλεία ἦν ἄγνωστος ἐν Μακεδονίᾳ ὥστε ἂν ἀληθεύῃ τὸ τοῦ Εὐριπίδου «τὰ τῶν βαρβάρων δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός», οἱ Μακεδόνες δὲν δύνανται νὰ κατατάσσονται εἰς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ἀναγκαιῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας¹⁾.

Ἄλλ' ἴσως θελήσῃ τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι οἱ Μακεδόνες βάρβαροι ἦτοι οὐχ Ἕλληνες ὄντες τὸ πρὶν ἐξηλληνίσθησαν ἔπειτα διὰ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐνεργείας τῶν βασιλέων αὐτῶν. Τοῦτο ἀληθῶς λέγεται, ἀλλ' εἶναι κατ' ἐμὴν γνώμην ψευδές· διότι φρονῶ ὅτι μόνον ὅταν γένηται δεκτὸς ὁ ἀρχαίωθεν Ἑλληνικὸς χαρακτὴρ τῶν Μακεδόνων, ἀπαλλασσόμεθα τοῦ φοβεροῦ καὶ παντελῶς ἀλύτου αἰνίγματος τούτου, ἦτοι πῶς ἠδυνήθησαν οἱ Μακεδόνες, βάρβαροι τὸ κατ' ἀρχὰς ὄντες, καὶ αὐτοὶ νὰ παραλάβωσι καὶ ἄλλοις νὰ διαδώσωσι τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ πάντες οἱ ἄλλοι βάρβαροι οὐδὲ πόρρωθεν νὰ προσεγγίσωσιν ἠδυνήθησαν; Καὶ ὅμως ταῦτα ἀνάγκη νὰ υποτεθῇ ὅτι ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἐγένοντο, καίτοι οὔτοι οὔτε μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως λ. χ. οἱ Πρωῦσοι εἰς τὴν Γερμανίαν, οὔτε κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως λ. χ. οἱ Γαλάται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὔτε Ἕλληνας ἀποίκους εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐδέξαντο, ὅπως λ. χ. οἱ Βρεττανοὶ τοὺς Ἀγγλοσάξονας, οὔτε θρησκείαν καὶ δυναστείαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβον, ὅπως λ. χ.

¹⁾ Οὐδ' παρ' Ἡπειρώταις ἦν παμβασιλεία, πρβλ. Πλουτ. Πύρρ. Ε'. «Εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς ἐν Πασσαρόνι, χωρὶς τῆς Μολοιτιδος, Ἀρεῖφ Αἰὶ θύσαντες, ὀρκομετεῖν τοῖς Ἡπειρώταις καὶ ὀρκίζεῖν, αὐτοὶ μὲν ἄρξαι κατὰ τοὺς νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξαι κατὰ τοὺς νόμους.

οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἄλλοι λαοὶ παρὰ τῶν Ἀράβων, οὔτε ὑπὸ Ἑλλήνων πανταχοθεν περιεβάλλοντο, οὔτε εἰς παιδείας Ἑλληνικῆς καὶ γραμματικῶν λόγων λέγονται ὅτι σφόδρα εὐφυῶς εἶχον, καίτοι ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ἀπολύτως φαίνεται γενόμενον ἐν Μακεδονίᾳ τῶν συμβάντων ἐκείνων, δι' ὧν ἔθνος τι ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλίπη μὲν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, νὰ ἐκμάθη δὲ ἄλλην· ἀλλ' ὅπως τάναντία, ἤτοι καὶ οἴκοι ἔμενον πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐλεύθεροι ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὑπὸ ἰδίους δὲ βασιλεῖς αἰεὶ διετέλουν, καὶ θρησκείαν αἰεὶ τὴν αὐτὴν εἶχον, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῆς Ἑλλάδος κατοίκουν, καὶ ἄξεστοι καὶ ἀπολίτευτοι, διὸ καὶ βάρβαροι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους κατηγοροῦνται.

Πῶς ἄρα τοιοῦτοι ἄνθρωποι καὶ ἐπὶ τοιούτοις ὄροις ἠδύναντο καὶ ταῦτα, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ὁ πολεμιώτατος τῶν Μακεδόνων Ο. Müller σελ. 61 διδάσκει, ἤδη πρὸ πάσης ἐπιδράσεως τοῦ Ἀττικοῦ, ἤτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἐκμάθωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ διατὶ τοῦτο οὔτε οἱ Κῆρες οὔτε οἱ Θρᾷκες οὔτε οἱ Ἰλλυριοὶ οὔτε οὐδένες ἄλλοι τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως βαρβάρων ἐποίησαν, οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς ἐδίδαξεν οὔτ' ἐγὼ δύναμαι νὰ νοήσω. Τὸ δὲ λεγόμενον ὅτι ὁ βασιλικὸς οἶκος, ἅτε ἐκ τοῦ Ἄργους τῆς Πελοποννήσου τὸ γένος ἔλκων, ἦτο Ἑλληνικὸς καὶ οὗτος κατ' ὀρθὴν τὸ θαῦμα τοῦτο ἤτοι νὰ ἐξελληνίσῃ τὸ κράτος ὀλόκληρον ἐντελῶς, φαίνεται παντάπασιν ἀπίθανον καὶ παραδόξον, καὶ οὐδὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ἔχον ὅμοιον. Πρόσθετε ὅτι ἡ ἄνω Μακεδονία ἔχουσα ἰδίους βασιλεῖς δὲν ὑπέκειτο τῇ ἀμέσῳ ἐνεργείᾳ τῶν φιλομούσων βασιλέων τῆς κάτω Μακεδονίας. Ἀκριβῶς τοῦναντίον θὰ ἦτο φυσικώτερον, νὰ ἐκβαρβαρωθῇ δηλ. καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δυναστεία, καθὼς τῷ ὄντι συχνὰ συνέβη ἀλλαγῆ ἀλλοῖς ἡγεμονικοῖς οἴκοις. Καὶ ἐνθυμήθητε ὅτι μέγχι τῶν Μηδικῶν δὲν ἠυδοῦσε ἡ Ἑλλάς, ὥστε οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας βασιλεῖς μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ Ἑλληνισμῷ αὐτῶν νὰ ἀντέχωνται αὐτοῦ καὶ γ' ἀγωνίζωνται, ἵνα ἐξελληνίσωσι τοὺς ὑπάρχουσας καὶ πρὸς τοῦτοις ὅτι οὐδ' ἡ μυθολογουμένη ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Ἄργους καταγωγὴ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου εἶναι βεβαία, τοῦναντίον μάλιστα πιθανώτερα ἢ ἐκ τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἄργους, (πρβλ. Abel σελ. 95 κ. ἔξ. Ἐν παρόδῳ σημειωθῆτω ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἀπια-

νου Συριακῆς 63 «ὁ μὲν δὴ Ἄργος Πελοποννησιακὸν καὶ Ἄργος τὸ Ἀμφιλοικὸν καὶ Ἄργος τὸ ἐν Ὀρεστιά, ὅθεν οἱ Ἀργεῖοι Μακεδόνες», δὲν διαλαμβάνει περὶ δυναστικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας, ὅπως ὁ Abel ἐκλαμβάνει, ἀλλ' ἀπλῶς περὶ προσηγορίας τινῶν Μακεδόνων, τῶν ἐκ τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἄργους, τῶν Ἀργεαδῶν ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι αἱ λέξεις «ὅθεν οἱ Ἀργεῖοι Μακεδόνες» ἀποδείκνυνται νόθοι καὶ δὴ οὐδαμῶς παριστῶσαι γνώμην τινὰ περὶ τούτων τοῦ Ἀππιανοῦ). Καθόλου ἄρα φαίνεται ἀδιανόητον, ὅπως καὶ ὁ Abel σελ. 99 ὀρθῶς παρατηρεῖ, πῶς οἱ Ἑλληνικώτατοι βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, ἂν μόνον οὗτοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ὑπῆκοοι, ἦσαν Ἕλληνες, θὰ κατώρθουν νὰ ἐξελληνίσωσιν αὐτούς, ἀνθρώπους ἀγροικότερους καὶ ἐν μεσογαίᾳ κατοικοῦντας καὶ ταῦτα ἐν οὕτῳ παλαιοῖς καὶ τραχωδεστάτοις χρόνοις, ὅτε καὶ ἡ διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῶν τούτων τῶν βασιλέων φαίνεται παράδοξος καὶ ἀνερμήνευτος.

Πρὸς δὲ τούτοις οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἀδιαλείπτως ἐκάλουν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς Μακεδονίας τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς ἄλλους σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ οὐδεὶς ἄλλος ἡγεμὼν εἰς ἀληθῶς βίρβαρον χώραν ἔπραξεν, ἀλλὰ μόνον Ἕλληνες εἰς Ἑλληνικὰς πόλεις, Πεισιστρατίδα, Πολυκράτην, Διονύσιον, Θήρων, Ἰέρων, κλπ., καὶ ἐν οὐδεμίᾳ βαρβαρῶν ἀληθῶς χώρα πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐδιδάχθησαν Ἑλληνικὰ δράματα πλὴν ἐν Μακεδονίᾳ. Καὶ ὅμως Ἑλληνίς ἦν καὶ ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία Ἄρτεμισία ἢ βασιλεῖς τῶν Καρῶν, ἀφροῦ πατρὸς μὲν ἦτο Λυγδάμιος ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ, μητροῦθεν δὲ Κρησσα (πρβλ. Ἡροδ. Ζ' 99), Ἑλληνίς καὶ ἡ ὁμόνυμος αὐτῇ σύζυγος Μανσώλλου, καὶ Ἑλληνίδας πόλεις καὶ νήσους κατεῖχον καὶ ἐγγύτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦσαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς βαρβάρους ὑπηκόους αὐτῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησαν, τ. ἔ. οὔτε τὰς Ἑλληνικὰς Μούσας ἐθεράπευσαν οὔτε τοὺς ὑπηκόους Κῶρας ἐξηλλήνισαν, ὅπως λέγεται ὅτι ἐποίησαν οἱ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς θαλάσσης κατοικοῦντες καὶ Ἕλληνας ὑπηκόους οὐκ ἔχοντες καὶ ὑπὸ βαρβάρων περιβαλλόμενοι Μακεδόνες βασιλεῖς.

Τὸν ἐξ ἀρχῆς Ἑλληνισμὸν τῶν Μακεδόνων διδάσκει ἄλλοθεν ὁρμώμενος καὶ ὁ γνωστὸς τοῖς Ἕλλησιν Ulrich Köhler, ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου 1897 σελ. 270 λέγων :

« Ἡ ἀρχὴ τῆς μεταναστάσεως τῶν ἐθνῶν, ἥτις ἐπῆνεγκε νέαν περίοδον πολιτισμοῦ ἐν ταῖς περὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος χώραις, κεῖται ἐν τῷ σκότει. Κατὰ τὴν συνήθη παράδοσιν ἡ μετανάστασις αὕτη ὠομήθη ἐκ τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, ἡ δὲ νεωτέρα ἱστοριογραφία ἀκολουθεῖ κατ' οὐσίαν τῇ παραδόσει ταύτῃ, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ Niebuhr ἐξήθη τὸ οὐχὶ ἱστορικὸν αὐτῆς, καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν πλείστων ἀνομολογεῖται. Κατὰ τὴν νεωτάτην δὲ διατύπωσιν ὄρεινὰ φύλα ἐκ τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος ἐξομήσαντα εἰσήλασαν εἰς τὰς πρὸς ἀνατολὰς καὶ μεσημβριανὴν χώρας τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου. Ἄλλ' ὅμως ὠρισμένα τινὰ γεγονότα δεικνύουσιν ἄλλην πορείαν. Πρὸ μακροῦ ἤδη χρόνου παρατηρήθη¹⁾, ὅτι ἐν τῷ ἀλῶνι τῷ παρὰ τὸν μέσον τοῦ Ἄξιου ὄουν κειμένῳ, καὶ κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους τοῖς Παίσιον ἀνήκοντι, ἀπαντῶσι πόλεις φέρουσαι ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ὀνόματα, οἷον Ἀταλάντη, Εἰδομένη, Γορυνία (παρὰ Θουκυδίδη Β' 100, Γορτύσιον δὲ παρὰ Στράβωνι 329 Ἀποσπ. 4), Εὐρώπος. Τούτοις δὲ τοῖς παρὰ τὸν Ἄξιον ὀνόμασι πόλεων προστίθενται μεσημβρινώτερον καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας αἱ Ἰχναί τῆς Βοττιαίας καὶ περαιτέρω ἐν Πιερῖα παρὰ τὰ Θεσσαλικά ὄρια τὸ Δίον, ἐπιφανῆς ἐστία τῆς τοῦ Διὸς λατρείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς ἡγεμονίας. Ἐὰν δὲ τις ἀνευ προκαταλήψεως ἐξετάζη τὰ πράγματα, κατ' ἀνάγκην θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ χῶραι αὐταὶ μεταξὺ τοῦ Ἄξιου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἦσαν ποτε Ἑλληνικαί, τ. ἔ. κατοκοῦντο ὑπὸ φύλων συγγενεστάτων πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς πρὸς μεσημβριανὴν χώρας, ὅτι δὲ ἐν νεωτέρῳ τινὶ περιόδῳ κατεκλύσθησαν ὑπὸ Θρακικῶν φύλων βορειόθεν εἰσελευνόντων, οἱ δὲ Ἕλληνες Μακεδόνες, ὧν οἱ ἀπόγονοι βραδύτερον ἐγένοντο πάλιν κύριοι τῶν χωρῶν τούτων, ἔμειναν ἐν ταῖς ὄρειναῖς αὐτῶν θέσεσιν, ἐν τοῖς ἐνδοτέρῳ τῆς Μακεδονίας, ἀπαθεῖς ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν τούτων. Μυθικώτεραί τινες παραδόσεις ἐπιτρέπουσι νὰ εἰκασθῶμεν, ὅτι αἱ Βοττιαῖοι δὲν ἦσαν ἀληθῶς γνήσιον Θρακικὸν φύλον, ἀλλ' ὅτι πλείστα Ἑλληνικὰ στοιχεῖα περιείχον »²⁾).

¹⁾ K. Otf. Müller, Ueber die Makedoner, σελ. 22 κ.ε. καὶ Droysen, Paenien und Dardanien Klein. Schriften A' 54.

²⁾ Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰχναίων φαίνεται διασωθὲς κατ' οὐσίαν Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μέχρι τῆς Μακεδονικῆς κατακτήσεως. Οἱ Ἰχναῖοι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ε' π. Χ. ἔκατον-

Τὸν ἐπανειλημμένον κατακλυσμὸν τῆς Μακεδονίας πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ὑπὸ βαρβάρων διὰ τὰς ἔριδας τοῦ δυναστικοῦ οἴκου καὶ δι' ἄλλας αἰτίας ἐπίσταται πᾶς ὅστις καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ ἱστορίας ἤψατο· πρβλ. ὅσα Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς στρατιώτας λέγει ἐν Ἀρριαν. Ζ' 9, 2 κέξ. «Φίλιππος γὰρ παραλαβὼν ὑμᾶς πλανήτας καὶ ἀπόρους, ἐν διφθέραις τοὺς πολλοὺς νέμοντας ἀνὰ τὰ ὄρη πρόβατα ὀλίγα καὶ ὑπὲρ τούτων κακῶς μαχομένους Ἰλλυριοῖς τε καὶ Τριβαλλοῖς καὶ τοῖς ὁμόροις Θραξί, γλαυμάδας μὲν ἀντὶ τῶν διφθερῶν φορεῖν ἔδωκε, κατήγαγε δὲ ἐκ τῶν ὄρων ἐς τὰ πεδία, ἀξιωμαχοὺς καταστήσας τοῖς προσχώροις τῶν βαρβάρων, ὡς μὴ χωρίων ἔτι ὀχυρότητι πιστεύοντες μᾶλλον ἢ τῇ οἰκείᾳ ἀρετῇ σφύζεσθαι, πόλεων τε οἰκίτορας ἀπέφηνε καὶ νόμοις καὶ ἡθεσι χρηστοῖς ἐκόσμησεν. Αὐτῶν δὲ ἐκεῖνων τῶν βαρβάρων, ὅφ' ὧν πρότερον ἦγεσθε καὶ ἐφέρεσθε αὐτοὶ τε καὶ τὰ ὑμέτερα, ἡγεμόνας κατέστησεν ἐκ δούλων καὶ ὑπηκόων. . . »

Ὁμολογῶ προθύμως ὅτι ὑπερβολικῶς πως ἐξέφρασεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ δεινὰ τῶν Μακεδόνων καὶ ὅτι ταῦτα δὲν ἀναφέρονται πάντα εἰς τοὺς ἀμέσως πρὸ τοῦ Φιλίππου χρόνους, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς παλαιότερους· πάντως δ' ὅμως οἱ ταλαίπωροι Ἕλληνες οὗτοι ὑπὸ βαρβάρων, περιστοιχοῦμενοι καὶ κατακλυζόμενοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ μακρὰν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν τοῖς μεσογειοτέροις τῆς χώρας κατοικοῦντες οὐκ ὀλίγα ἔπασχον δεινά.

Ἐξελληνισμὸς ἄρα τῶν Μακεδόνων, ἂν τὸ ἀρχαῖον ἦσαν βάρβαροι, οὔτε κατὰ τὸν Ε' οὔτε κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα οὔτε κατὰ τινα τῶν παλαιότερων ἀποδεικνύεται δυνατός. Τοῦναντίον μάλιστα τὴν ἐκβαρβάρωσιν αὐτῶν, ὄντων ἐν ἀρχῇ Ἑλλήνων, θὰ προσεδόκα τις εὐλογώτερον λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν πρῶτον μὲν ὅτι ἔξω ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς μακρὰν μὲν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ δι' ὄρων ὑψηλῶν κεχωρισμένοι ἀπ' αὐτῶν, ἐν μέσῳ δὲ ἄλλοφύλων ἀπείρῳ πολυαριθμοτέρων, οἷον Θρακῶν, Παιόνων, Ἰλλυριῶν κλπ. Καὶ ἀληθῶς εἶδομεν ἀνω-

ταειρηδός, ὅτε ἤδη πολὺ πρότερον ἢ γῶρα μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ὀλύμπου εἶχε κατακτηθῆ, καὶ ὅτι ἦν ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν, ἐκοπτοὶ νομίσματα. Τοῦτο εἶναι νοητόν, μόνον ἂν ἡ πόλις Ἰγναί θεωρηθῆ Ἑλληνίς. . . . Οἱ Βασταῖοι τῆς Χαλκιδικῆς ἔξω κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐν μικραῖς καθ' Ἑλληνικὸν τρόπον ὀργανομένης κοινότητιν, αἵτινες κατὰ κερφεὺς συνεβόησαν εἰς πολιτικὴν ἐνότητά. Πρβλ. Δελτ. Ἀρχαιολ. 1890 σελ. 38.

τέρω σελ. 73 ότι τοιοῦτό τι μαρτυρεῖ ὁ Λίβιος *ferociores eos et accolae barbari faciunt, nunc bello exercentes nunc in pace miscentes ritus suos*. Πρὸς δὲ τούτοις εἶδομεν ἀνωτέρω σελ. 43, ὅτι τοιαύτη ἐκβαρβάρωσις ἠπειλήθη νὰ γίνῃ καὶ ἐν Ἡπειρῷ, καίτοι οἱ Ἡπειρώται πρὸς ἓν μόνον ἀλλόφυλον ἔθνος, τὸ τῶν Ἰλλυριῶν, εἶχον νὰ παλαίωσι. Θὰ ἴδωμεν δὲ κατωτέρω ὅτι καὶ τὰ μέσα ζ, δ, ἀντὶ τῶν δασέων φ, θ, ὀφείλονται πιθανῶς τῇ ἐπιδράσει τῶν βαρβάρων τούτων περιοίκων καὶ ταῖς ἐπιδρομαῖς αὐτῶν ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐν δὲ τέλος κατορθώθη νὰ κατισχύσῃ αὐτόθι τῶν ἀλλοφύλων τούτων ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, τοῦτο πάντως ἐγένετο διὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ φρονήματος ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ διὰ τὴν ἔκτακτον φιλοτιμίαν τῶν ἀξίων βασιλέων τῆς Μακεδονίας, ὅπως μὴ ἀπολειφθῶσιν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ παρακολουθῶσιν αὐτῇ κατὰ τὸ ἐνόν.

Ἀποδεικνυμένου δ' ἀδυνάτου παντὸς ἐξελληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν μαρτυριῶν νὰ ἐπιμένῃ λέγων ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐν Ἀσία καὶ Αἰγύπτῳ ἐλάουν ἄλλην γλῶσσαν ἢ τὴν Ἑλληνικὴν, ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἐπιβάλλει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐλάουν Ἑλληνιστί. Τούτου δ' ὁμολογηθέντος νοεῖται κάλλιστα καὶ τοῦ Ἡροδότου (ἐν Α' 56) ἡ μαρτυρία ὅτι «τὸ Λωρικὸν ἔθνος... οἴκει ἐν Πίνδῳ Μακεδόνων καλεόμενον» καὶ (Η' 43) «ἐόντες οὗτοι (Λακεδαιμόνιοι, Κορινθιοί, Σικωνῆσιοι, Ἐπιδαύριοι, Τροϊζήνιοι) Λωρικὸν τε καὶ Μακεδόνων ἔθνος»· διότι ὄντως οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Λωρικοὶ σφόδρα ὅμοιοι ἦσαν.

Ἄλλ' ἴσως θὰ ἐγερθῇ τινὶ ἡ ἀπορία καὶ ἐρωτήση, διατί ὅτε, καθ' ἃ λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Ε' 22), Ἀλέξανδρος ὁ ἐπικληθεὶς φιλέλλην¹⁾ «ἀε-

¹⁾ Μηδεὶς ἐκπλαγῆ ὅτι τὸ ἐπιθετὸν *φιλέλλην* ἀπεδόθη Ἀλεξάνδρῳ τῷ πρώτῳ, βασιλεὶ τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τῶν Μηδικῶν, μηδ' ἐλασθῶν τὴν λέξιν ἐν τῇ νεωτέρᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, ὑπολάβῃ, ὅτι οὕτως ἐλέγχεται ὁ ἀνὴρ ἀλλόφυλος. Διότι τὸ ἐπιθετὸν τοῦτο ἀπεδίδετο ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων οὐκ ὅπως ὑπ' ἡμῶν σήμερον μόνους τοῖς ξένοις τοῖς ἀγαπᾶσι τὴν Ἑλλάδα (διότι ἡμῖν σήμερον ἔχουσι τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς πατρίδος συνειδητὴν φαίνεται ὅλος περιττὸν νὰ λεχθῇ τοῦτο περὶ Ἑλλήνος), ἀλλὰ πᾶσιν εἴτε Ἑλλήσιν εἴτε βαρβάροις. Ἐδήλου δὲ περὶ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενον τὸν ἀγαπῶντα πάντας τοὺς Ἑλληνας ἐξ ἴσου, τὸν φιλογενῆ ἢ φιλογενεστάτον (ὅπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐλέγοντο οἱ φιλοπάτριδες

θλεύειν ἐλόμενος καὶ καταβάς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἐξείργετο ὑπὸ τῶν ἀντι-
 θεουσομένων Ἑλλήνων, φαμένων οὐ βαρβάρων ἀγωνιστέον εἶναι τὸν
 ἀγῶνα, ἀλλὰ Ἑλλήνων· Ἀλέξανδρος δὲ ἀπέδεξε ὡς εἶη Ἀργεῖος,
 ἐκρίθη τε εἶναι Ἑλλήν . . . , διατί, λέγω, οὗτος τότε δὲν ἀπέδειξεν ὅτι
 πάντες οἱ Μακεδόνες ἦσαν γνήσιοι Ἑλληνες, ἀλλὰ περιορίσθη ν' ἀπο-
 δεῖξῃ τοῦτο περὶ μόνου τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου αὐτοῦ; Καὶ τὸ ὅτι κα-
 θόλου ἠγέρθη τοιαύτη ἔνστασις, φαίνεται κακὸν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ
 ἦττον ἐρμηνεύεται κάλλιστα ἐξ ὧσων περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς σημα-
 σίας τοῦ ὀνόματος Ἑλλήν καὶ Ἑλλάς εἶπομεν· ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ Ἀλέ-
 ξανδρος προετίμησε ν' ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμόν μόνου τοῦ οἴκου
 καὶ οὐχὶ παντὸς τοῦ κράτους αὐτοῦ, φαίνεται ἀληθῶς ὅτι συνηγο-
 ρεῖ ὑπὲρ τῆς βαρβαρότητος τῶν Μακεδόνων. Καὶ ὅμως, ἂν τις καλῶς
 ἐξετάσῃ τὸ πρῶγμα, πείθεται ὅτι ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ἀληθής.
 βεβαίως ἐγὼ σήμερον ἀποκλειόμενος τυχὸν ἀπὸ διαγωνισμοῦ τινος διὰ
 τὸν λόγον τοῦτον, οὕτω θὰ ἔπραττον, ἦτοι θὰ ἠγωνιζόμην ν' ἀποδείξω
 τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα πάσης τῆς χώρας ἐξ ἧς ἔλκω τὸ γένος·
 ἀλλὰ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην θὰ κατώρθουν διὰ τῶν ἱστορικῶν μαρ-
 τυριῶν, διὰ τῶν γεωγραφικῶν σχέσεων κλπ· ἀλλ' Ἀλέξανδρος ὁ Ἀ-
 μύντου ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ οὔτε γεωγραφικῶν οὔτε ἱστορικῶν οὔτε
 ἄλλων οἰωνοῦν μαρτυριῶν ἠδύνατο νὰ κάμῃ χρῆσιν, διότι δὲν
 ὑπῆρχον. Ὅπερ μόνον ὑπῆρχεν, ἦν μῦθος ἢ παράδοσις παλαιά, καὶ

Ἑλληνες), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μόνον τὴν πόλιν αὐτοῦ ἀγαπῶντα· οὕτω λ. γ. ὁ Ἀργεῖ-
 λαος ἐπαινέται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀγητλ. Ζ 4) « Εἴ γε μὴν οὐ καλὸν Ἑλλήνα δοῦνα
 φιλέλληνα εἶναι, τίνα τις εἶδεν ἄλλον στρατηγὸν ἢ πόλιν οὐκ ἐθέλοντα αἰρεῖν, ὅταν οἴηται
 πορθῆσειν, ἢ συμφορὰν νομίζοντα τὸ νικᾶν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἑλληνας πολέμῳ; ἐκεῖνος
 ταῖνον, ἀγγελίας μὲν ἔλθοις; αὐτῷ ὡς ἐν τῇ ἐν Κορύθῳ μάχῃ, ὁκτὸ μὲν Λακεδαιμονίων,
 ἑγγύς δὲ μύριοι τῶν πολεμίων τεθναῖεν, οὐκ ἐψηθῆίς φανερός ἐγένετο, ἀλλ' εἶπεν ἄρα, Φεῦ,
 ὦ Ἑλλάς, ὅποτε οἱ νῦν τεθνηκότες ἱκανοὶ ἦσαν ζῶντες νικᾶν μαχόμενοι πάντας τοὺς βαρ-
 βάρους ». Ὁ δὲ Πλάτων τοὺς πολίτας τῆς αὐτοῦ πόλεως θέλει ὁμοίως φιλέλληνας, καὶ
 τοιοῦτους ὁμοίαι τὴν Ἑλλάδα οὐκ εἶναι ἠγύρονται καὶ ἱερῶν κοινονήσουσιν ὧν περὶ οἱ ἄλλοι
 (Πολιτείας Ε' 421. Ε). Καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὁμοίως λέγει (ἐν Παναθηναϊκῷ 241) « ἐν οἷ
 τοὺς μὲν σοὺς ποσόνους (τοὺς Ἀθηναίους) εἰρηκίους καὶ φιλέλληνας καὶ τῆς ἐστότητος
 τῆς ἐν ταῖς πόλεσις ἡγεμόνας, Σπαρτιάτας δ' ὑπεροπτικούς καὶ πλεονίκτας, οἷουσπερ αὐ-
 τοὺς εἶναι πάντες ὑπελάφρασι ». Καὶ ἐν Φιλίππῳ 122 « ἔστιν οὐν ἄνθρωπος μέγα φρονουέντος
 καὶ φιλέλληνος (= εὐλοπατρίδος) καὶ πορρωτέρω τῶν ἄλλων τῆς διανοίας καθαρῶντος . . . »
 καὶ ἐν Πανηγυρικῷ 96 « καίτοι πῶς ἂν ἐκεῖνων (τῶν Ἀθηναίων) ἄνδρες ἀμείνους ἢ μάλλον
 φιλέλληνες ὄντες ἐπίδειχθῆεν, οἷτινες, κλπ.

ἦν ἐκ τοῦ Ἄργου Τημενίδα παλαιόθεν ἀπήλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν καθ' ὃν τρόπον ἄλλοι Ἕλληνες εἶχον ἀποικήσει εἰς Σικελίαν, Ἰταλίαν, Κυρήνην, Ἀσίαν, Πόντον κλπ. Καθ' ὃν ἄρα τρόπον οἱ Κυρηναῖοι, οἱ Σικελιώται, οἱ Ἰταλιῶται, οἱ Ποντικοὶ κλπ. πρὸς πᾶσαν τοιαύτην ἔνατασιν θὰ ἐπεκαλοῦντο τὴν παράδοσιν, ὅτι πάλαι ποτὲ οἱ προπάτορες αὐτῶν ἀπόκησαν ἐκεῖσε, οὕτως ἔπραξε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος περὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, περὶ δὲ τῶν Μακεδόνων πάντων δὲν ἠδύνατο βεβαίως γὰ εἶπαι τοῦτο, ἐπειδὴ οὗτοι εἴτε αὐτόχθονες ἦσαν (λέγονται Πελασγοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἡμαθίας ὑπὸ Ἰουστίνου Ζ' 1 καὶ κατὰ τὸν Αἰσχύλον, Ἰσέτιον 255, τὸ βασιλεῖον τοῦ Πελασγοῦ ἐξετείνεται μέχρι Στρογγιμόνος, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐν καὶ τὸ αὐτὸ γένος ἀνθρώπων ὑπελάμβανεν ὅτι ἐξετείνεται μέχρι τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ τούτους ὠνόμασε κατὰ παλαιὰν συνήθειαν Πελασγοὺς, τρόπον τινὰ αὐτόχθονας, οὐχὶ ἐπήλυδας), εἴτε ἀπὸ τῆς Πίνδου, παρ' ἣν συνῆξαν παλαιότερον μετὰ τῶν Δωριέων μεθ' ὧν ἀπειτέλουν ἐν καὶ μόνον φύλον, μετέβησαν παλαιότατα εἰς Μακεδονίαν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως, ἀποικοὶ δὲν ἠδύναντο γὰ θεωρηθῶσι, καὶ δὴ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύνατο γὰ εἶπαι τοῦτο περὶ αὐτῶν Ἔπειτα οὐδ' ἀπηρεῖτο παρ' αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμόν πάντων τῶν Μακεδόνων, ἀλλὰ μόνου τοῦ οἴκου αὐτοῦ φρονῶ δ' ὅτι ἂν τυχὸν ἦν χρεία τῆς καθολικωτέρας ἀποδείξεως, θὰ προσῆγε καὶ ταύτην ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ νῦν ἠρκέσθη εἰς τὴν εὐκολωτέραν καὶ ἐν τῷ τότε χρόνῳ μόνην ἀπαιτουμένην ἀπόδειξιν.

**Δ'. Γλωσσικαὶ ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ
τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.**

α') ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Οἱ Μακεδόνες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐλάλουν Ἑλληνιστί. Τοῦτο διδασκόμεθα ἐκ τῶνδε: Πρῶτον οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων παρέδωκεν ἡμῖν ὅτι οἱ Μακεδόνες στρατιῶται ἐλάλουν ἄλλην γλῶσσαν (περὶ τοῦ Μακεδονιστὶ βοᾶν, ἀσπάζεσθαι, ἴδε κατωτέρω), τοῦναντίον πανταχοῦ φαίνονται κατανοοῦντες κάλλιστα τὴν Ἀττικὴν ἢ Κοινήν, ὅπως δῆλον ἐκ τε τῆς Ἀττικιστὶ γενομένης κατηγορίας ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς προτιμήσεως τοῦ Φιλώτου ν' ἀπολογηθῆ ὁμοίως Ἀττικιστί· διότι θά ἦτο βεβαίως οὗτος ἄντικυρος μωρὸς προτιμῶν ν' ἀπολογηθῆ ἐν γλώσῃ ἀλλοτριᾷ τῶν δικαστῶν αὐτοῦ καὶ ἀκαταλήπτω αὐτοῖς, καὶ ταῦτα ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος παρέστησεν αὐτὸν ἐνώπιον τῶν στρατιωτῶν μικρῷ πρότερον καταφρονητὴν τῶν τε ἄλλων πατριῶν ἐθίμων καὶ αὐτοῦ τοῦ λόγου (videtis adeo etiam sermonis patrii Philotam taedere?... dum memineritis aeque illum (= Philotam) a nostro more quam a sermone abhorrere).

Δεύτερον καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἀγορεύων ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὸ στρατεύμα καὶ πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως ἀποτεινόμενος καὶ λέγων «ὦ ἄνδρες Μακεδόνες τε καὶ σύμμαχοι» Ἀρχ. Ε', κε' 6 δηλοῖ περιφανῶς ὅτι καίτερ μίαν γλῶσσαν μεταχειριζόμενος ὑπὸ πάντων κατενοεῖτο.

Τρίτον ἂν μὴ οἱ Μακεδόνες στρατιῶται παρὰ τῶν Μακεδονίδων μητέρων αὐτῶν ἐμάνθανον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, οὔτε ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς σχολείοις βεβαίως αὐτήν, ἀφοῦ, καθ' ἃ λέγει ὁ Ἀρριανὸς Ζ' 9, 2, πένητες καὶ γυμνοὶ ἦσαν καὶ ἐπὶ τῶν ὁρῶν δη-

τῶντο, οὐτ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ στρατευόμενοι θὰ ἐμάνθανον. Διότι τὰ μὲν σχολεῖα τῆς Μακεδονίας εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ἄγνωστον ὁποῖά τινα ἦσαν, πάντως δ' ὅμως μικροῦ λόγου ἄξια, ἀφοῦ οἱ Μακεδόνες ἐψέγοντο ὡς ἄξεστοι, καὶ σφόδρα ἀμφίβολον ἂν οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν τούτων εἶχόν ποτε φοιτήσῃ εἰς αὐτά. Ἐν δὲ τῇ στρατιᾷ ὑπερῆχον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων οἱ Μακεδόνες παρὰ πολὺ καὶ ἀριθμητικῶς (πρὸβλ. Διοδώρου ΙΖ', 17) καὶ κατὰ τὰ ἀξιώματα ὥστε πιθανώτερον φαίνεται ὅτι μᾶλλον τούτων ἢ γλῶσσα ἢ ἡ τῶν Ἑλλήνων ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ στρατῷ, ἂν ὄντως ἦν ξένη. Καὶ ὅμως οὐ μόνον τοῦτο δὲν συνέβη, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀναφέρονται ὡς Μακεδονικά, ἀνευρίσκονται Ἑλληνικώτατα. Πάντες δηλ. ὅσοι ἐμακεδονίζον (πρὸβλ. Ἀθηναίου Γ' 122, α «Μακεδονίζοντάς τ' οἶδα πολλοὺς τῶν Ἀσικῶν διὰ τὴν ἐπιμξίαν») Ἑλληνικὰς μετεχειρίζοντο λέξεις καὶ τύπους, οἷον θύμη, παρεμβολή, κοράσιον, Δάσσαν, Γογατῆς κλπ. κλπ. ὁποίας ἀνωτέρω (σελ. 51 κ. ἑ.) παρέθηκα.

Τέταρτον ὑποθεθεῖσθω πρὸς στιγμὴν, ὅτι οἱ Μακεδόνες στρατιῶται ἦσαν ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι καὶ ὅτι διὰ μόνου τοῦ δυναστικῆ οἴκου συνεκρατοῦντο καὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τότε αὐτόδηλον εἶναι ὅτι ἅμ' ἐκλιπόντος τοῦ οἴκου τούτου ὄφειλον οἱ διάδοχοι, πάντες ἐξ ἄλλων οἴκων, γνησίων Μακεδονικῶν ἔλκοντες τὸ γένος, ν' ἀντιδράσωσι κατὰ τῶν πρότερον ἐλληνιζουσῶν καὶ ἐξελληνιστικῶν τάσεων τῶν πρὶν βασιλείων, καὶ νὰ ἰδρῦσωσι Μακεδονικὰ κράτη, οὐχὶ δ' Ἑλληνικά. Εἰς τοῦτο μάλιστα ἔμελλε νὰ ὠθήσῃ αὐτοὺς πρῶτον μὲν ἡ ἐθνικὴ ἀντίθεσις τῶν Ἑλλήνων καὶ Μακεδόνων, ἂν ὑπῆρχεν, καὶ δεύτερον τὸ συμφέρον αὐτῶν, δημοκρατία δηλ. τις, ἵνα κολακεύσωσι τοὺς παντοδυνάμους τότε Μακεδόνας στρατιῶτας καὶ ἐλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς ἕκαστος. Καὶ ὅμως παραδόξως οὐδὲν τοιοῦτο συνέβη, οὔτε Μακεδονικὰ κράτη, ἀλλ' Ἑλληνικά ἴδρυσαν, καὶ οὗτοι μάλιστα οἱ διάδοχοι καὶ ἐπίγονοι ὑπῆρξαν οἱ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον διαδόται καὶ καλλιεργηταὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὔτε περὶ ἀντιδράσεώς τινος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὑπὲρ Μακεδονισμοῦ γινώσκειται τι. Ἀπλῶν ἄρα ὅτι οὐτ' ἐθνικὴ καὶ γλωσσικὴ ἀντίθεσις Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων ἐπῆρχεν οὔτε ἠσθάνοντο οἱ Μακεδόνες στρατιῶται ἑαυτοὺς ὡς οὐχὶ Ἑλληνας.

Πέμπτον πρὸς τοῦτο συμφωνοῦσι καθ' ὁλοκληρίαν αἱ γλωσσικαὶ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι (σελ.54-5) ἀποδείξεις· διότι, καθ' ἃ ἐλέχθη, ἀποβαίνει ὅλως ἀδιανόητον πῶς ἠδύναντο οἱ Μακεδόνες νὰ λέγωσιν ἀμαλός, δαίτας, μύκηρος (κυρίως μούκηρος, διότι καὶ οἱ Μακεδόνες τὸ υ ἀπήγγελλον ὡς ου, πρβλ. ἀβροῦφες), ὄπλαί, ἀγκάλις, χάρων ἢ σαντορία, πυλαυρός, ἢ κύρονοι, ἢ Ἀλκέτας, Πευκέστας κλπ. Ταῦτα πάντα βοῶσι μεγαλοφώνως ὅτι βίον αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον ἔζη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Μακεδονίᾳ, οὐχὶ ἐξηρητημένον ἑτεροφώτου δίκην.

Ἔκτον πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ὁμοίως συμφωνεῖ ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος ὅτι «ἔνεοι καὶ σύμψασαν τὴν μέχρι Κορκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσαι» ἠτιολόγουν δὲ τοῦτο «ὅτι καὶ κορυθαὶ καὶ δεκλέκτω καὶ γλαμῦδι καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις γοῶνται παραπλησίαις». Διότι πασίγνωστον εἶναι σήμερον ὅτι οἱ Ἑπειρωταὶ ἐλάλουν διάλεκτον ἀμύπολυ ἀρισταμένην τῆς Ἀττικῆς, δηλὸν ἄρα ὅτι καὶ ἡ παραπλησία αὐτῇ Μακεδονικῇ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ Ἀττικὴ, ἥτοι ἢ μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐξαπλουμένη Ἑλληνικὴ, ἢν κατ' ἀνάγκην ἀμείλικτον ὄφειλον νὰ λαλῶσι καὶ οἱ Μακεδόνες, ἂν τυχὸν βάρβαροι ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐξηλληνίζοντο ἔπειτα. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ Στράβωνος καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Πύρρου ΙΑ' φαίνεται μοι διδάσκων τι τοιοῦτον, ἐν οἷς λέγει «Πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς Βεργίας ἀφικνούμενοι τὸν Πύρρον ἐνεκωμιάζον... ἦσαν δὲ τινες, οὗς αὐτὸς ὁ Πύρρος ἐγκαθίει, προσποιουμένους εἶναι Μακεδόνας καὶ λέγοντας ὅτι νῦν κείρος ἐστὶ τῆς Δημητρίου βαρύτητος ἀπαλλαγῆναι...». Διότι μόνον ἄνθρωποι τῆς αὐτῆς διαλέκτου καὶ τῶν αὐτῶν ἐθίμων ἠδύναντο, καίτοι οὐχὶ Μακεδόνες (προσποιουμένους εἶναι Μακεδόνας), ν' ἀναλάβωσιν ἐν Μακεδονίᾳ τὸ χαλεπὸν ἔργον τοῦ ἐγκαθέτου καὶ ἐπικριτοῦ, οὐδαμῶς δὲ Ἑπειρωταὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἂν ἐν Ἑπειρῷ ἐλαλεῖτο ὅλως ἄλλη ἢ ἐν Μακεδονίᾳ διάλεκτος.

Ἐβδομον ὁσαύτως ἰδίαν διάλεκτον, οὐχὶ τὴν Ἀττικὴν, αὐτὴ οὐδὲ ξένην ὅλως γλῶσσαν, φαίνεται μοι ὅτι τεκμηριοῦσι τὰ χωρία τοῦ Πλουτάρχου ἐν βίῳ Ἀλεξ. ΝΑ', ὅτι δηλ. ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν γοβερᾶν στιγμήν τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν Κλεῖτον ἀναπηδήσας ἀνεβῶσα Μακεδονιστὴ καλῶν τοὺς ὑπασπιστάς, καὶ ἐν βίῳ Εὐμένους ΙΑ'

«οἱ (στρατιῶται) ὡς εἶδον (τὸν Εὐμένη) εὐθὺς ἀσπασάμενοι **Μακεδο-
νεσι τῇ φωνῇ τὰς τ' ἀσπίδας ἀνείλοντο καὶ ταῖς σαρίσαις ἐπιδου-
πήσαντες ἠλάλαξαν προκαλούμενοι τοὺς πολεμίους**». Καὶ ἐν βίῳ Ἀν-
τωνίου 27 «τῶν πρὸ αὐτῆς (δηλ. τῆς Κλεοπάτρας) βασιλείων οὐδὲ τὴν
Αἰγυπτίων ἀνασχομένων περιλαβεῖν διάλεκτον, ἐνίων δὲ καὶ τὸ **μακε-
δονίζειν ἐκλιπόντων**». Ἡ ὀρθὴ μνεῖα τοῦ **Μακεδονισι** ἐλέγχει προδή-
λως ὅτι οὐχὶ Ἀττικιστὶ ἐλέχθησαν ταῦτα ἀλλὰ πάλιν οὔτε ἡ κλήσις
τῶν ὑπασπιστῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου οὔτε ὁ ἀσπασμὸς τοῦ Εὐμέ-
νουσ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο ἀναγκαιῶς δι' ἄλλης γλώσσης, ἀλλ'
ἀπλῶς δι' ἄλλης διαλέκτου, εἰς ἣν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ στιγμῇ τοῦ
πάθους εὐκόλως κατηνέχθη καὶ οἱ στρατιῶται οἰκείως εἶχον. Τοῦτο
καὶ πάλαι συνέβαινε πολλάκις καὶ νῦν συμβαίνει. Ἐν τῷ τελευταίῳ
δὲ χωρίῳ τοῦ Πλουτάρχου δὲν γίνεται ἀληθῶς ἀντίθεσις τῆς Μα-
κεδονικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ὡς δύο διαφόρων γλωσσῶν, ἀλλ' ἀπλῶς
λέγεται ὅτι ἐνοι τῶν πρὸ τῆς Κλεοπάτρας Πτολεμαίων μόνον Ἀτ-
τικιστὶ διελέγοντο οὐχὶ δὲ καὶ Αἰγυπτιαστὶ ἢ Μακεδονιστὶ Ἐπει-
δὴ δὲ διὰ τῶν δημάτων εἰς -ίζω -ιάζω καὶ τῶν ἐπιρροημάτων
εἰς σι δηλοῦται καὶ τὸ γλῶσση καὶ τὸ διαλέκτω τοιαύτη οἷα ἡ
ὑπὸ τῆς ῥύθης δηλουμένη χρῆσθαι, πρβλ. ἀττικίζω, λακωνίζω, βοιω-
τιάζω καὶ αἰγυπτιάζω, περσιζω, ἑλληνίζω κλπ., διὰ ταῦτα γλωσσικῶς
τό τε μακεδονίζω καὶ τὸ μακεδονισι δύνανται νὰ σημαίνωσιν ἀμφο-
τερα, μακεδονικῇ γλώσση ἢ μακεδονικῇ διαλέκτω χρῆσθαι, ἥτοι οὐδὲν
ἡμῖν ἀριβές καὶ ὀφισμένον καὶ δὴ χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν
διδάσκουσιν. Ἀνάγκη ἄρα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἄλλοθεν, ἐκ τῆς
ἱστορίας, ἐκ τῆς γλωσσικῆς κλπ., λαμβανομένην πείραν καὶ γνῶσιν
ἡμῶν περὶ τῆς Μακεδονικῆς φωνῆς, ἥτις, ὡς ἄλλοθεν γνωστόν, ἦν
γνησίᾳ Ἑλληνικῇ.

Ὅγδοον καὶ ἐξ ὧσων ὁ Πανσανίας διηγῆται ἐν Μεσσηνια-
κοῖς Δ' 29, 1 ὑποδηλοῦται ὅτι Ἑλληνικὴν διάλεκτον, οὐχὶ ξένην
γλῶσσαν, ἐλάλουν οἱ Μακεδόνες· διότι ἐπιθεμένων τῶν Μακεδόνων
περὶ ὄρθρον ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν, οἱ κάτοικοι κατὰ πρῶτον ἅμα αἰ-
σθημένοι τοῦ κινδύνου ὑπετόπασαν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι παρῆλθον
εἰς τὴν πόλιν, «ἐπεὶ δὲ ἐκ τε τῶν ὄπλων καὶ τῆς φωνῆς Μακεδό-
νας καὶ Δημήτριον τὸν Φιλίππου γνωρίζουσι ὄντας...». Διότι ἂν

ἐλάλουν ὅλως ξένην γλῶσσαν, ὥστε μηδὲν νὰ αἰσθάνονται αὐτῆς οἱ Μεσσηνιοί, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διακρίνωσιν ὅτι οἱ παρελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἦσαν Μακεδόνες καὶ οὐχὶ Ἰλλυριοὶ ἢ ἄλλοι βάρβαροι. Ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγὼ ἐν Ἀθήναις ἤκουσα Βουλγάρων λαλούντων, ἠγνόουν δ' ὅτι ἦσαν Βούλγαροι, ἐνόμισα ὅτι ἐλάλουν Ἀλβανιστί, διὸ καὶ ἠρώτησα παριστάμενόν μοι ἔμπειρον τῆς Ἀλβανικῆς τί ἔλεγον, ὃ δὲ ἀπήντησεν ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἐνόει. Ἄλλοτε ἀκούων ἐν Κρήτῃ Μωαμεθανῶν Σύρων διαλεγομένων, ὡς εἰκός, Ἀραβιστί, ἐνόμιζον ὅτι ἐλάλουν Τουρκιστί. Καὶ ἡ ἀπάτη αὕτη φαίνεται φυσική, ἀφοῦ οὐδὲν τῶν ξένων γλωσσῶν ἐννοοῦμεν συνήθως. Οὐδ' οἱ Μεσσηνιοὶ ἠδύναντο ἄλλως νὰ πράξωσι.

β') ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

Πρὸ τοῦ ἐξετάσωμεν γλωσσολογικῶς τὴν ἐπιχώριον γλῶσσαν τῶν Μακεδόνων, ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσωμεν, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐξ αὐτῆς βέβαια περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ αὐτῶν συμπεράσματα. Σήμερον χαρᾶκτηριστικὰ κατ' ἀρχὴν νεωτέρου ἔθνους ὑπολαμβάνομεν πρῶτον μὲν τὸν κοινὸν καὶ ὅμοιον πνευματικὸν θησαυρὸν αὐτοῦ, ἧτοι τὰ κοινὰ φρονήματα, τὰς κοινὰς παραδόσεις, τὰ κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἔπειτα τὸ ὁμόγλωσσον, τὸ ὅμιαιμον, τὸ ὁμόθησκον, τὸν ὅμοιον σχηματισμὸν τοῦ κρανίου, τὸ κοινὸν ὄνομα κτλ. Ἀλλὰ τούτων ἔνια δύνανται κάλλιστα νὰ ἐλλείπωσι, λ. χ. τὸ ὅμιαιμον, τὸ ὁμόθησκον, τὸ ὁμόγλωσσον, ὃ κοινὸς τύπος τοῦ κρανίου κτλ. Οὕτω π. χ. οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταχειρίζονται τὴν Τουρκικὴν, οὐκ ὀλίγοι δ' Ἕλληνες τῆς Ἠπείρου τὴν Ἀλβανικὴν καὶ πολυάριθμοι Μακεδόνες καὶ Θρακῆς Ἕλληνες τὴν Βουλγαρικὴν ἀλλ' αἱ κοινὰ παραδόσεις, τὰ κοινὰ φρονήματα, ἡ συνείδησις τοῦ κοινοῦ καὶ ἐνδόξου παρελθόντος, τὸ ὁμόθησκον βοῶσιν αὐτοῖς καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ ὅτι εἶναι Ἕλληνες. Καὶ πάλιν τὸ ὅμιαιμον, τὸ ὁμόγλωσσον, ἡ ὁμοιότης τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κρανίου δὲν δύνανται νὰ πείσωσι τοὺς Μωαμεθανοὺς τῆς Κρήτης ὅτι εἶναι Ἕλληνες, ἐπειδὴ ταῖς ψυχαῖς,

ἦτοι τοῖς φρονημασι, ταῖς παραδόσεσι, τοῖς πόθοις κτλ. ἔχουσι δουλωθῆ ἕνεοις.

Ἄλλὰ περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων προκειμένου τὰ πράγματα εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν διάφορα, καθ' ἀνάγκην ἄρα καὶ ἡ μέθοδος ἡμῶν ἔσται ἄλλη. Τῶν ἐν τοῖς χρόνοις δηλονότι ἐκείνοις σχηματισθέντων ἔθνῶν οὔτε ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς οὔτε ἡ θρησκεία οὔτε συνήθως ὁ σχηματισμὸς τοῦ κρανίου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν ὡς κριτήριον· ἐπειδὴ τῶν μὲν πόθων καὶ φρονημάτων αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχομεν γνῶσιν, ἡ δὲ θρησκεία, καὶ ἂν τυχὸν δυνώμεθα νὰ συναγάγωμέν τι ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν κατόπιν παραδοθέντων ἡμῖν περὶ αὐτῆς, δύναται κάλλιστα νὰ ἔχη εἰσοκομισθῆ εἰς αὐτὰ ἔξωθεν· καὶ τέλος ὁ σχηματισμὸς τοῦ κρανίου δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀνεπτυγμένος ἰδιαίτερος ἐν ἐκάστῳ ἔθνει, ὥστε νὰ ἦναι δυνατόν πάντοτε εὐκόλως καὶ ἀκριβῶς ἐκ τῆς ὄψεως κρανίου τινὸς νὰ ὀρίζηται ἡ ἐθνολογικὴ σχέσις τοῦ εἰς ὃν ἀνήκεν ἀνθρώπου, ἐπειδὴ οἱ τύποι τῶν κρανίων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ πολυειδῶς ἀνεμείχθησαν καὶ ἐξ ἀρχῆς φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν οὕτω διακεκριμένοι, ὅσον πρὸ ὀλίγου ἐπιστεύετο.

Τὸ μάγον ἄρα ὑπολειπόμενον ἡμῖν χαρακτηριστικὸν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκείνων ἐθνολογικῶν σχέσεων εἶναι ἡ γλῶσσα, ἢ μᾶλλον μόρια, ψιγία τινὰ αὐτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτιον ἑλλιπῆ. Ἄν ἄρα ὁ σχηματισμὸς τῶν ἔθνῶν καὶ γλωσσῶν ἐτελείτο κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς, καὶ δὴ ἂν ἐπεβάλλετο ἡμῖν ἡ ἀναζήτησις καὶ ἀπόδειξις τῶν αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς νῦν χρόνοις ἐθνολογικῶν χαρακτήρων, προφανές ὅτι πᾶς λόγος περὶ τῶν σχέσεων ἐκείνων ἐκ τῶν προτέρων θὰ ἐκρίνετο καθαρὰ ἀργολογία.

Ἄλλ' εὐτυχῶς τὰ πράγματα δὲν ἔχουσιν οὔτω, διὸ καὶ τοῦ προβλήματος ἡ λύσις οὐχ ὄλως ἀπελπίς. Ἡ σύστασις δηλονότι τῶν νεωτέρων πεπολιτισμένων ἔθνῶν καὶ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν συνετελέσθη ἐν χρόνοις καὶ, ὅπως ἡμεῖς ἐκ τῆς ἱστορίας καλῶς ἐπιστάμεθα, ἐπὶ ὄροις παντάλασι διαφόροις τῶν ἀρχαιοτάτων, προϊστορικῶν ἐκείνων. Οἱ Ῥωμαῖοι δηλονότι ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτους ἀλλογλώσσους λαοὺς καὶ ἔθνη τὸ μὲν διὰ τῶν εὐτυχῶν πολέμων, τὸ δὲ διὰ τῆς ὑπερόχου διοικητικῆς αὐτῶν ἰκανότητος, τὸ δὲ διὰ τοῦ στρατοῦ, διὰ τῶν ἀποικιῶν, διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῶν γραμμιά-

των κτλ. ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τοῦ πολλῷ ὑπερτέρου πολιτισμοῦ καὶ ὀργανισμοῦ αὐτῶν. Ὁμοίως οἱ Ἄραβες διὰ τῶν ὀπλων καὶ διὰ τῆς θρησκείας κτλ., οἱ Τοῦρκοι ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἕλληνας, καθ' ἣ καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ διὰ τοῦ κατακλύσαντος τὰς χώρας ἐκείνας πλήθους αὐτῶν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐκείνους χρόνους οὔτε διοίκησις οὔτε στρατὸς οὔτε δικαστήρια οὔτε φιλολογία ἢ σχολεῖα οὔτε πολιτισμὸς ὑπέροχος ἔπληθυνεν οὔτε ἡ θρησκεία εἶχεν ἀναπτυχθῆ καὶ διαμορφωθῆ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἐθνικὴ βίσις ὅπως τὸ Ἰσλάμ κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα αἰῶνας τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Ὑπελείπετο ἄρα μόνῃ ἡ ὁδὸς τῆς κατακτίσεως καὶ τοῦ ὑπερβάλλοντος πλήθους εἰς ἀπαρτισμὸν ἔθνους ἐκ στοιχείων ἑτερογενῶν. Ὅπου ἄρα οὔτε κατάκτησις ἐγένετο οὔτε πλῆθος ἐπέλθον κατέκλυσε χώραν τινά, ἐκεῖ πρόδηλον εἶναι ὅτι οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνηται περὶ συγχωρεύσεως εἰς ἔθνος τι στοιχείων ἑτερογενῶν τὸ πρότερον.

Περὶ Μακεδονίας ἄρα ὄντος τοῦ λόγου, ἐὰν ἀποδειχθῆ ὅτι αἰῶνας πολλοὺς, χιλιάδας ὄλας ἐτῶν πρὸ τοῦ Ὀμήρου, ἦτοι πρὸ παντὸς ἀξίου λόγου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐλάλειτο ἐν Μακεδονίᾳ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τότε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ δύνηται νὰ λεγθῆ περὶ τῶν Μακεδόνων ὅτι περὶ τῶν Γαλατῶν, τῶν Αἰγυπτίων κτλ. λέγεται, ὅτι δηλ. ἐγκαταλιπόντες τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν παρέλαβον τὴν Ἑλληνικὴν, διότι οὔτε κατάκτησις καὶ διοίκησις τῆς Μακεδονίας οὔτε κατακλισμὸς αὐτῆς ὑπὸ τῶν πρὸς μεσημβρίαν κατοικούντων Ἑλλήνων ἐγένετό ποτε, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ παρατηρεῖται ὅτι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καθόλου εἰπεῖν φέρονται τὰ ἔθνη, οὐχὶ τὰνάπαλιν, οὔτε ὁ προπογενὴς πολιτισμὸς τῶν ἀσχαιοτάτων προμικηναϊκῶν χρόνων ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ τοσοῦτον ἐπ' αὐτούς.

Λοιπὸν ἐκ τῆς γλώσσης καὶ ἐκ μόνῃς ταύτης ὁμώμενος ἀπερήνατο ἤδη πρὸ ἐτῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ δὴ καὶ τῶν Μακεδόνων, καθ' ἣ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ πολὺς Fick, πολλὰς ἐτυμολογήσας Μακεδονικὰς λέξεις, εἰ καὶ τινὰς μετ' ἀμφίβολου ἐπιτηγίας. Παραλείπων πᾶσαν ἀμφίβολου ἐτυμολογίαν καὶ περιορι- ←
ζόμενος ἐν μόναις ταῖς ἀναμφισβητήτοις, ἀνεπίστω ὅτι οἱ κρυφοὶ
χαρακτήρες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ ἐκ τῆς φωνητικῆς μάλιστα λαμβά-

νόμιοι ἀνευρίσκονται καὶ ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς ταύταις λέξεσιν, καὶ ὅτι διὰ τῶν χαρακτήρων τούτων ἀποδείκνυται ὅτι αἰῶνας πολ- λοὺς πρὸ πάσης ἰστορικῆς παραδόσεως ἐλαλεῖτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Μακεδονίᾳ. Τοῦτο τοῖς ἀπειροτέροις δυνατὸν νὰ φαίνεται παντάπα-
 σιν παράδοξον καὶ ἀδύνατον, ἀλλ' ὅμως ἀληθῶς δὲν εἶναι οὐδαμῶς,
 ἐπειδὴ καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ διάσημος ἐθνολόγος W. Tomaschek
 ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ, Die alten Thraker A' 2 «Ἡ ἐξεύρεσις
καὶ διάγνωσις τῶν φωνητικῶν νομῶν ἐν ταῖς Ἰαπετικαῖς γλώσσαις
ἔχει ἐπὶ τοσοῦτον προεβῆ, ὥστε ἐκ τινῶν φθόγγων, οἵτινες εὐρίσκον-
ται ἐν τινὶ γλώσσῃ, ἔστω καὶ ἐλλιπέστατα παραδοθείση, ἀντιστοι-
χοῦντες πρὸς ἄλλους ἄλλων γλωσσῶν, καὶ οἵτινες ποῖν μὲν ἐνομι-
ζοντο ἀσημαντοί, νῦν δὲ κατέστησαν σφόδρα σημαντικοί, δύναται νὰ
συναγθῇ βέβαιον συμπέρασμα περὶ τῆς θέσεως τῆς γλώσσης ταύτης
ἐν τῷ κύκλῳ τῶν συγγενῶν γλωσσῶν. Ὁ γλωσσολόγος εὐρίσκειται κατὰ
 τὰς ἔρευνας ταύτας ἐν ὁμοίᾳ θέσει πρὸς τὸν παλαιοντολόγον, ὅστις
 καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων ὑπολειμμάτων ἐν γεωλογικῷ τινι στρώ-
 ματι δύναται νὰ καθορίσῃ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν
 ταῦτα γενετικῶς συνδέονται πρὸς τοὺς λοιποὺς ὀργανισμοὺς».

Ὅτι δ' ἀληθῶς ταῦτα οὕτως ἔχουσι, δῆλον καὶ ἐκ τούτου, ὅτι
 ἐκ τῶν ἐλαχίστων λειψάνων τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν,
 ὁ κ. P. Kretschmer ἐδίδαξεν ἐν σελ. 220 τῆς Einleitung in die
Geschichte der griechischen Sprache, ὅτι «Ἡ γλῶσσα τῶν Θρα-
κῶν καὶ Φρυγῶν ὀφείλει πρὸ παντός νὰ θεωρηθῇ ἀνθύπαρκτος καὶ
αὐτοτελής γλῶσσα, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Γερμανικὴ.
 Αὕτη διέσωσε ἡμῖν ἀρχαίας Ἰαπετικῆς ἰδιότητος καὶ γλωσσικὸν θη-
 σαυρόν, ἅτινα μάτην ζητοῦμεν ἐν ταῖς ἀδελφαῖς γλώσσαις...».

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Kretschmer
 αὐτόθι 241 ὅτι «Ὁ ἄπειρος τῶν φωνητικῶν ζητημάτων καὶ ἔρευνῶν
δὲν καταλείπεται εἰκόλως διὰ φωνητικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἀποδεί-
ξεων, εἰ καὶ καὶ ἀληθεῖαν αὐταὶ εἶναι αἱ πασῶν ἰσχυρόταται, ἅτε ὅλως
ἀνεξάρτητοι ἀνθαιρέτων ὑποκειμενικῶν ἐκδοχῶν», ἀλλὰ τοῦτο, φρονῶ,
 δὲν εἶναι ἐλάττωμα τῶν γλωσσικῶν ἀποδείξεων, ὅπως δὲν εἶναι ἐλάτ-
 τωμα τῶν ἀστρονομικῶν, ὅτι χρῆζουσι μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν
 ἀπροσίτων τοῖς ἀμύητοις. Λοιπὸν ἐλθῶμεν ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις.

Κατὰ πρῶτον δεφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ γλῶσσα αὐτοτελής, ἀλλ' ἀπλῶς διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς, ὁ δὲ τοῦναντίον διατεινόμενος δεφείλει νὰ προσαγάγῃ τοὺς ἰδιαιτέρους χαρακτῆρας αὐτῆς, χαρακτῆρας οὐχ εἰρισσομένους μὲν ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐπαρκεῖς δὲ νὰ χαρακτηρίσωσιν ἰδιαιτέραν καὶ αὐτοτελῆ γλῶσσαν, ὅπως ἀνωτέρω ὁ κ. Kretschmer λέγει περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν. Ἐφ' ὅσον δ' ὅμως τὸ μόνον βέβαιον καὶ ἀναμφήριστον γνώρισμα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου θὰ εἶναι τὰ ὀψιγενῆ, καθ' ἃ θέλει ἀποδειχθῆ, μέσα ε δ ἀντὶ τῶν δασέων φ θ, οὐδεὶς ἀνθρώπων δικαιοῦται ν' ἀπαρτίῃ ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων λαλουμένης Ἑλληνικῆς διαλέκτου ἰδιαιτέραν, αὐτοτελῆ καὶ ἀνθύπαρκτον γλῶσσαν, διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἐπειτα πάντες σήμερον ὁμολογοῦσιν ὅτι κατὰ τὸν ἔνατον ἢ καὶ δέκατον αἰῶνα, ἐπὶ Ὀμήρου, αἱ Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι εἶχον τελείως ἀναπτυχθῆ καὶ διαμορφωθῆ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα πολὺ πρὸ τοῦ Ὀμήρου εἶχε διασπισθῆ εἰς διαλέκτους καθ' ἃ καὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλάς, καὶ ὅτι οἱ διασπισθέντες οὗτοι κλάδοι, μακρότατον χρόνον, αἰῶνας πάντως πολλοὺς μετὰ τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμόν, εἶχον ζῆσαι πρὸ πάσης ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ κατὰ τὰς χρόνους ἐκείνους ἐξειλίθησαν καὶ κατέστησαν οὕτω διάφοροι ἀλλήλων. Πόσον ἀκριβῶς χρόνον ἀπῆτησεν ἡ ἐξέλιξις αὕτη, δὲν δυνάμεθα, οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν, νὰ ὀρίσωμεν. Ἄλλ' ἂν μὴ παντάπασιν ἀπατώμαι, φρονῶ ὅτι πολὺ μᾶλλον κινδυνεύει νὰ σφαλῆ ὁ μικρὸν ἢ ὁ μακρὸν αὐτὸν παραδεχόμενος. Διότι πρῶτον παρτηρεῖται ὅτι καθολικὸς χαρακτῆρ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τοῦ πρῶτον χωρισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν μέχρι σήμερον ἐπῆρξε τὸ συντηρητικόν, τὸ βραδέως μεταβάλλεσθαι, ὥστε καὶ τῆς παλαιότητος κοινῆς Ἱαπετικῆς πλείστα καὶ ταῦτα πιστότατα διετήρησε στοιχεῖα ἐν τε τοῖς φθόγγοις καὶ τῇ κλίσει κλπ., καὶ μέχρι σήμερον πλείονα ἢ ἄλλη τις διασφῆει ἀρχαιοπινέστατα ἐν τῇ κλίσει. Ἄλλον ἄρα ὅτι τὰ διαλεκτικὰ ταῦτα χαρακτηριστικὰ κατ' ἀνάγκην ἀμείλικτον ἀπῆτησαν μακροτάτους χρόνους, μέχρις οὗ ἀναπτυσθῶσιν ὅποια ἡμῖν ἐμφανίζονται ἐν τοῖς πρώτοις γλωσσικοῖς μνημείοις. Ἐπειτα τὸ ζήτημα τῆς διασπίσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους συνδέεται στενότηα μετὰ τῆς κατα-

λήψεως τῆς πολυαχίδου ἡμῶν γεσονήσου ὑπὸ τῶν προγόνων τῶν Ἑλλήνων, διότι ταχέως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὑπὸ τῆς φύσεως πολλὰ ἄνωγος τετιμημένης χώρας ταύτης ἐπῆλθε βεβαίως ὁ χωρισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλάς καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν εἰς διαλέκτους. Ἐννοεῖται δ' ὅτι καὶ ὁ χρόνος τῆς κατάληψεως ταύτης εἶναι ἄγνωστος ἡμῖν ἄλλ' ὅταν τις ἐνθυμηθῇ, ὅτι ἡ μετάβασις τῶν Φρυγῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἀνάγεται ὑπὸ πολλῶν εἰς τὴν τρίτην π. Χ. γιλιετηρίδα (ποβλ. Kretschmer, Einleitung 174 κέξ., καὶ U. Köhler, Sitzungsber. der Berl. Akad. 1897 σελ. 271, ἰδὲ ἀνωτέρω σελ. 78), οὗτοι δὲ πιθανώτατα τούτου ἕνεκα ἐτρόπησαν πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἐπειδὴ ἡ πρὸς μεσημβριανὴν χώρα καταφεύγει ἤδη τότε καὶ ὑπερησπίετο ὑπὸ τῶν καταλαβόντων αὐτὴν πρότερον πολεμικωτέρων Ἑλλήνων, τότε πείθεται ὅτι πολὺ πρότερον ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ εἶχεν ἀρχίσει νὰ διασπᾶται εἰς διαλέκτους.

Ἀλλὰ πρὸ τῆς διασπάσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλάς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους ἦτοι πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαλεκτικῶν χαρακτήρων εἶναι προδηλον ὅτι θ' ἀνεπτυχθήσαν ἄλλοι τινὲς χαρακτηριστῆρες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, λέγω τοὺς κοινούς πάσῃ τῇ γλώσσῃ. Διότι κατὰ λογικούς καὶ ἐμπειρικούς νόμους ἀνάγκη ἀπαραιτήτως ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πρὸ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Ἠπειροῦ καὶ Μακεδονίας μέχρι τῆς Κύπρου καὶ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Σικελίας μέχρι τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ῥωσσίας συνῶκον πῶς ἐν μικροτέρῳ χώρῳ εὐαριθμότεροι πάντως ὄντες, καὶ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐγένοντο ἀλλοιώσεις τινὲς τῆς ἠνωμένης ἔτι γλώσσης καὶ αὗται κληροδοτηθεῖσαι ταῖς διαλέκτοις εἰναῖσιν αὐταῖς πάσαις καὶ δὴ χαρακτηριστῆρες τῆς συμπάσης Ἑλληνικῆς. Τὴν γένεσιν ἄρα τῶν κοινῶν χαρακτήρων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀνάγομεν μεθοδολογικῶς εἰς παλαιότερους χρόνους ἢ τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διαλεκτικῶν. Τούτων δὲ νῦν τῶν προδιαλεκτικῶν, ἦτοι τῶν πρὸ τῆς διασπάσεως τῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους ἀναπτυσθέντων κοινῶν χαρακτήρων μετέχει, ὅπως εὐκόλως δύναται ν' ἀποδειχθῇ, καὶ ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος. Ἀνευρίσκονται δὲ οἱ κοινοὶ οὗτοι πάσης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης χαρακτηριστῆρες ἐν λέξεσιν οὐκ ἐπεισάκτοις, ἀλλὰ γνησίαις Μακεδονικαῖς καὶ μόνον Μακεδονικαῖς, ἀγνώστοις δ'

ὅπως ἐν ταῖς ἄλλαις διαλέκτοις. Αἱ ἰδιάζουσαι ἄρα τοῖς Μακεδόσι λέξεις αὐταὶ δεικνύουσαι παθήματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης αἰῶνας πολλοὺς πρὸ τοῦ Ὀμήρου γεγόμενα καὶ τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν χαρακτηρίζοντα, μαρτυροῦσι μεγαλοφῶνως, ὅτι καὶ τότε οἱ Μακεδῶνες ἐλάλουν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ὅτι καὶ τότε συνέβαινον καὶ ἐν αὐτῇ τὰ ἐν πάσῃ τῇ Ἑλληνικῇ χαρακτηριστικὰ παθήματα καὶ αἱ ἀλλοιώσεις, καὶ δὴ καὶ ὅτι ἦν ἡ αὐτὴ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων μέχρις Ἀλεξάνδρου. Τὰ κοινὰ καὶ ἀρχαιοπινέστατα παθήματα καὶ τεκμήρια εἶναι τάδε :

α) Ἡ τροπὴ τοῦ ἀρχικοῦ σ εἰς δασείαν, προβλ. ἐλάνη (κυριῶς ἐλάνζ) ἢ λαμπὰς πάντως ἀντὶ σελάνα (ὅπως Ἑλλοὶ καὶ Σελλοὶ, ὅς καὶ σὺς), Ἐρπαλος (sarp), Ἄδαϊος (ἀδην), Ἀλιάκμων πάντως ἀπὸ τοῦ ἄλς ἀντὶ σαλ, Ἡμυθία ἀπὸ τοῦ ἡμαδος ἀντὶ *σαμαδος, ἐρκίτας ἀπὸ τοῦ ἔρκος (serkos), πάντα κατὰ τροπὴν τοῦ ἀρχικοῦ σ εἰς δασείαν, φαινόμενον ἄγνωστον ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐν Εὐρώπῃ λαλομέναις γλώσσαις.

β) Ἡ ὑπαρξίς τοῦ *jz* ἀντὶ τοῦ ἐν ταῖς ἄλλαις γλώσσαις ἰ, προβλ. σάοισα, Πέλλα, Τύροισσα πάντα μετὰ τοῦ ἐπιθήματος -ια, ὃ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ~~συγγενεῖ~~ γλώσσῃ εὐρίσκεται προβλ. μουσα, πέλα, μᾶσα, ἄμιλλα, φέρουσα bharantī, ἡδεῖα svādnī suānis κλπ.

γ) διπλᾶ ἐν ἀοχῇ σύμφωνα ξ, ψ (ks, ps), οἷον Ξανδικὸς μῆν, ψηρός, ξηροπυρίτας μόνον ἢ Ἑλληνικῇ καὶ αἱ Ἄρραι γλώσσαις, Ἰνδικῇ καὶ Ἰρανικαῖς, παρέχουσιν, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ Σλαβικαὶ καὶ λοιπαὶ συγγενεῖς (προβλ. Kuhn Περιοδικοῦ Τόμ, ΛΑ' σελ, 412.).

δ) Τὸ *F* καὶ ἐκ τῆς ἀοχῆς τῶν λέξεων καὶ ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν ἐξέπεσεν ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ, προβλ. ἄξος = ἴλη, ἀοριτῆ ἀντὶ ἀφοριτή, πυλαυρός ἀντὶ πυλα-φορός, ἄζγος ἀντὶ λαF-αγός, Ἀνθεμουός ἀντὶ ἈθεμόFεντις (τὴν πόλιν ταύτην προσήνεγκε τοῖς Πεισιστρατιδαῖς ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀμύντας, ὅτε ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐξεώσθησαν ἐκτίσθῃ ἄρα πρὸ πάσης Ἀττικῆς ἐπιδράσεως) ἂν ἢ τοῦ Fick ἐτυμολογία τοῦ ἄδιακον = χυκεῶνα' ἐκ τοῦ ῥήματος ἀνδάνω ἔζη ὀρθῶς, τότε καὶ τοῦτο ἀπέβαλε τὸ *F* καὶ πρότερον ἔτι τὸ ἀρχικὸν σ ← *σF*

ε) Τὸ μεταξὺ φωνηέντων *j* ἀπεβλήθη ὁμοίως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ Λατινικῇ, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ταῖς Σλαβικαῖς καὶ ἄλλαις συγγενεῖς γλώσσαις προβλ. βοενδίεται ἀντὶ βοενθίεται, βαδελεγεῖ ἀμέλγει, δανῶν : κακοποιῶν, κτείνων?

572
94

ς) Ἡ ἐπένθεσις καὶ ἡ κατ' αὐτὴν τροπὴ τοῦ μ εἰς ν ἰδιαίξει μόνη τῇ Ἑλληνικῇ, τὰ Μακεδονικὰ ἄρα Κοῖνος, ἐπιδειπνίς δὲν δύνανται νὰ ἀνήκωσιν ἄλλῃ γλώσσῃ ἢ τῇ Ἑλληνικῇ.

ζ) Ὁμοίως ἡ τροπὴ τοῦ τ εἰς σσ εἶναι μόνον Ἑλληνική· προβλ. λιτός-λιτός-λιτός, ἴσως Τύσιωσα.

η) Ὁμοίως ἡ ἀνάπτυξις πλήρους αρ ἢ ρα ἐκ τοῦ συνεσταλμένου αρ εἶναι μόνον Ἑλληνική καὶ Ἀρμενική· προβλ. Ἄρσέας (ἄρσις-αἴρω), Κράτερος, Κρατένας, καρπαία, Δάρρων = Θάρρων, Ἄρραβαῖος παρὰ τὸ Ἑρραφεάτας καὶ Ἰνδ. rshabhas.

θ) Ὁμοίως ἡ ἀνάπτυξις πλήρους φωνήεντος α ἐκ τοῦ συνεσταλμένου επ επ εἶναι μόνον Ἑλληνική, Ἀρμενική καὶ Ἀρία· προβλ. Ἄερέας (ἄβος ἀντι εμπρος), ἀρκόν = σχολή (ἄ-εργον, τὸ δὲ ἄ=επ), κατὰ τὸν Fick καὶ τὸ ἀεαρόν = ὄριγανον, εἶναι ὁμοίως σύνθετον ἐκ τοῦ ἄ+βαρόν.

ι) Τὸ τελικὸν ἔροινον μ ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ ἐτρόπη εἰς ν, ἐντεῦθεν τὸ ἀδιακόν, ἀρκόν = σχολή κλπ.

ια) Οἱ φθόγγοι sr ἐν ἀρχῇ λέξεως ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ φαίνονται ἀφομοιωθέντες εἰς ρρ· προβλ. καλαρορφαί· τάφοι Ἀμερίας (Ἦουχ.), ὅπως Καλλιρορή.

ιβ) Ὅπως ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἀσίᾳ λαλουμένη Αἰολικὴ διάλεκτος οἴτω φαίνεται ὅτι καὶ ἡ Μακεδονικὴ διετήρει τὰ ἐξ ἀφομοιώσεως προκύψαντα διπλά ὑγρά ἢ ἔρορινα, προβλ. Κρατένας, Ἄρραβαῖος, Κοροάτας, -ορράβων, -ερρος ἐν Συλλογῇ Ἄττ. ἐπιγρ. Α' 42.

ιγ) Τὸ ἵππος, ὃ ἐν τῷ Βύλλπος ἐμφανίζεται, ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ ἔχει ι ἀντὶ ε, εμπος ἵππος.

ιδ) Ὀνόματα ἀρσενικά εἰς -τάς ἐμφανίζονται ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ, ἐντεῦθεν ἡγροτίας· ἀρτους αὐτοτύρους, ἐρκτίας, Ἀμύντας, Πενκέσιτας, Φιλώτας. Οὗτω δὲ συχνὰ φαίνεται ὅτι ἦσαν ταῦτα ἐν Μάκεδονίᾳ, ὥστε διὰ τῆς καταλήξεως ταύτης ἐσηματίζοντο καὶ τὰ ἐθνικά, ὡς κατ' ἐξοχὴν εὐχρηστού εἰς δῆλωσιν τούτων, προβλ. Δίον-Διάσαι, Κύρορος-Κυροῆσαι, Δύγκος-Δυγκῆσαι, Ὀρεσις-Ὀρεῖσαι κλπ. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αἱ παλαιότεραι αἱ ἄσιγμοι ἔτι ὀνομαστικά, ὧν ἴχνη παρ' Ομηροῦ καὶ ἐν τισὶ διαλέκτοις εὐρίσκονται, παρετηρήθησαν ὑπὸ παλαιῶν τινῶν ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ, ἰδὲ ἀνωτ. σελ. 54.

ιε') Καὶ τὰ ὀνόματα εἰς -άς -άδος, -ις -ιδος ἰδιάζονται τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ, πρὸ πάντων δὲ τῇ Ἑλληνικῇ (προβλ. Brugmann Grundriss B' 282-4), διὸ τὰ Μακεδονικὰ ἐρινάδες, ἐπιδειπνίς, ἀγκάλις, (Θούριδες: νύμφαι, μοῦσαι Μακεδόνες) εἶναι Ἑλληνικά.

ις') Ὀνόματα εἰς -έας, οἷον Σταδμέας, εἶναι μόνον Ἑλληνικά.

ιζ') Καὶ τυπικὸν δὲ γνώρισμα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μόνης τῆς Ἑλληνικῆς ἀποδείκνυται ἔχουσα ἢ Μακεδονικὴ διῶλεκτος. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι τὸ τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεογητικοῦ ἐνεσῶτος τῶν εἰς -ω ὀρημάτων ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ λήγει εἰς -ει, οἷον λέγει, ποιεῖ. Κατὰ ταῦτα τὸ Μακεδονικὸν βαδελεγεῖ = ἡμέλει, βοᾷ ἔπερ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διαλέκτου ταύτης.

βαδελεγεῖ
εἰς -ει

ιη') Εἶναι πασίγνωστον τὸ ἐν τῇ γραμματικῇ διδασκόμενον πάθημα τῆς ἀνομοιώσεως, καθ' ὃ ἐκ δύο δασέων ἐν δυσὶ συλλαβαῖς τῆς αὐτῆς λέξεως τὸ πρὶν ἐκφωνουμένων ἐτρόπη τὸ πρῶτον ἔπειτα εἰς τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ ψιλόν· π. χ. τρέφω, τροφή, τοίγα, ταγύς, τρέγω, πέφυκα, κίχημι, ἰθημι, παγύς, πήγυς, ἔχω, ἴχω, ἀδελφός, ἄλογος, κτλ. Καὶ τὸ πάθημα τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ Ὀμήρου εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένον, ἀλλ' εὐρίσκεται καὶ ἐν πάσαις ἀνεξαίρετος ταῖς διαλέκτοις καὶ δὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνεφάνη καὶ ἐτελέσθη ἐν τῇ προδιαλεκτικῇ περιόδῳ ἥτοι ἐν τῇ ἀδιασπᾶστο ἔτι, τῇ πανελληνίῳ ὡς εἶπεν γλώσσῃ.

Τὸ πάθος δὲ τοῦτο ἔπαθον καὶ λέξεις γνήσιαι Μακεδονικαί, ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ διαλέκτῳ ἀπαντῶσαι, ἥτοι ἢ λέξεις κεθαλά κεθλά ἀντὶ παλαιότερου *γεφαλά *γεφλα, πέγαρι = ἔλαφο? ἀντὶ *φέγαρι, καὶ ἢ λέξεις κάλιθος ἀντὶ *χάλιθος, ἥτις παρὰ μόνους τοῖς Μακεδόσι λήγονσα εἰς -ιθος, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις εἰς -ιος ἢ -ιδος (χάλις χάλιδος) μόνον παρ' αὐτοῖς ἰδύνατο νὰ πάθῃ ἀνομοίωσιν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς παλαιότερους ἔτι χρόνους δυνάμεθα ν' ἀνέλθωμεν. Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι τὰρχαῖα Ἰαπετικὰ δασέα bh dh gh ἐν πάσαις ταῖς πρὸς βορρᾶν τῆς Μακεδονίας λαλουμέναις γλώσσαις, ἥτοι τῇ Ἰλλυρικῇ, τῇ Θρακικῇ, τῇ Φρυγικῇ, τῇ Λιθουανικῇ, τῇ Γερμανικῇ, τῇ Κελτικῇ, τῇ Σλαβικῇ ἀποβαλόντα τὸ δασὺ πνεῦμα ἐτρόπησαν εἰς τὰ μέσα b d g, ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι ἐτρόπησαν ἀπὸ ἡμῶν bh dh gh

Ἰαπετικὰ

bh dh gh

Κελτικά, Γερμανικά, Λιθουανικά, Σλαβικά, Πρωσικά, Φινλανδικά, Φρυγικά
b, d, g

Ἑλληνικά

ph, th, kh

Ἰνδὰ
bh dh gh ḥ b d g*

φ θ χ ἥ ἰ π, τ, κ*

β δ τῶν Μακεδόνων (τὸ δασύ χ δὲν ἐγράφη εἰς τὸ μέσον γ· διότι, ὡς φαίνεται, τὸν φθόγγον τοῦτον εἶχον καὶ αἱ ὅμοροι γλώσσαι).

* Κατ' ἀνομοίωσιν

εἰς ἄηχα, ἀλλὰ πάντοτε δασέα **ph th kh**. Τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται ἀναντιλέκτως διὰ τοῦ μνημονευθέντος πάθους τῆς ἀνομοιώσεως ὅτι ἔπαθον καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ὅτι δηλ. καὶ αὐτόθι τὰ ἡχηρὰ **bh dh gh** ἐγένοντο **ph th kh**.

Καθ' ὃν δηλαδὴ τρόπον ἐν τῇ συνήθει Ἑλληνικῇ τὸ **bhebhūna** ἐγένετο πρῶτον **πHeπHvκα**, τὸ **dhidhēmi** πρῶτον **τHιτHημι**, ἔπειτα κατ' ἀνομοίωσιν **πeπHvκα**, **τιτHημι** ἦτοι **πέφvκα**, **τίθημι**, μετὰ ψιλοῦ οὐχὶ μέσον ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ, (ἐνῶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Ἰνδῶν ἡ ἀνομοίωσις γενομένη ἐπὶ τῶν ἡχηρῶν δασέων **bh dh gh** ἔδωκε **b d g**, πρβλ. **bahus** = **παχύς**, **bōdhatē** = **πεύθεται**, **babhūna** = **πέφvκα**, **dadhāmi** = **τίθημι**, **bibhēda**, κτλ.), **οὕτω** καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἐκ τοῦ **ghebhālā ghebhālā** ἐγένετο πρῶτον **κHeπHalā κHeπHλά**, ἔπειτα ἀνομοιώσει **κεπHalā κεφαλὰ κεφλά** καὶ κατόπιν **κεβalά κεβalά**. Ὁμοίως ἐκ τοῦ ***ghalidhos - *khalithos - *χάλιθος - κάλιθος**, **bheghari - phekhari - *φεχωρι - πέχαρι** κλπ. Ἐάν μὴ ἐτρέπετο τὸ ἡχηρὸν δασύ **bh, gh, dh** πρότερον εἰς ἄηχον δασύ, **ph, th, kh**, θὰ εἶχομεν Μακεδονικὸν **γεβalά, γάλιθος, βέχαρι**, ὅπως ἔχομεν Ἰνδ. **bahus** οὐχὶ **pahus** παρὰ τὸ **παχύς**, **bōdhatē** οὐχὶ **pōdhatē** παρὰ τὸ **πεύθεται**, καὶ **dadhāu** οὐχὶ **tadhāu** ὅπως **τέθηγε** κλπ. Ἡ ὕπαρξις ἄρα τοῦ **κ, π**, οὐχὶ τοῦ **γ, β**, ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τοῦ κατ' ἀνομοίωσιν προ-

ελθόντος κεβαλά, κεβλά, κάλιθος, πέγαρι πείθει καὶ αὐτὸν τὸν Θωμαῖν, ὅτι πρότερον συνέβη καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἡ τροπὴ τῶν ἤχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα, τοῦ bh dh gh εἰς ph th kh ἢ φ θ χ, καὶ ἔπειτα ἢ κατ' ἀνομοιώσιν τροπὴ τούτων, ὡς αἰεὶ ἐν τῇ λέξει ἦν καὶ δεύτερον δασύ, εἰς τὰ ἀντίστοιχα αὐτῶν ψιλὰ κ π τ, καὶ βραδύτερον τὰ ὑπολειφθέντα δασέα φ θ εἰς τὰ μέσα β δ. Λιὰ ταῦτα δὲ τὰ Μακεδονικὰ μέσα β δ οὐδαμῶς δύνανται, ὅπως πάντοτε μέγχοι τοῦδε ἐγένετο, νὰ ὑπολαμβάνωνται ὅμοια ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν γένεσιν (ὡς πρὸς τὴν προφορὰν οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῆ πειρατικόν), τοῖς μέσοις b d τῶν ἄλλων γλωσσῶν¹⁾. Τὸ πάθος ἄρα τῆς τροπῆς τῶν ἤχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα δασέα, bh dh gh εἰς ph th kh φ, θ, χ, καὶ τὸ τῆς ἀνομοιώσεως, τὰ προσιδιάζοντα τῇ Ἑλληνικῇ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς βορειότερον λαλουμένας ἀδελφὰς γλώσσας, παρατηροῦνται καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. (*Ἴδε τὸν ἐν τῇ προηγουμένῃ σελίδι πίνακα).

Τὴν ἀποδεικτικὴν δὲ δύναμιν τοῦ κεβαλά κεβλά, κάλιθος κττ. καὶ τὴν διαφορὰν τῆς Μακεδονικῆς ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν κατανοεῖ τις μάλιστα πάντων, ὅταν παραβῆ τὰ κατ' ἀνομοιώσιν γενόμενα ταῦτα κεβλά, κάλιθος, πέγαρι πρὸς τὰ συμβάντα ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν. Ἐν ταῖς γλώσσαις δηλ. ταύταις ἐκ τῆς ῥίζης dheigh dhigh (τῆς παρ' ἡμῖν τραπέσις πρῶτον εἰς theikh καὶ ἔπειτα εἰς τεικH-τεῖχος), ἐγένετο δι' ἀποβολῆς τοῦ δασέος ἕξ ἀμφοτέρων τῶν ἀφώνων dig-diz, ὅθεν δίζος = τεῖχος καὶ

¹⁾ Πολλοὶ δουλεύοντες τῇ ὑπόθεσι διὰ τὰ μέσα ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ τῆς Ἑλληνικῆς δασεία καὶ ἐπιστάμενοι διὰ τὸ κεφαλά-κεφλά-κεβαλά-κεβλά, καθ' ἃ τὸ Γουθ. gibla, ἀρχ. Γερμ. gebal ἐμφανεῖ, προήλθεν ἐκ τοῦ *ghebhala, διατείνονται διὰ οὐχὶ κεβαλά, κεβλά, Κεβαλίθος, Κέβαλος, κττ. ἦν ὁ Μακεδονικὸς τύπος [ἀλλ' ὁ ὑπὸ Ἡσυχίου ἄνευ ἐθνικοῦ μνημονεύμενος γαβαλά]. Ἄλλὰ πρῶτον εἶναι ἀναμφιδόλου μεγίστη ἀβυσσὸς ἡ ἀπόδοσις τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου οὐχὶ τοῦ τύπου κεβαλά, κεβλά, ὅστις πολλὰ γὰρ ἀνομοιολογεῖται Μακεδονικῶς ἀλλὰ τοῦ γαβαλά ἄνευ μαρτυρίας τινὸς αἰσθητοῦ. Ὁ δὲ αὐτοματισμὸς ὅτι οἱ καταγράψαντες τὸ κεβαλά, κεβλά, Κεβαλίθος κττ. ἐξηλλάγησαν τὴν ἀρχαῖαν συλλαβὴν, φαίνεται παντελῶς ἀσθητικὸς ἢ διατ' ὅν προεῖπεν ἐπίσης εἰς τὸν ἐξαλλισμὸν καὶ τῆς δευτέρας συλλαβῆς; Ἐν τῆσι παρατηρῶν διὰ καθ' ἃ ὁ Fick εἰκασεν ἐν ταῖς Συμβολαῖς τοῦ Bezzenberger Τόμ. ΚΔ' σελ. 298. ἡ λέξις γαβαλά εἶναι ἐτυμολογικῶς παντάπασιν διάφορος τῆς κεφαλά-κεβαλά, ἐπειδὴ ἡ μὲν γαβαλά ἀναλυομένη εἰς γλαβα-λα ἢ γαλβα-λα συνάπτεται πρὸς τὸ Λιβ. galva καὶ Σλαβ. glava, ἢ δὲ κεφαλά ἀναγομένη εἰς ἀρχαιότατον ghebhala συνδέεται τῷ gibla, gebal κττ.

ἐκ τῆς ῥίζης bhendh (ᾔθεν παρ' ἡμῖν phenth-πενθ-πενθερός, πείσματα (νηῶν) ἀντί πένθ-σματα) ἐγένετο ἀποβολῇ τοῦ δασέος bend-, ᾔθεν ὅπως παρὰ τοῖς Λιθ. bendras, παρὰ τοῖς Γερμ binden, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Φρονξί βανδάκης-μανδάκης, (προβλ. Kretschmer ἐνθα ἀνωτ. σελ. 229, 236).

Καὶ νῦν, ἐλπίζω, θέλει κατ' ἀνάγκην ἐπανορθωθῆ ἡ γνώμη τοῦ Kretschmer ἐν Einl. 229 εἰπόντος ὅτι «ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν συμφώνων ἡ Φρυγικὴ καὶ Θρακικὴ γλῶσσα ἀντίκειται ἐν πολλοῖς, ἀλλ' οὐχὶ ἐν πᾶσι, τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τάσσεται μετὰ τῶν Ἀρίων καὶ Σλαβικῶν γλωσσῶν». Καὶ 262 «ὅπως ἐν τῇ Θρακικῇ, Φρυγικῇ, Μακεδονικῇ καὶ ταῖς βορειοτέραις ἀδελφαῖς γλώσσαις οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ τὰ ἡχηρὰ δασέα bh, dh, gh ἀντικαθίστανται διὰ τῶν μέσων b, d, g». Διότι κατ' ἀλήθειαν ἐν πᾶσι καὶ οὐχὶ μόνον ἐν πολλοῖς ἀντίκειται ἡ Θρακικὴ καὶ Φρυγικὴ τῇ Ἑλληνικῇ (προβλ. λ. χ. πρὸ πάντων ιος Φρυγ. = ος, ἦτοι τὸ j ἐκεῖ ἔμεινε, παρ' ἡμῖν ἐτροπήν εἰς δασύ, ἄδδακει = ἔδωκε ἄδδερει = ἔφερε κλπ.), καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἀντικαθίστανται τὰ ἡχηρὰ δασέα διὰ τῶν μέσων ὅπως ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ, Θρακικῇ καὶ Φρυγικῇ.

Ἡ ἀνομοίωσις ἄρα ἐν τῷ κελά, κάλιθος, πέχαρι καὶ ἡ ἀρχαιότερα ἔτι τροπὴ τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα, παθήματα γενόμενα καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Μακεδόνων καὶ ταῦτα πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ Ὀμήρου, βοῶσιν ὅτι ἔκτοτε ἐλαλεῖτο ἡ γλῶσσα αὕτη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ ἔκτοτε ἔπασχεν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν φωνητικὰς καὶ ἄλλας ἀλλοιώσεις, οἷας περίπου καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Ἑλλησιν.

ἰθ') Ὁμοίως εἶναι γνωστὸν τοῖς γλωσσολογοῦσιν ὅτι τῶν μὲν ὀδοντικῶν καὶ χειλικῶν λεγομένων ἀφώνων αἱ τύχαι ἐν πάσαις ταῖς ἀδελφαῖς Ἰαπετικαῖς γλώσσαις ὑπῆρξαν ἀπλαῖ τινες, αἱ δὲ τῶν οὐρανικῶν λεγομένων σφόδρα πολὺπλοκοί, καὶ ὅτι οὐδὲν χωρίζει τοσοῦτον τὰς Ἰαπετικὰς γλώσσας εἰς δύο διακεκριμένα καθ' ὀλοκληρίαν συστήματα ὅσον ἡ διάθεσις τῶν οὐρανικῶν τούτων. Διὰ τῶν οὐρανικῶν φηλόγων αἱ ἀδελφαὶ γλώσσαι διαστέλλονται α') εἰς τὸ ἀνατολικὸν σύστημα περιλαμβάνον τὴν Ἰνδικήν, τὰς γλώσσας τοῦ Ἰράν ἢ τὰς Ἰρανικὰς (ἦτοι τὴν Περσικὴν, τὴν Βακτριαν, ἢ καὶ γλῶσσα τοῦ Ζεν-δαβέστα λέγεται), τὴν Ἀρμενιακὴν, τὰς Σλαβικὰς, τὴν Λιθουανικὴν,

Λεττικὴν καὶ ἀρχαίαν Πρωσσοικὴν, τὴν Θρακικὴν καὶ Φρυγικὴν, καὶ τέλος τὴν Ἰλλυρικὴν β) εἰς τὸ δυτικὸν περιέχον τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Ἱταλικὴν, τὴν Κελτικὴν καὶ Γερμανικὴν. Ταῦτα εἶναι σήμερον ἀναντί-
 λεκτα, (πρβλ. K. Brugmann, Grundriss² A' 542, H. Hirt, Bez-
 zenberger Beitr. KA' 218 κέξ. P. Kretschmer, Einleitung 229,
 W. Tomaschek Die alten Thraker B' 36, 41). Ἀποδειχθέντος
 δ' οὕτω τοῦ χαρακτήρος τοῦτο μὲν τῆς Ἑλληνικῆς, τοῦτο δὲ τῆς Ἰλ-
 λυρικῆς¹⁾, Θρακικῆς καὶ Φρυγικῆς γλώσσης καὶ ἀπομονωθείσης οὕτω
 τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ, κατὰ τινα εὐτυχή συγκα-
 ρίαν, ἀπὸ τῶν ἄλλων πρὸς βορρᾶν γλωσσῶν, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπε-
 ται ἡμῖν ἢ ν^ο ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ὡς πρὸς τὴν
 διάθεσιν τῶν οὐρανικῶν κ, γ, χ συμφωνεῖ μὲν τῇ Ἑλληνικῇ, ἀντί-
 κειται δὲ καθ' ὄλοκληρίαν τῇ Ἰλλυρικῇ, Θρακικῇ, Φρυγικῇ, Σλαβικῇ
 καὶ λοιπαῖς ἀνατολικαῖς γλώσσαις.

Ἄλλ' ἵνα δυνηθῶμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τούτων ὀρθῶς ἀνάγκη νὰ
 μάθωμεν αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς διαφορᾶς, ἥτοι πῶς διέθηκαν αἱ γλώσ-
 σαι ἑκατέρου συστήματος τὰ οὐρανικὰ ταῦτα καὶ κατὰ τί ἀληθῶς
 ἀντιδιαστέλλονται. Λοιπὸν παρατηρεῖται ὅτι α) λέξεις τινὲς σώζουσι
 μὲν τὸ οὐρανικὸν ἐν τῷ δυτικῷ συστήματι, τρέπουσι δ' αὐτὸ εἰς συ-
 ριστικὸν ἐν τῷ ἀνατολικῷ· πρβλ. ἑκατόν. centum, ἀρχ. Ἰορ. eēt, ἄλλ'
 Ἰνδ. catam, ἀρχ. Βακτρ. satem, Λιθ. szimtas· ἀκρος acer, aci-
 dus, ἄλλ' Ἰνδ. áçris, Ἀρμ. aseln. Λιθ. asztrūs, ἀρχ. Σλαβ.
 ostru κτλ.

β) Ἄλλαι δὲ τινες φυλάττουσι τὸ οὐρανικὸν ἐν ταῖς γλώσσαις
 ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων, λ. χ. καινός. Ἰνδ. kanyā καὶ ἀρχ. Ἰραν.
 kaine = κόρη, παρθένος, kanas = νέος, ἀρχ. Βουλγ. kone· καμᾶρα,
 Λατ. camur, ἀρχ. Ἰρανικ. kamara· κολώνη, κολωνός, Λατ. collis,
 Λιθ. kalnas· κύπη, Λατ. cūpa Ἰνδ. kūpa ζυγόν, Λατ. jugum, Ἰνδ.

¹⁾ Καὶ ἂν ἠλήθευε τὸ λεγόμενον ὅτι τῆς Ἰλλυρικῆς γλώσσης τὸ μὲν βόρειον μέρος
 μετέγει τῶν τοῦ δυτικοῦ συστήματος, τὸ δὲ μεσημβρινὸν τῶν τοῦ ἀνατολικῷ (πρβλ.
 Kretschmer ἐνθα ἄνωτ. 271 καὶ H. Hirt ἐνθα ἄνωτ. 285), ὅπερ ἐμοὶ παντάπασιν ἀπί-
 θανον, πάλιν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ παρὰ τὴν Ἠπειρὸν καὶ
 Μακεδονίαν ἐλαλείτο τὸ μεσσημβρινὸν τὸ μετέγον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ δὴ τὸ δια-
 στελλόμενον τῆς Ἑλληνικῆς.

yugám γηράω, Λατ. garrío Λιθ. garsas = ἡχος, ψόφος, ἀρχ. Βουλγ. gaja, κλπ.

γ) Ἄλλαι δὲ πάλιν φυλάττουσι μὲν τὸ οὐρανικὸν ἀπαθὲς ἐν ταῖς γλώσσαις τοῦ ἀνατολικοῦ συστήματος, ταῖς *συριζούσαις*, χειρίζουσι δὲ αὐτὸ κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἤττον ἐν ταῖς τοῦ δυτικοῦ, ταῖς *χειλιζούσαις*, πρβλ. *ίς* καὶ *πόσος* (ἀντὶ ποτ-jos) *πότερος*, qui-s quot, ἀλλ' Ἰνδ. kás katarás Λιθ. kas Σλ kuto *θευμός*, Λατ. formus for(m)ceps, ἀλλ' Ἰνδ. gharmás = *θευμός*, ἀρχ. Βουλγ. goretí = καίειν, Λιθ. garas = *αἰτός*, Φονγ. Γερμαί = θέρμαι *θεῖνω φόνος*, Ἰνδ. ghanás = *φόνος*, Λιθ. genu, Θρακ. *γέντον* = κρέας, κλπ.

Δὲν ἐξετάζομεν πῶς εἶχον ταῦτα ἐν ἀρχῇ καὶ ποία τις ἐκασταχοῦ ἢ ἀνάπτυξις τούτων, ἀρκεῖ ἡμῖν ὅτι τῶν οὐρανικῶν τὰ μὲν μένουσι πανταχοῦ ἀπαθῆ, τὰ δ' ἐν μόνῳ τῷ ἀνατολικῷ συμπλέγματι, χειρίζονται δὲ ἐν τῷ δυτικῷ, τὰ δὲ σφίζονται μὲν ἐν τῷ δυτικῷ, συριζονται δ' ἐν τῷ ἀνατολικῷ. Οὕτω χαράττωμεν τὸ διάγραμμα σελ. 102 - 103.

Χάριν εὐκολίας ὀνομάζομεν τὰς μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ συστήματος γλώσσας *συριζούσας*, ἀπὸ τῆς τροπῆς τῶν τῆς Α' σειρᾶς οὐρανικῶν εἰς s, z, τὰς δὲ τοῦ δυτικοῦ *χειλιζούσας*, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως χειλικοῦ τινος στοιχείου ἐν τῇ Γ' σειρᾷ ἀντὶ τῶν οὐρανικῶν.

Τὸ ἔργον ἡμῶν ἄρα εἶναι νὰ ζητήσωμεν νὰ μάθωμεν πῶς διατίθενται τὰ οὐρανικά ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς λέξεσιν, ἂν δηλαδὴ συρίζονται τὰ τῆς Α' σειρᾶς, ὅπως ἐν ταῖς συριζούσαις, ἢ ἂν σφίζονται ὅπως ἐν ταῖς χειλιζούσαις, καὶ ἂν τὰ τῆς Γ' σειρᾶς χειρίζονται ὅπως ἐν ταῖς χειλιζούσαις, ἢ σφίζονται ὅπως ἐν ταῖς συριζούσαις. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἀποδείξεων ἡμῶν ἔσται τοσούτῳ μείζων ὅσῳ πλείονα καὶ βεβαιότερα εἶναι τὰ παραδείγματα. Θὰ περιορισθῶ ἐν τοῖς ἀναντιλέκτως ἡτυμολογημένοις.

1) Αἰγαί, οὕτως ὀνομάζετο ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῶν Μακεδόνων βασιλέων πρβλ. «... Φιλίππου Μακεδόνι ἐξ Αἰγείων» ἐν Συλλογῇ Collitz 2806, περὶ τὰ 300 π. Χ. Τὸ ὄνομα Αἰγαί λέγεται μετάφρασις τοῦ Φονγικοῦ Ἑδεσσα ἐκ τοῦ βέδου = Fedu = ὕδωρ, καὶ συγκδέεται πρὸς τὸ αἶγες = κίματα, Αἰγέυς, Αἰγαῖον, καταγίς καὶ πρὸς τὸ Ἰνδ. ē jati = κινεῖσθαι, ajas = τράγος, Λιθ. ozys = αἶξ, ἀρχ. Ἰραν. izaēna, νέον Ἰραν. azak = αἶξ, Θρακ. Γεβελέιζις κτ. (πρβλ. Brugmann,

Grundriss² A' 565 καὶ 568 καὶ Tomaschek ἔνθα ἀνωτ. 62) περιεῖ-
 ζεν ἄρα g', δ' ἐσυρίσθη εἰς j, z, ζ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις.

2) ἀκρέα 'παῖς θήλεια', Μακεδόνες 'Hσυχ., 3) ἀκρουροί ὄροι ὑπὸ
Μακεδόνων 'Hσυχ., 4) Ἀκρωνος Μακεδῶν ἐν Συλλογῇ Collitz 2504
 ἔτους 343 - 2 π. X., 5) Βάλακρος ἀντὶ Φάλακρος, Μακεδῶν υἱὸς τοῦ
 'Αμύντου πατρ' 'Αρριανῶ, 'Αναβάσει A' 29, 3. 'Ἐν τούτοις πᾶσι κεῖται
 τὸ θέμα ἀκρο - ὅπως ἤδη ὑπὸ πολλῶν παρατηρήθη, (πρβλ. A. Fick
 ἐν Περιοδικῷ Kuhn τόμ. KB' 197 καὶ 223, Kretschmer, Einleit.
 225, K. Brugmann ἔνθα ἀνωτ. 547-8) πρβλ. πρὸς ταῦτα τὸ 'Ἰνδ
 ácris, 'Αρμ. aseln, Λιβ. asztrüs, ἀρχ. Σλαβ. ostru, Θρακ. ἀσῶ (παρὰ
 Tomaschek, Die alten Thraker B' 28).

6) ἀγορόπους ἀετός, Μακεδόνες, 'Hσυχ. καὶ 7) αἰγίπου ἀετός
 ὑπὸ Μακεδόνων, Μεγ. 'Ἐτυμολ. 28, 18. Δὲν δύναται νὰ ἐξακριβώσω
 ποτέρα τῶν λέξεων τούτων ἦν ἡ γνησία Μακεδονικὴ ἢ ἂν ἀμφοτέραι
 ἦσαν ἐν χρῆσει πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀετοῦ ἢ δύο διαφόρων εἰδῶν αὐτοῦ.
 Τοσοῦτο πάντως εἶναι βέβαιον καὶ ἀναντίλεκτον, ὅτι καὶ τῷ γ (τοῦ αἰγι-)
 ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συριστικὸν j z (ιδεῖ ἀνωτέρω
 σελ. 100) καὶ τῷ γ (τοῦ ἀργι-) ὁμοίως πρβλ. ἀργός, ἀργής, ἀργέσις,
ἀργενής, ἐναργής, 'Αγοῦνείος, ἀγοῦρος, argentum, καὶ τὰ τῶν συρι-
 ζουσῶν γλωσσῶν 'Ἰνδ. arjunas = 'λευκός', 'Ἰραν. arezanh = λαμπρόα
ἡμέρα κλπ. (πρβλ. Brugmann ἔνθα ἀνωτ. 451).

8) 'Αργαῖος, υἱὸς Περδίκου τοῦ ἰδουτοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ βα-
σιλείου, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 612 - 612. Τὸ ὄνομα συνίπτεται ἀναν-
 τιλέκτως πρὸς τὸ ἀργής, ἀργός κλπ. περὶ ὧν ἐλέχθησαν ἤδη τὰ προσ-
 ἤγοντα.

9) ἀρκόν σχολήν, Μακεδόνες, 'Hσυχ. τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι
 πάσης ὑποψίας ἀπηλλαγμένον διὰ τὸ κ ἀντὶ τοῦ γ πάντως δ' ὅμως
 κλειστὸν φθόγγον οὐχὶ συριστικὸν παρέχει παραγόμενον δέ, ὡς εἰκόσ,
 ἐκ τοῦ ἀ-Φερρον ἔχει γ ἢ κ ἀντιστοιχοῦν ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσ-
 σαις πρὸς συριστικόν πρβλ. ἀρχ. 'Ἰραν. verzeiti — ἐργάζεσθαι.

10) καδαρόν θολερόν 'Hσυχ. Ὁ ἐκδότης τοῦ 'Hσυχίου M. Schmidt
 εἶzaσεν ὅτι γραπτὸν καδαρόν εὐ θολερόν, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα διὰ τὸ
 δ εἶναι Μακεδονικὴ· τούτῳ δὲ συναφώνησαν ἄλλοι τε καὶ ὁ πολὺς
 Fick ἐν Περιοδικῷ Kuhn τόμ. KB' σελ. 209. Λοιπὸν ἂν τὸ καδαρόν

Χειλιζούσαι γλώσσαι

	Ἑλλην.	Λατιν.	Ἵοσκι.	Ἵομβρ.	Ἵρλανδ	Βρετ.	Γερμαν.
A' σειρά.	κ	c	c	c	c	c	h, g, k
<i>Συριζόμενα ἐν ταῖς συρισούσαις γλώσσαις.</i>	γ	g	g	g	g	g	k
	γ	b, g	g	g	g	g	g
B' σειρά.							
<i>Μόνοντα ἀπαθῆ πανταχοῦ</i>			<i>Ὅπως τὰ τῆς A' σειρᾶς</i>				
Γ' σειρά.	π, τ, κ	qu, c	p, c	p, c	c	p, z	qu, k zu, x f, z
<i>Χειλιζόμενα ἐν ταῖς χειλιζούσαις γλώσσαις</i>	β, δ, γ	gu, v, g	b	b	b	b	ku, k
	φ, θ, χ	f gu, v, g	f	f	g	g	zu, k
	ἑκατόν	<u>centum</u>			cēt		ku, k
	ἄγω	ago			agat		ku, k
	χειμάτων	hiems			gemred		ku, k
	τίς πό-	quis					ku, k

Συρίζουσαι γλώσσαι

Γαλε- τικά	Ἰνδικ.	Ἰρανικ.	Ἀρμεν.	Λιθουαν.	Σλαβικ.	Ἰλλυρικ.	Θρακικ	Φρυγικ.
k'	ç	s	s	sz	s	s, ʃ	s	s
g'	j	z	c	z	z	z, ʒ, d	z	z
gh	h	z	j, z	z	z	z, ʒ, d	z	z
k	k, c	k, c	k	k	k, c	k	k	k
g	g, j	g, j	k	g	g, z	g	g	g (γ)
gh	gh, h	gh, j	g, j	g	g, z	g	g	g, γ, j

qu

gu

Ὅπως τὰ τῆς β' σειρᾶς

guh

<u>atam</u>	<u>satem</u>		<u>szimtas</u>	<u>suto</u>	
azati	ajaiti	acem			
himas	zima	jiun	zema	zima	
kas	kas		kas	kuto	ké = tiva

ἐλέχθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἀντὶ τοῦ καθαρὸν, ὅπερ δὲν μοι φαίνεται ἀντιρροήσεως ἐπίδεκτικόν, τότε τῷ κ αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ Ἰνδ. γλώσσῃ c, πρβλ. cundhati cuddha = καθαρίζω, ἐν Fick Λεξ. 428.

11) κάλιθος οἶνος Ἀμερίας. Ἦσυ. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συνήφθη τὸ κάλιθος πρὸς τὸ χάλις, καὶ ταῦτα ὑπὸ Tomaschek (ἐνθα ἀνωτ. 11 - 12) πρὸς τὸ ζίλα ὁ οἶνος παρὰ Θραξίν, Ἦσυ., καὶ ζελά ὁ οἶνος Θραξες, Φωτ. λεξ., καὶ τῷ ζελά παρ' Εὐπόλιδι. Τῷ χ - κ ἄρα ἀντιστοιχεῖ ζ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις.

12) κάρσδος. . . ὑπὸ δὲ Μακεδόνων ἡ πύλη. Ἡ γλῶσσα ὑποπτεύθη, ἀλλ' ἔχει καλῶς, ὅπως μανθάνει τις ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἡ λέξις ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ὀπῆς, φάραγγος, διόδου σφίζεται καὶ σήμερον ἔτι. Νομίζω δ' ὅτι δὲν θ' ἀμαρτήσῃ τις πολὺ τοῦ ἀληθοῦς, ἀν συνάψῃ αὐτὴν πρὸς τὸ χαράδοα, τὸ συνδεόμενον πρὸς τὸ Λιθ. zeriù, ἀρχ. Σλαβ. zartsva καὶ δὴ ἔχον ἀντίστοιχον ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συρισιτικὸν z.

13) Κόρανος, ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ Κόρανος βασιλεὺς Μακεδονίας Ἦσυ. Τὴν λέξιν συνήψεν ὁ Fick ἐν Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. KB' σελ. 228 πρὸς τὸ κῶρα, κάρηνον καὶ ταῦτα πρὸς τὸ Ἰνδ. ciras, Ἰραν. saras. Τούτῳ δ' ἠκολούθησε καὶ ὁ I. Schmidt ἐν Pluralbild. 364 κεξ. καὶ Kretschmer, Einleit. 286-7 πρβλ. καὶ Brugmann ἐνθα ἀνωτέρω 462. Τῷ κλειστῷ ἄρα κ αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συρισιτικὸν c, s.

14) Κλέανδρος καὶ . . . υκλῆς ὀνόματα Μακεδόνων ἐν Συλλογῇ Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν Α' 42 Τῷ κ τοῦ κλέος ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις c, s, πρβλ. Ἰνδ. cravas, Σλαβ. slovo κλπ.

15) Κοποιά ὄνομα γυναικὸς ἐν Kaibel. Ἐπιγρ. 313 « οὔνομα μὲν Μαρέταις ἐπιχώριον οὔνεκα μεμφθῆ μηδὲ ἐνί. Κοποιάν μ' ὀνόμασαν γενέται». Κοπρύλος Κόπρυλλος, ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. IB' σελ. 72, 86, 90, 92. Τὸ κ τοῦτου ἀντιστοιχεῖ συρισιτικῶ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις πρβλ. Ἰνδ. cakrī, caknās καὶ Brugmann, Grundriss' A' 289.

16) Κόραρος, 17) Κοροαίος, 18) Κοροάτας. Ὁ Fick ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 230 ἀνεψῆεν ἐν τῷ κορορ - τὸ θέμα κορορ - τοῦ κόροση, τούτῳ δ' ἠκολούθησε καὶ ὁ Solmsen ἐν περιοδικῷ Kuhn Τόμ. ΛΔ' 549. Ὁ δὲ I. Schmidt, Pluralbild. 374 παρέβαλε τὸ κόροση πρὸς τὸ ἀρχ.

Σλαβ. sris-ti, srich-uku, τὸ Ῥωσικὸν sers-ti. Τῷ Ἑλληνικῷ καὶ Μακεδονικῷ ἄρα κ ἀντιστοιχεῖ συριστικὸν ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις.

19) Δᾶγος, Δαγίλαι τὸ δεύτερον συνθετικὸν εἶναι τὸ ὄνομα ἀγός, τοῦτο δὲ καθὰ καὶ τὰ μετὰ τούτου συνδεόμενα ἄγω, ἀγρός, ἀγριος κλπ. ἐλέγοντο ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις μετὰ τοῦ συριστικοῦ j, z' προβλ. Ἰνδ. a'jati, ajras, ajriyas, Ἰραν. azaiti κλπ.

20) Δεάγρος, ὄνομα Μακεδόνος ἐν Συλλογῇ Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν Α' 42 (ἔτους 423 π. Χ. κατὰ τὸν Kirehhoff). Τὸ ὄνομα συνάπτεται πιθανώτερον τῷ ἄγρα, ἀγρέω ἢ τῷ ἀγρός, τῷ δὲ γ τοῦ ἄγρα ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ ἀρχ. Ἰραν. z, διότι azra = ἄγρα.

21) Μακέται, Μακειά, Μακεδόνες, ταῦτα συνάπτονται τῷ ἀρχαιοτάτῳ τῶν Μακεδόνων ἐπιθέτῳ μακεδνός, μακεδανός, μακρός, καὶ τῷ κ τοῦ θέματος τούτων μακ- ἀντιστοιχεῖ s ἐν τῷ ἀρχ. Ἰραν., προβλ. mas-yā = μακρότερος, masō = μέγεθος, μῆκος.

22) Μίσγων, ἐν Συλλογῇ Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν Α' 42 ὄνομα Μακεδόνος. Τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ συνδεόμενα μίνγνυμι, μῆξαι, μιάς, μίγα, μίδην κτλ, ἀνάγονται εἰς ὄξαν meik'-mik', meig'-mig' ἣτις ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις ἐκφέρεται μετὰ συριστικοῦ, προβλ. Ἰνδ. micras = μεικτός, Λιθ. maiszyti, ἀρχ. Σλαβ. mesiti¹⁾.

23) πέγαρι ἔλαφος, καὶ Ἰραν. buza, Γερμ. Bock.

24) Πολυπέγων καὶ ἀρχ. Ἰνδ. sprhayati, Ἰραν. sperezaitē = σπεύδει (προβλ. Brugmann ἐνθα ἀνωτ. 549).

25) χάρων ὁ λέων ἀπὸ τῆς χαροπότητος. Καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ Ἡσυχίου M. Schmidt, ἀπὸ πολλῶν ἀποδίδονται ἢ λέξις τοῖς Μακεδόσιν. Ἡ παραγωγή δ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ χάρω ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων, τούτῳ δὲ ἀντιστοιχοῦσιν ἐν ταῖς συριζού-

¹⁾ Τὸ γ τοῦ μίσγω, ἐπίσταται καλῶς, ἀνῆκει οὐχὶ τῇ βίξῃ meik - meig, ἀλλὰ τῷ ἐπιθέματι -σκ, ἀλλ' ὅμως εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἐν μὴ ᾗν βίξικον τὸ γ ἐν τῷ ἐθέματι τούτῳ (μῆγ-) μίνγνυμι, οὐδέποτε θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὸ μετὰ τοῦ ἐπιθέματος -σκ - σχηματιζόμενον μίσγω. προβλ. Brugmann Grundriss B' 10:33, καὶ ἐτι λάσκω ἀντὶ λακκί-σκω, πάσχω ἀντὶ παθ-σκω, λίσκος ἀντὶ λιγ-σκος (Lat. ligo), Πελαγρός ἀντὶ Πελαγ-σκος ἐκ τοῦ Πελαγῶν, προβλ. Fick ἐν Bezenberger Beitr. κλ' 303. Τὸ ὑπάρχον ἄρα γ τοῦ ἐπιθέματος μαρτυρεῖ σαφῶς περὶ προὔπαρχοντος κλειστοῦ γ τῆς βίξης.

σαις γλώσσαις συριστικά, πρβλ. Ἰνδ. haryati, Ἰραν. zaranh, Λιθ. zartas.

Δυνατὸν ἔνια τῶν παραδειγμάτων τούτων νὰ ἐτυμολογηθῶσι ποτε καὶ ἄλλως, λ. χ. τὸ ἀρκόν, τὸ κάρσος, ἴσως καὶ ἄλλα τινά¹⁾. Ἄλλα πρόδηλον ὅτι καὶ πάντων τῶν ἀμφιβόλων ἐξαιρεθέντων πάντοτε θὰ ὑπολειφθῶσι πολλὰ ἀνεπίδεκτα ἀμφιβολίας καὶ ἀντιλογίας τινὸς καὶ δὴ ἱκανὰ νὰ πείσωσιν, ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν οὐρανικῶν, ἴτοι τῶν k' g' gh, ἀντίκειται μὲν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις, συμφωνεῖ δὲ καθ' ὀλοκληρίαν ταῖς χειλιζούσαις.

Καθίσταται δ' ἡ ἀντίθεσις αὕτη τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου πρὸς τὰς συριζούσας γλώσσας καὶ ἡ συμφωνία αὐτῆς πρὸς τὰς χειλιζούσας καταφανεστέρα, ἂν παρατηρήσωμεν πρῶτον ὅτι τοσαῦτα μὲν, ὅσα εἶδομεν, παραδείγματα συμφωνοῦσι πρὸς τὰς χειλιζούσας, οὐδὲν δ' ἀληθῶς καὶ ἀναντιλέκτως πρὸς τὰς συριζούσας· καὶ δευτερον ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Φρυγῶν πάντα τοῦναντίον συμφωνοῦσι πρὸς τὰς συριζούσας γλώσσας καὶ διαφωνοῦσι πρὸς τὰς χειλιζούσας· πρβλ. δίξος = τείχος, Αἴξας Τυρόδιζα (Tomaschek B' 19) μετὰ τοῦ ζ ἀπέναντι Ἑλληνικοῦ χ ὁμοίως ζειπύτης· ὁ περιχύτης, Ἦονχ. (Kretschmer, Einl. 211, 227 καὶ Tomaschek 10), ζεῦμαν τὴν πηγὴν = χεῦμα καὶ ζειραία = ἡ χύτρα (Tomaschek 11)· ζέλκια· λάγανα Φούγες, Ἦονχ. καὶ Σλαβ. zlatku = herba, Kretschmer 235, ζέτρα ἢ πύλα, Tomaschek 12, ζέμελον· ἀνδρόποδον βάρβαρον. Φούγες, Ἦονχ. Tomaschek 40, μόζουλα ἢ μίζηλα πρὸς τὸ Ἑλλ. ὀμηχέω Ἐν πᾶσι τούτοις κεῖται τὸ συριστικὸν ζ, οὐχὶ κλειστός φθόγγος κ, γ ἢ χ, ὅπως ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ. Πρβλ. ἔτι ἀσα, σαλία (Tomaschek 28, 31), Φρυγ. σι καὶ σέμου, Λιθ. szi-s, Σλαβ. si, Ἄλβ. si καὶ ἀπέναντι τούτων Λατ. ei-tra, hi-ce, κι ἐν τῷ οὐ-κί, πολλά-κι (πρβλ. Brugmann Grundriss B' 508), ἐν οἷς συριστικὸν τῆς Θρακικῆς καὶ

¹⁾ Κλείτος καὶ Κύννα παρελείφθησαν ὅπως, εἰ καὶ ταῦτα ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις ἔχουσι συριστικὸν (πρβλ. granas - κλέφος καὶ γυν ἄς = κυνός), ἐπειδὴ τὸ μὲν Κλείτος δύναται νὰ εἶναι Ὀμηρικὸν δάνειον, τὸ δὲ κύνων εὐρίσκεται καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Λιθουανῶν μετὰ τοῦ κ, kūna (πρβλ. Kretschmer ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 230). Ὁμοίως τὸ Μελέαγρος, Λυσίμαχος κλπ. ὡς ὑποπτα δανεισμοῦ.

Φρυγικής κλπ. ἀντιστοιχεῖ κλειστῷ ἀφώνῳ τῶν χειλιζουσῶν. Μείζονα ἄρα ἀντίθεσιν τῆς ὑπαρχούσης μεταξύ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν, Φρυγῶν, Ἰλλυριῶν, Σλαβῶν καὶ λοιπῶν τοῦ ἀνατολικοῦ συστήματος δυσκόλως δύναται τις νὰ ἀνεύρη ἢ νοήσῃ.

Καθ' ὃν δὲ τρόπον ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους k' g' g' h τῆς Α' σειρᾶς οὕτως ἀντίκειται ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος πρὸς τὰς σφριζούσας γλώσσας καὶ ὡς πρὸς τὴν Γ' σειρὰν τῶν οὐρανικῶν qu gu gihi, συμφωνεῖ δὲ καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τὰς χειλιζούσας, ἥτοι τρέπει τὰ τῆς σειρᾶς ταύτης εἰς χειλικά· πρβλ. Ἀέροπος ἀδελφὸς τοῦ Πεοδίκου τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου καὶ Στεφ. Βυζαντ. Δουριόπος πόλις Μακεδονίας Στράβων ἐβδόμη· οὕτως καὶ ἡ χώρα. Παρὰ Στράβωνι Β' 326 κεῖται Λεορίοπος. Ὁμοίως Ἐρωπος πόλις Μακεδονίας καὶ ὁ κάτοικος Ἐθωπαῖος. Ἀλιώπες καὶ ἡ Ἀλιωπία γῶρα ἐν Μακεδονίᾳ. Πάντων τούτων τὸ δεύτερον συνδετικὸν περιέχει τὸ θέμα οπ-, ὃ κατὰ χειλισμὸν προῆλθεν ἐκ τοῦ οqu, πρβλ. oculus, ὄσσε ἀντὶ oquje κλπ. ἐπήβολος ἀσφαλῆς οὕτω καὶ ὁ Ἀμερίας ἀπέδωκεν ἐν ταῖς γλώσσαις, Σχολ. εἰς Ἀπολλώνιον Β' 1284. Ἄν ἡ σημασία τῆς λέξεως ἀληθῶς εἶναι ἡ ἀναγραφομένη ἢ μή, μικρὸν ἡμῖν διαφέρει· ἡμῖν ἀρκεῖ ὅτι ὁ Μακεδὼν γλωσσογράφος Ἀμερίας ἐμνημόνευσε τῆς λέξεως ὡς Μακεδονικῆς καὶ μετὰ σημασίας τινὸς ἰδιαιτέρας· τὸ σ ἄρα αὐτῆς εἶναι ἀναντίλεκτον, τοῦτο δέ, ὡς γνωστὸν πᾶσιν, οἷς ἐπιμελὲς εἶδέναι, προῆλθεν ἐκ τοῦ qu· πρβλ. Brugmann Grundriss² Α' 590.

αἰγίπων ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων· τὸ β' συνθετικὸν τῆς λέξεως ταύτης -πων -ποπ-ος ἠτυμολόγησεν ὁ G. Meyer ἐκ τοῦ ῥήματος πέσσω, πέπω, πέπων, οὗ ὁ χαρακτήρ ἦν qu, ὅπως δῆλον ἐκ τοῦ Lat. coquo·

Τιμανορίδας Μακεδὼν ἐν Συλλογῇ Collitz 2502, 74 (τοῦ ἔτους 346 π. X.) καὶ 2763. 4 ἀντ. Τιμοκ[λεῖ] Φιλ[ιππεῦσι] μετὰ τὸ 358 π. X. Τὸ ὄνομα τιμῆ καὶ τὸ ῥῆμα τίω ἔτεισα, ποιῆ ἀνάγονται ὡς γνωστόν, εἰς ῥίζαν quei -qui, ὄθεν Ἰνδ. cayati, Ἰραν. kaena = ποιηή.

ἐπιδειπνίδες φέρεται παρ' Ἀθηναίῳ ΙΔ' 658^e ὡς Μακεδονικόν, ἀναγεται δὲ τὸ δειπνον εἰς ῥίζαν dē(i)qu ὄθεν τὸ Γερμ. Zehe (πρβλ. Brugmann Grundriss² Α' 609).

Κοροία μετὰ χειλικῷ π ἀντὶ qu, ὅπως τὸ Ἰνδ. k, cakrt ἐλέγχει.

Πέτρα, πόλις Μακεδονίας καὶ τὸ ἐθνικὸν Πειτραῖος, καὶ τούτων τὸ θέμα ἀνάγεται εἰς quetr-, πρὸβλ. Λατ. triquetrus.

Προπέλαος, στρατηγὸς Κασάνδρου ἐκ τοῦ πρόπειν+λαός, τὸ δὲ πρόπειν συνάπτεται ἐτυμολογικῶς πρὸς τὸ Λατ. corpus ἀντὶ querpus, Ἰνδ. krp = μορφή. (πρὸβλ. Brugmann Grundriss² A' 589). Πύδνα ἀπὸ τοῦ κύννα, ὅπερ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐκ Θεαγέ- νους ἀναγινώσκεται καὶ γνήσιος τύπος ὀνομάζεται, καὶ ἐξ οὗ «κατὰ παραφθορὰν» λέγεται ὅτι προέκυψε τὸ Πύδνα.

Πρὸβλ. τούτοις τὰ Θρακικὰ Γέρομαι, Γερομαγῆ = θέρμαι ἐκ ῥίζης guher, γέρον = ἄρεας, ἐκ ῥίζης guhen (Tomasehek 8), κολᾶ εἶδος ὀρχήσεως ὁ καὶ ξιφισμὸς Ἦονχ., κολέα καὶ κολία ποιά τις ὀρχησις, κολαθρισμὸς = Θρακίον ὀρχημα ἐναύλιον Πολυδ. Ὄνομ. Δ' 100' ἐκ ῥίζης quer, Tomasehek 14 κλπ. Διαφορὴν δὲ διδάσκει ὁ Tomasehek αὐτ. σελ. 37, ὅτι ὁ φθόγγος qu ἐμφανίζεται ἐν τῇ Θρακικῇ γλώσσῃ ὡς καθαρὸν κ, καὶ ἐν σελ. 41 ὅτι τὸ gu δὲν γίνεται ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ ε, ὅπως λ χ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν ἄρα τῆς Α' καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς Γ' σειρᾶς τῶν οὐρανικῶν ἢ διάλεκτος τῶν Μακεδόνων συμφωνεῖ μὲν ταῖς χειλιζούσαις γλώσσαις, ἀντίκειται δὲ καθ' ὀλοκληρίαν πρὸς τὰς σοιζούσας¹⁾.

Ἀποδειχθέντος δ' οὕτω τοῦ ἰθαγενοῦς, τοῦ ἰδιαίτερου βίου καὶ τῆς ἐξελιξέως τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου διὰ τῆς ἀνομοιώσεως καὶ τῆς τροπῆς τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄλλα ἐν τῷ πέχαρι, κεβλά, κάλι- ρος, διὰ τῶν σφριζομένων ὑπερωικῶν καὶ τῶν ἀναπτυχθέντων χειλι- κῶν καὶ ὀδοντικῶν Κοροία, Δάγος, Τιμανορίδας κλπ., διὰ τῶν ἰδιαι- τέρων σημασιῶν, διὰ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑπειρωτικὴν καὶ διαφορᾶς ἀπὸ τῆς Ἰωνικῆς καὶ Ἀττικῆς κτ., δυνάμεθα ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενοι νὰ λέγωμεν θαρροῦντως οὐ μόνον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐλάλειτο ἐν Μακεδονίᾳ χιλιάδας ὄλας ἐτῶν πρὸ πάσης ἱστορικῆς παρα-

¹⁾ Πρὸβλ. καὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ Ἀγέλαος ἐν Dittenberger, Sylloge 462, Κεφάλου αὐτ., Ἐγέλαος αὐτ., τὸ δὲ χ τοῦ ἐγω ἀντιστοιγεῖ πρὸς τὸ ἀρχ. Ἰραν. z. λ. γ. hazanh = κράτος, Μαιυδία αὐτ. 443 καὶ τὸ κ τοῦ δ κη πρὸς τὸ Ἰνδ. c, dic, Δέρχας αὐτ. 324, 6 καὶ τὸ κ τοῦ δέρχομαι πρὸς τὸ Ἰνδ. c, darcatī, Ἐυκλείδας, . . . οπαῖος αὐτ. 443 κτ.

δόσεως, και ὅτι διὰ τοῦτο ἀναγκαίως ἡ διάλεκτος ἦν ἐλάττων οἱ Μακεδόνες, ἰθαγενῆς ἕξ ἀρχῆς ἀποδειχθεῖσα, δύναται ἀληθῶς νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν.

Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐξέφρασεν ἐπ' ἐσχάτων (1899) αὐθις καὶ ὁ August Fick ἐν ταῖς Συμβολαῖς τοῦ Bezzengerer Τόμ ΚΑ' σελ. 297 εἰπὼν: Γλῶσσα ἐκ τῶν ἰδίων πόρων σχηματίζουσα ὀνόματα, οἷον ἰδέα = ἡμεσημβροία, σαντορία = φωτηρία, κάλιθος = βίνος, κεβλά, καὶ κύρια ὀνόματα οἷον Περδίκκας, Ἀέροπος, Βάλακος, Βεργνίκα, Βίλιππος, Μακεδνός, Ῥοέσαι κτλ. μόνον ὡς διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰ καὶ σφόδρα ἠλλοιωμένη, δύναται νὰ θεωρηθῇ. Ὅτι ὁ γνησίως καὶ ἀκραίως Ἑλληνικὸς πυρὴν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεμείχθη μετὰ Φρυγικῶν, Θρακικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν στοιχείων, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων πιθανόν, μάλιστα ἂν τις λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διὰ κατακτήσεων ἕκτασιν τοῦ βασιλείου, ὅπως ὁ Θουκυδίδης ἐν Β' 99 σκιαγραφεῖ αὐτήν. Καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν δασέων διὰ τῶν μέσων δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν Φρυγῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν ὁ κ. Kretschmer ἐν τῇ Einleitung σελ. 301 περιγράφει τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ συμπλέγματος π διὰ τοῦ ρδ ἐν τοῖς Ἑλλήσι τῆς Παιμφυλίας, λέγων ὅτι οἱ Ἕλληνες ἄποικοι ἐν Παιμφυλίᾳ ἀνεμείχθησαν μετὰ τῶν ἐγγωρίων Πισιδῶν καὶ Κιλικῶν, οἱ δὲ Πισίδοι οὗτοι μετήνεγκον τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης τὴν συνήθειαν ἐφ' ἣν παρέλαβον Ἑλληνικὴν τοῦτο δ' εἶναι, ὡς γνωστόν, φαινόμενον λίαν σύνηθες. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον ἠδύναντο ἀναμφιβόλως νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τῶν κατακτητῶν Μακεδόνων τὰ Φρυγικὰ καὶ Θρακικὰ στοιχεῖα ὅσα διὰ τῆς κατακτήσεως προσελήθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ γλωσσικὴν κοινότητα».

Ε' Τὰ Μακεδονικὰ

καὶ καθόλου Ἑλληνικὰ φύλα ἐν Μακεδονίᾳ
πρὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ φιλέλληνης.

Ἐν τοῖς μέτροι τοῦδε ἀπεδείχθη ὅτι καὶ ἡ ἀρχαία Μακεδονία συνκατηριζομένη τῇ Ἑλλάδι καὶ οἱ Μακεδόνες τοῖς Ἑλλήσιν, ὅτι καὶ ἡ

διάλεκτος αὐτῶν ἦν Ἑλληνικὴ ὁμοία τῇ ἐν Ἡπειρῷ λαλουμένη, ἀλλ' οὐδὲν μέρος τοῦδε ἐλέγχθη περὶ τούτου, ἐπὶ τίνων χωρῶν ἐξετείνοντο οἱ Μακεδόνες οὗτοι. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην σκοποῦσι ν' ἀναπληρώσωσι τὰ ἐπόμενα ὅσον οἷόν τε συντομώτατα.

Πλὴν τῶν κατοίκων τῆς πρότερον μὲν Ἡμαθίας ἔπειτα δὲ Μακεδονίας ἢ κατὰ Μακεδονίας καλουμένης ἀποδείκνυνται Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ ὑπὸ πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὕτω λ χ μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης ἐν Β' 99 «Τῶν γὰρ Μακεδόνων εἶσι καὶ Ἀνγκῆσται καὶ Ἐλιμῶνται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἃ ἐύμμαχα μὲν ἐσσι τούτοις καὶ ἐπήκοα, βασιλείας δ' ἔχει καθ' ἑαυτά». Τὰ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου οὐ κατονομαζόμενα «ἄλλα ἔθνη» (= ἄλλα Μακεδονικὰ φύλα) ἦσαν πρῶτον μὲν οἱ Ὀρεῖσται Μακεδόνες, περὶ ὧν ἀναπληρῶν τὴν ἔλλειψιν ταύτην ὁ Πολύβιος ὁ ΙΖ' 30 «Μακεδόνων οἱ Ὀρεῖσται» λέγει Ἐπειτα οἱ Πελαγονέες¹⁾, περὶ ὧν ὁ Στράβων Θ' 11 μαρτυρεῖ ὅτι ἦσαν τὸ πρῶτον Ἡπειρώται «Διὰ γὰρ τὴν ἐπιφάνειάν τε καὶ ἐπικρατείαν τῶν Θετταλῶν καὶ Μακεδόνων οἱ πλησιάζοντες αὐτοῖς μάλιστα τῶν Ἡπειρωτῶν οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δὲ ἄκοντες μέρη καθίσταντο Θετταλῶν ἢ Μακεδόνων· καθάπερ Ἀθαμῆνες καὶ Αἰθίαιες καὶ Τάλαρες Θετταλῶν, Ὀρεῖσται δὲ καὶ Πελαγονέες καὶ Ἐλιμῶνται Μακεδόνων». Διὰ ταῦτα δὲ καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα Ζ' 326 «τὰ περὶ Ἀνγκηστῶν καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεσιτιάδα καὶ Ἐλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἱ δὲ ὕστερον καὶ ἐλευθέραν». Καὶ παρ' Ἡροδότου Ζ' 173 φέρεται «ἢ ἄνω Μακεδονία», ὥστε ἡ διαίρεσις παλαιά.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν Μακεδόνων τούτων οἱ ἡγεμόνες τῆς Μακεδονίας ἐνωρίς, ἦτοι πολὺ πρὸ τῶν Μηδικῶν, εἶχον κατακτήσει καὶ ἄλλους λαοὺς, Ἑλληνικοὺς καὶ βαρβαρικοὺς, καθ' ἃ μαρτυρεῖ Θουκυδίδης Β' 99 λέγων ὅτι «ἀνέστησαν μάχη ἐκ μὲν Πιερίας Πίερας, ἐκ δὲ τῆς Βοττίας καλουμένης Βοιταίους... τῆς δὲ Παιονίας παρὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν στεγὴν τινα καθήκουσαν ἀνωθεν μέχρι Πέλλης καὶ θαλάσσης ἐκτίσαντο, καὶ πέραν Ἀξιῶς μέχρι Στρονμόνος τὴν Μυγδονίαν Ἡδῶνας ἐξελάσαντες νέμονται. Ἀνέστησαν δὲ καὶ... Ἐόρδους, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ

¹⁾ Ὁ Fick ἐν τοῖς Συ βολαῖς Bezenberger tom. ΚΔ' σελ. 303 συνάπτει τὸ ὄνομα τῶν Πελαγονίου πρὸς τὸ Πελαγός· ἐκ τοῦ πελαγ-σχος ὅπως λ'σχος ἐκ τοῦ λιγ-σχος, λιγο μετὰ τῆς καταλήξεως -σχος ταχυνῆς ἐν τοῖς ἔθνικοις τῶν περὶ τὴν Μακεδονίαν τόπων.

ἐφθάρησαν, βραχὺ δέ τι αὐτῶν περὶ Φύσκαν κατέρχεται, καὶ ἐξ Ἀλμωπίας Ἀλμῶπας. Ἐκράτησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἔθνων οἱ Μακεδότες οὗτοι, ἃ καὶ νῦν ἔτι ἔχουσι τὸν τε Ἀνθεμοῦντα καὶ Γορησιωνίαν καὶ Βισαλίαν καὶ Μακεδόνων αὐτῶν πολλήν. Τὸ δὲ ξύμπαν Μακεδονία καλεῖται». Οὕτως ἠΰξησαν καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος αὐτῶν ὑποτάξιντες πολλοὺς τῶν περιοίκων, Ἀλλὰ τῶν ὑποταχθέντων λαῶν τούτων ἦσαν πάλιν Ἑλληνας οἱ Πίερες, διότι, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Abel σελ. 39, οἱ Πίερες ὄντες οἱ κατ' ἐξοχὴν καλλιερῶνται καὶ διαδότηι τῆς λατρείας τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Διονύσου, τῆς τοσοῦτον ἐπὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων ἐπενεργησάσης, οἱ διὰ τοῦ Ὁρφέως καὶ ἄλλων ἀρχαιοτάτων ποιητῶν ἀποδεικνύμενοι πατέρες τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὅπ' οὐδενὸς νοῦν ἔχοντος δύνανται νὰ ὑποληφθῶσιν ἀλλόγλωσσοι, διότι ἡ ποιητικὴ τέχνη, τὸ ἕπατον τῆς γλώσσης, δὲν μεταβιβάζεται οὕτως ἀπὸ ἔθνους εἰς ἄλλο ξένον, διότι τὰς Μούσας γεννᾷ ἕκαστος λαὸς ἐξ ἑαυτοῦ. Πρὸβλ. καὶ Στράβωνος Θ' 410 « Ἐνταῦθα (ἐν Ἐλικῶνι τῆς Βοιωτίας) δ' ἐστὶ τὸ τε τῶν Μουσῶν ἱερόν καὶ ἡ Ἴππον κρήνη καὶ τὸ τῶν Δεισηθριδῶν νυμφῶν ἄντρον ἐξ οὗ τεκμαίρου' ἂν τις Θοῤῃκας εἶναι τοὺς τὸν Ἐλικῶνα ταῖς Μούσαις καθιέρωσαντας, οἱ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Δεῖσηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν ἔκαλοντο δὲ Πίερες » καὶ I' 471 « Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Δεῖσηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Θοῤῃκία χωρία καὶ ὄρη . . . τὸν τε Ἐλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θοῤῃκες οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικίσαντες, οἵπερ καὶ τὸ τῶν Δεισηθριδῶν νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν ». Διότι εἶναι σήμερον πασίγνωστον ὅτι οὐχὶ Θοῤῃες ἐκ τῆς ἀληθοῦς Θοῤῃκης ἀπόκησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐτίμησαν τὰς Μούσας κλπ., ἀλλ' Ἑλληνικὸν τι φύλον οὕτως ὠνομασμένον. Πρόσθετες ὅτι ἐν Πιερίᾳ ἀνευρίσκονται τοπικὰ ὀνόματα ἀναμφισβητήτως Ἑλληνικά, οἷον Δεῦκος ποταμός, Πέτρα πόλις (μετὰ χειλώσεως ἀντὶ quetra !). Φίλα πόλις, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα Πιερία δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ τοῦ πῖαρ, πίων, πείρα, παίρω κλπ., Αἰγίνιον, Δεῖσηθρον, Πίμπλα ἢ Πίμπλεια, Φυλακαί, Πύδνα. Περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου Πύδνα παρατηρῶ ὅτι ἐνθυμούμενός τις ὅτι καὶ ἐν Κρήτῃ λόφος τῆς Ἰδίας κατὰ Στράβωνα I' 472 ἔκαλετο Πύγα καὶ πόλις τῆς Κρήτης παρὰ τῶν Γεράπινα (νῦν ἡ Γεράπειρο), καὶ πρὸς τούτους ὅτι οἱ Κρήτες πολλά-

κας ἀπήγγελλον τη ἀντί θν (προβλ. ινατόν, ιενάκη, ιενακός), δὲν θὰ διατάσῃ ν' ἀναγάγῃ τὸ Πύτνα εἰς *Πύθνα καὶ οὕτω νὰ ὑπολάβῃ τὸ Πύθνα καὶ *Πύθνα τύπους παραλλήλους ὅπως πυθμὴν πύνδαξ, στέμβω ἀστεμφής, μέγας - mahánt, ἐγών - ahám, γένυς - hányus, γε - ha, προβλ. Brugmann, Grundriss A' 348 καὶ Joh. Schmidt, Kritik der Sonantentheorie 49 - 50. Ἐν μὴ συνέβαιναν ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη (πυθ-πυθ), θὰ ἠδύνατο τις ἔχων ὅπ' ὄψει ὅτι τὸ Πύθνα ἀναγινώσκειται ἤδη παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ (A' 61) νὰ ὑπολάβῃ ὅτι κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα τὸ θ εἶχε τραπῆ εἰς δ ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τ' ἀνωτέρω (σελ. 96) εἰρημένα· νῦν δ' ὅμως διὰ τε τὴν ἐναλλαγὴν ταύτην καὶ διότι καὶ οἱ Κρητες, ὡς φαίνεται, ἔλεγον πλὴν τοῦ Ἰεράπυτνα καὶ ἄλλον τύπον μετὰ τοῦ δν Ἰεράπυθνα, οὗτοι δὲ δὲν ἔτρεπον, ὅπως οἱ Μακεδόνες, τὸ θ εἰς δ, ἀνάγκη ν' ἀρκεσθῶμεν τῇ γνώσει ὅτι τὸ τε Πύθνα καὶ Πύτνα ἀνάγονται εἰς τὸν ἀρχαιότερον τύπον Πύθ(μ)να κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Joh. Schmidt ἐν σελ. 87 κέξ. τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου αὐτοῦ εἰρημένα, καὶ ὅτι εἶναι γνήσια Ἑλληνικαὶ λέξεις¹⁾

Ὁμοίως ἦσαν Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀλμῶνες, ἄτε Μινύαι· προβλ. Plin. I. Δ' 16 in Thessalia autem Orchomenus Minyeus ante

¹⁾ Ἄλλως διελαβε περὶ τοῦ Πύτνα ὁ Grasberger ἐν Studien zu den Griechischen Ortsnamen σελ. 139 - 140, εἰπὼν ὅτι τὸ Κρητικὸν Ἰερά Πύτνα ἢ Ἰεράπυτνα ἴσονται τὰ Ἰερά ἄκρα, ὅτι ἡ πόλις Ἰεράπυτνα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἰδης, ὅτι σήμερον λέγεται Ἰερά Πέτρα, καὶ ὅτι τὸ πύτνα κατὰ τὸν Meunier εἶναι λέξις ἀρχαία Δωρικὴ σημαίνουσα ὅτι καὶ τὸ πέτρα. Ἀλλὰ πρῶτον ἡ Ἰεράπυτνα δὲν ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἰδης, ἀλλὰ φρόδρα μακρὰν αὐτῆς, ἀνατολικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄρους τῆς Δίκτης ἀπεχώσης κατὰ τὸν Στράβωνα (I' 478) γιλ οὐς σταδίους τῆς Ἰδης, τοῦ δὲ Σαμωνίου ἑκατόν· πρὸς δὲ τούτοις ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπως ὁ Στράβων ἐν I' 475 μαρτυρεῖ λέγων " Πάλιν δ' ἐντεῦθεν εἰς στενωπέου τοῦ προτέρου συμπιπτοῦσιν ἰσθμὸν αἱ ἠόνες περὶ ἐξήκοντα σταδίους, τὸν ἀπὸ Μινώας τῆς Λυκτίας εἰς Ἰεράπυτναν καὶ τὸ Λυδικὸν πελάγος· ἐν κόλπῳ δ' ἐστὶν ἡ πόλις (ὀπλ. ἡ Ἰεράπυτνα). Εἶτα πρόεισι εἰς οὗτ' ἀκρωτήριον τὸ Σαμωνίον, ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον νεῦον πρὸς τὰς Ῥοδίων νήτους. Ἐπιτα παρατηρῶ ὅτι ἡ πόλις σφζομένη καὶ σήμερον ἐτι δὲν λέγεται Ἰερά Πέτρα ἀλλὰ Γεράπιτρο (ἢ), κατὰ πρετιμολογίαν γενομένου τοῦ -πυτνα -πετρα, ὅπως καὶ ἡ σκολόπενδρα ἐγένετο σκούλλυπέτρα. Πρὸς δὲ ἀγνωσῶ πού εὐρέθη ἡ ἀρχαία Δωρικὴ λέξις πύτνα = πέτρα· ὑποπτεύω ὅτι τοῦτο ἐλέ/θη, διότι κατὰ τὸν Στράβωνα (I' 472) λόφος τις τῆς Ἰδης ἑκατέτο Πύτνα· ἀλλὰ τοιοῦτο συμπέρασμα δὲν δύναται νὰ συναχθῆ ἔκ τῶν λόγων τοῦ Γεωγράφου, διότι ὁ λόφος ἠδύνατο κάλλιστα νὰ κληθῆ οὕτως ἀπὸ τινος βαθυτέρου μέρους, τρόπον τινὰ βυθοῦ ἢ πύνδακος, ἐπ' αὐτοῦ εὐρισκομένου, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος πύτνα, ἂν τοῦτο ἦτο ἴσον τῷ πέτρα, ἐν τόπῳ βριθοῦσι πέτρων.

dictus et oppidum Almum ab iis Salmum. Καὶ Στεφ. Βυζαντ. < Μινῶ πόλις Θεσσαλίας ἢ πρότερον Ἀλμωπία >. Τὴν Ἑλληνικὴν δὲ τούτων καταγωγὴν ἐλέγχουσι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα τῶν πόλεων αὐτῶν, Ἐῤωπος (μετὰ χειλώσεως τοῦ η εἰς π), "Ῥωμα, καὶ αὐτὸ τὸ ἔθνικόν Ἀλμῶπες, ὃ διὰ τὸν τόπον ἐλέγχεται σύνθετον, πάντως ἐκ τοῦ ὄψ ὄπα, ἐν ᾧ χειλώσις Ἑλληνικὴ ἐμφανίζεται.

Ῥωμαίως Ἕλληνες ἦσαν καὶ οἱ Βοττιαῖοι, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ τε Ἀριστοτέλης παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν βίῳ Θησέως 16 < Ἀριστοτέλης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτείᾳ δηλὸς ἐστὶν οὐ νομίζων ἀναρτίσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ Μίνῳ, ἀλλὰ θητεύοντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγράφουσαι καὶ ποτε Κρήτας εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν. τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμιχθέντας ἐκρόνους ἐκείνων συνεξελεῖν ὡς δ' οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ τρέφειν ἐαυτοὺς αὐτόθι... εἰς Θοάκην κομοσθῆναι καὶ κληθῆναι Βοττιαίους: διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θουσίαν τινὰ τελοῦσας ἐπίδειν, Ἰωμεν εἰς Ἀθήνας >, καὶ Στρούβων C. 279... Καὶ οἱ Κρήτες οἱ προκατασχόντες τὸν τόπον (τὸν Τύραντα). Τούτους δ' εἶναι φασὶ τοὺς μετὰ Μίνῳ πλεύσαντας εἰς Σικελίαν. . . ὧν ἕνας ὕστερον περὶ παρελθόντας τὸν Ἀδρίαν μέχρι Μακεδονίας, Βοττιαίους προσαγορευθῆναι > Καὶ 282 « Βρεντέσιον ἐποικίσαι μὲν λέγονται Κρήτες, εἴθ' οἱ μετὰ Θησέως ἐκ Κνωσοῦ εἴθ' οἱ ἐκ τῆς Σικελίας ἀπρὸς ἀπὸς (λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως), οὐ συμφεῖναι δὲ αὐτοὺς φασιν, ἀλλ' ἀτελεῖν εἰς τὴν Βοττιαίαν > Καὶ ἄλλως δὲ δηλοῦται ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῶν ἐκ τε τῶν τοπωνυμιῶν, Αἰόλιον, Εἰδομεναί, Γορτυνία, Ἀταλάντη, Ἐῤωπος (ἐν ᾧ καὶ χειλώσις τοῦ η εἰς π!), αἱ τὴν Κρήτην ἀναμιμνήσκουσι, καὶ ἐκ τῆς ἐπαφῆς καθόλου τοιοῦτου μύθου· διότι εἶναι πρόδηλον ὅτι, ἂν μὴ οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες καὶ μὴ ἐλάλιον Ἑλληνιστί, ἢ (ὅπως ὁρθῶς λέγει ὁ Müller σελ. 52-3) δὲν θὰ ἐσηματίζετο οὐδαμῶς ἢ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἐκ Κρήτης καὶ Ἀττικῆς παρὰ τὸς ἢ δὲν θὰ διεσφάζετο παραχθῆναι ἢ πάντως θὰ προσετίθετο ὅτι κατόπιν διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον ἔξεβατοβασιώθησαν, καὶ ἢ περὶ ἄλλων τινῶν λέγεται.

Κατὰ ταῦτα τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας μέχρι Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ἀποτιζέτο ἐξ Ἑλληνικῶν λαῶν, καὶ ἀληθῶς καὶ σήμερον ἐτι αἱ γῶραι αὐταὶ καὶ ἢ καὶ ἢ πρὸς μεσημ-

βρίαν τοῦ Ὠρεῖοῦ Ἠπειρος κατοικεῖται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα. Ὅτι δ' ὁ Φίλιππος κατέλαβε τὴν Χαλκιδικὴν βροίθουσαν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ὅτι πρὸς ἀνατολὰς ἐξέτεινε τὸ κράτος ἐπὶ μέγιστον εἶναι πασίγνωστον ἀλλ' οὐ περὶ τούτων ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν χωρῶν τῆς κυρίως Μακεδονίας, ἐν ἧ, ὡς ἀποδείκνυται, τὰ ὅρια τῆς ἀληθοῦς Ἑλλάδος πρὸς βορρᾶν ἐξετείνοντο, καὶ νῦν δὲ ἐκτείνονται, μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, εἰς ὃ ἐξικνοῦντο τὰ ὀνομασθέντα Μακεδονικὰ καὶ λοιπὰ Ἑλληνικὰ φύλα. Ἀπλὸν ἄρα ὅτι τὸ πνεῦμα μὲν τῶν Ἑλλήνων ἡδυνήθη νὰ ἐκταθῆ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἄρκτον σχεδὸν μέχρι τῶν ἀκατοκήτων πέλγων, ἡ γλῶσσα δ' αὐτῶν πρὸς βορρᾶν οὐχί, πάντως διότι τὸ μὲν πνεῦμα οὐδενὸς ἐπιδεῖς ὄν ἡδυνήθη ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ κατακτῆσθαι καὶ ἐξημερώσῃ τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, ἡ δὲ γλῶσσα δεομένη διοικητικοῦ, δικαστικοῦ, στρατιωτικοῦ, καθόλου πολιτειακοῦ ἰσχυροῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατακτήσεων εἰς ἐξάπλωσιν, καὶ τούτων διὰ πολλῶν αἰῶνων, δὲν ἡδυνήθη τοῦτο. Καὶ κατὰ τοῦτο ἄρα διέφερον μεγάλως ἀλλήλων ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ Ῥώμη καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ Ἑλλάς.